Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ

ΡΩΜΑΙΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΑΘΗΝΑ

1902

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΡΩΜΑΙΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

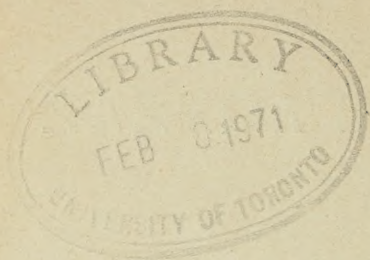
Part 1

ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

ΑΘΗΝΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ « ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ »
1902

LIBRARY
FEB 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

ΤΟΥ

ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

Χρυσέ μου 'Αργύρη,

'Από μικρός παρακλουθώντας τό ἔργο Σου γιά τή φιλολογία καί γιά τή γλώσσα μας, Σέ λατρέβω, καί Σέ παρακαλῶ νά δεχτεῖς ἀφτό μου τ' ἀφιέρωμα βλέποντας ὄχι τή μικρή του ἀξία, μόνε τό μεγάλο μου πόθο γιά τήν 'Ιδέαν

Σέ γλυκοχαιρετῶ

Πάντα δικός Σου

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

«Τότε γὰρ χρὴ παύσασθαι λέγοντας, ὅταν ἢ τὰ πράγματα λάβῃ τέλος καὶ μηκέτι δέῃ βουλεύεσθαι περὶ αὐτῶν, ἢ τόν λόγον ἴδῃ τις ἔχοντα πέρας, ὥστε μηδεμίαν λελεῖφθαι τοῖς ἄλλοις ὑπερβολήν.»

(Ἰσοκρ. 4. 5.)

α΄ Ἡ ἐπιστήμη

«*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος*». Ὁ Λόγος γεννάει τό ξέταγμα, κι ἀπ' τό ξέταγμα βγαίνει ἡ Ἐπιστήμη. Καί καθώς λέει ὁ ποιητής :

«Μὲ πελέκι ἀστραπόμορφο ἡ ἀλύπητη ἐπιστήμη
χτυπάει καί σπάνει τό εἴδωλο καί τό ρίχνει συντρίμμι».

καί στοῦ Εἰδώλου τή θέση θρονιάζει τήν ἀλήθεια καί προσκαλεῖ τούς θνητούς, σαστισμένους ἀκόμη ἀπ' τοῦ Εἰδώλου τους τήν καταστροφή, νά λατρέψουν τήν Ἀλήθεια.

Μά τότες οἱ βραχμάνοι τοῦ Εἰδώλου, λυσσιάζοντας γιατί χάλασε τό μέσο πού τούς πλούτιζε καί πού τούς δόξαζε, συδαβλίζουν καί ξεσηκώνουν τόν αἰώνιο τῆς ἀληθείας ὀχτρό, τήν Πρόληψη. Κι ἀφτή μανιασμένη ἐνάντια στήν Ἀλήθεια, μά καί μήν μπορώντας νά τήν ἀγγίξει πουθενά, κατατρέχει μέ κάθε τρόπο τούς γκαρδιωμένους μέ τήν Ἀλήθεια καί προσπαθεῖ νά μαζέψει τά συντρίμματα τοῦ Εἰδώλου καί νά τά ξαναβάλει ἀπάνου στό θρόνο, πού ἀνάξια του ὥς τώρα κρατοῦσε τό Εἴδωλο. Ἐπειδής ὅμως, καθώς λέν οἱ Ἄραβες : «Ἡ ἀλήθεια ὑψώνεται καί τίποτις δὲν μπορεῖ νά ὑψωθεῖ ἀπάνου ἀπ' ἀφτήνα». οἱ προσπάθειες ἀφτές, πού κάνουνε γιά νά ὑψώσουνε ξανά τό Εἴδωλο, εἶναι μάταιες κ' ἡ ἐπιτυχία τους φαινάμενη μόνο. Σ' ἀφτό τό μεταξύ

οἱ γενεές οἱ συνηθισμένες νά λατρέβουν τό Εἴδωλο διαβαίνουνε καί πᾶνε. Κ' οἱ κατοπινές γενεές ἔχοντας νά διαλέξουν ἀνάμεσα τοῦ Εἰδώλου τοῦ συντριμμένου καί τῆς πέρκαλης κι ὁλόλαμπρης ἀλήθειας, προτιμοῦνε τήν ἀλήθεια. Κ' ἔτσι λοιπόν ἡ Ἐπιστήμη ἀγάλια ἀγάλια ἀποτελειώνει τή δουλειά της, κ' ἡ ἀλήθεια λάμπει στόν αἰώνα.

Ἄς πάρουμε πρῶτα ἕνα γενικό κι ὁλοφάνερο παράδειγμα. Ἄλλοτες ἡ ἀθρωπότη πίστεβε, πώς ἡ Γή βρίσκεται στό κέντρο τοῦ Συνόλου, πώς ὅλα τά θωρητά κι ἀθώρητα γιά χάρη της καί μόνο γίνανε κτλ. Μὰ ἔρχεται στό τέλος ἡ Ἐπιστήμη, χτυπάει ἀλύπητα τά παιδιακήσια κ' ἐγωιστικά ἀφτά ψέματα, συντρίβει τό Εἴδωλο καὶ μ' ὅλες τίς φωνές, τίς λύσσες, τά δοντοτριξίματα καί τά ἐναντιώματα τῆς Πρόληψης, βάζει τά θεμέλια τῆς νεώτερης Ἀστρονομίας καί δείχνει στόν κόσμο, πώς κ' ἡ Γή μας τίποτες ἄλλο δέν εἶνε παρά ἕνα ἁπλὸ ἄστρο μέσ' στ' ἄπειρο καί μάλιστα ὄχι ἀπ' τὰ μεγαλύτερα κ.τ.λ. Ἡ ἀλήθεια ἀφτή σήμερα πλιά εἶναι πάγκοινη, καί τήν παλιά θεωρία τήν περιγελοῦν ὥς καί τά παιδιά· συνήθισε τέλος ἡ ἀθρωπότη στήν ἀλήθεια.

Καί τώρα ἀπ' τό πλατί ἀφτό καί γενικό παράδειγμα ἄς ἔρθουμε σέ στενώτερο καί μερικώτερο, πού 'ναι μόνε καί μόνε γιά μᾶς τούς νεώτερους Ἕλληνες. Ἐδῶ καί λίγα χρόνια ἀκόμα πίστεβαν οἱ πατέρες μας,—ἴσως καί πολλοί λογιώτατοι ἀκόμα τό πιστέβουν—πώς ἐμεῖς προφέρνουμε τά γράμματα, τίς συλλαβές καί τίς λέξες ἀπαράλλαχτα, ὅπως τά πρόφερναν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες· κ' ἔτσι τούς κάθισε ἕνα ἰδανικό, ἐβγενικό ἴσως, μά καί λίγο παθολογικό, νά καταφέρουνε δηλαδή μέ τό σκολειό καί μέ τήν παίδεψη νά ξαναφέρουνε στόν κόσμο τήν κλασική ἀρχαιότητα. Σβῆσαν τολοιπό μέ μιά μονοκοντυλιά ὅλο τό διάστημα, πού πέρασε, μαζί μέ τά τόσα ἱστορικά του γενούμενα, σά νά μήν ἄξιζε μηδέ λόγος γιά δάφτο· πιστέψανε κ' οἱ ἴδιοι τους, πώς ἅμα πέθανε ὁ Περικλής τόνε διαδέχτηκε ὁ Καποδίστριας, καὶ ριχτήκανε ψυχή καί σάρκα στόν ἄχαρον ἀγώνα.

— Καί τ' ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγώνα τους ; — Ἀντίς γιά γλώσ-

σα ἀφήκανε στό Ἔθνος γλωσσικό ζήτημα, ρίξανε τή δόλια μας τήν παίδεψη σέ μπερδεμό ἀξιοθρήνητο καί γεμίσανε τόν Ἑλληνισμό ἀπό δασκάλους. Μά νά καί φώτισε ἡ ἀβγή τῆς ἐπιστήμης, τῆς γλωσσολογίας λέγω, πού μέ πιχειρήματα ἀκατανίκητα ἀπόδειξε, πώς ἔτσι πού ρέβουνε στόν κόσμο τά πάντα ὅλα, ἔτσι ρέβει κ' ἡ γλώσσα. Καὶ λοιπόν οἱ ἀρχαῖες γλῶσσες μαζί μέ τήν προφορά τους περάσανε καί πᾶνε τὸν ἀγύριστο, κ' εἶναι μάταιος κάθε κόπος καί χαμένη κάθε προσπάθεια γιά νά ξανασηκώσουμε μιά νεκρή γλώσσα, ἀφοῦ μάλιστα καί κανένα πραχτικὸ ὄφελος δέ βγαίνει. Κ' ἐκείνους πού πιστέβουν ἀκόμα σήμερα στή νεκρανάσταση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, εἴτε Ἕλληνες εἶναι, εἴτε φιλέλληνες, ἡ ἐπιστήμη τούς βάζει στή σειρά τῶ φρενοβλαβῶνε. Ὅσοι λυποῦνται γιά τοῦτα, εἶναι βέβαια οἱ στενοκέφαλοι ἐκεῖνοι τυπολάτρηδες, πού θαρροῦν, πώς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἴτανε μεγάλοι, γιατί τό *πρόσεξε* τό λέγαν *πρόσχες* καί τό *ἀφτούς* τό λέγανε *σφᾶς* κτλ.

Μ' ἄν καί μᾶς ἔκοψε τό βήχα ἡ ἐπιστήμη ἀπό τά μπόσικα νειροπολήματα, πώς θά ξαναπᾶμε στήν ἀρχαία γλώσσα, μᾶς ἄνοιξε ὅμως φωτερόν ὁρίζοντα ἀπό καινούργια ἰδανικά, ἀληθινά καί γερά. Μᾶς θύμισε δηλαδὴ πώς εἴμαστε, ὄχι ἀρχαῖες Ἑλληνικές μούμιες, μόνε ἔθνος, ζωντανὸ, πού ζῇ κ' ἐνεργάει ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἔθνη ζωντανά καί φωτισμένα κ' ἔχουμε καί τό δίκιο καί τό χρέος νά φεληθοῦμε ἀπ' ἀφτά ὅλα τ' ἀγαθά τ' ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ, πού καταφέρανε ν' ἀποχτήσουν ἀφτά, μέ τό νά βρῆκαν ἐποχές πιό βολικές ἀπ' τίς δικές μας. Μᾶς δίδαξε, πώς ἔτσι πού οἱ προγόνοι μας εἶχαν ὅλα τά δίκια νά μιλοῦνε καί νά γράφουνε τή γλώσσα τῆς ἐποχῆς τους, ἔτσι ἔχουμε καὶ μεῖς ὅλα τά δίκια νά μιλοῦμε καί νά γράφουμε τή γλώσσα τῆς ἐποχῆς μας. Κι ἀκόμα μᾶς ἔδειξε, πώς ἀντίς νά χάσκουμε μόνο θαμάζοντας τά νοητικά ἀριστουργήματα ἐκεινῶνε, μποροῦμε κ' ἔχουμε χρέος νά φτειάσουμε κ' ἐμεῖς νέα ἀριστουργήματα ἀντάξια κι ἀνώτερα ἀπό κεῖνα, κ' ἔτσι νά γίνουμε κ' ἐμεῖς προγόνοι μεγάλοι ἄλλων ἀπογόνωνε—πού νά χάσκουν ἴσως κ' ἐκεῖνοι κατόπι θαμάζοντας ἐμᾶς.

ϐ΄ Ἡ γλῶσσα μας

Γιά νά δοῦμε τί λέει ἡ ἐπιστήμη γιά τή ρωμαίικημας γλῶσσα· εἶναι ἤ δέν εἶναι ἀπό σόι καί τήν καταφρονοῦνε τόσο οἱ δασκάλοι μας.

Νά ἕν' ἀξίωμα τῆς γλωσσολογίας :

«Ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ἀπό τότες π' ἀρχίνησε νά μιλιέται στόν κόσμο, ἀπό καιρούς πού δέν ξέρουμε τήν ἱστορία τους ὥς τά σήμερα εἶναι ἡ ἴδια. Καί λοιπόν ἡ γλῶσσα, πού μιλάει σήμερα ὁ ἑλληνικός λαός, εἶναι τό μοιρικκό ξετύλιγμα τῆς ἀρχαίας, πού πρόϐαλε ἀπό λόγους φυσιολογικούς καὶ ψυχολογικούς, πού 'ναι θεμελιωμένοι σὲ ἀτόφυους γλωσσολογικοὺς νόμους· πά νά πεῖ εἶναι προκοπή καί πρόοδο τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας, κι ὄχι, ὅπως θαρροῦν οἱ ἀγλωσσολόγητοι δασκαλωμένοι, φτάρσιμο καί βαρϐάρωμα». Μά ἄς τά ξεδιαλύσουμε καλύτερα.

Ἡ γλῶσσα, πού μιλιέται ἀπ' ἕνα λαό, εἶναι κατιτίς ὀργανικό, καί γιά τοῦτο, σάν κάθετι ὀργανικό, εἶναι κι ἀφτή παραδομένη σ' ἀκατάπαφτο ρέψιμο, ὅσο περνοῦν τά χρόνια. Αἰτίες λοιπόν ἐσωτερικές, φυσιολογικές, ψυχολογικές, κλιματολογικές, ἱστορικές (κατά τό φαρδύτερο νόημα τῆς λέξης), αἰτίες ἀπό συνεργειά τοῦ τόπου καί τοῦ καιροῦ, τοῦ τρόπου καί τοῦ μέσου, πού ζῆ ἕνας λαός, ὅπως ἀναγκάζουν κάθετι ὀργανικό ν' ἀλλάζει, μέ τόν καιρό καί δίχως νά τό νειώθει τά συνήθεια του, τούς τρόπους του, ἀκόμα καί τήν ὄψη του, ἔτσι ἀναγκάζουν καί τή μιλούμενη γλῶσσα, πού ὄργανα τή γεννοῦνε κι ὄργανα τήν ξανοίγουνε, ν' ἀλλάζει λίγο λίγο σύγκαιρα καί σύφωνα μέ τίς ἀλλαγὲς, πὄρχουνται στά ὄργανα πού τή γεννοῦνε.

Ἔτσι κ' ἡ ἑλληνική, ἀπ' τά προομηρικὰ χρόνια, μέ τῶν αἰώνων τό πέρασμα, ἀναδεϐάμενη πάντα μεσ' στοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τό στόμα κι ἀλλάζοντας ἀγάλι' ἀγάλια ἔφτασε στή μορφή της τήν ἀττική. Εἶναι λοιπόν ἡ ἀττική ἕνα φτάρσιμο, νά ποῦμε, τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς κ' αἰολικῆς, πού τά *μελισσάων* καὶ *νυμφέων* λ. χ. τά 'κανε *μελισσῶν* καί *νυμφῶν* καί πού τά *ἔμμεναι* καί *νύμφησι* (κι ἀργότερα *νύμφησι*) τά κατάντησε κάμποσο ἀλλόκοτα (*) *εἶναι* καί *νύμφαις* κι ἄλλα χίλια δυό.

(*) Βλ. καὶ Ψυχάρη «Γιά τό Ρωμαίικο Θέατρο» σελ. 74.

Ἡ ἀττική εἶναι ἀξιοσημείωτη, ὄχι γιατί εἶναι ἡ τελειότερη μορφή τῆς γλώσσας ἀπό τυπική ὄψη,—ὄχι, ἀφτά εἶναι πρόληψες δασκάλικες· τελειότερη μορφή μιᾶς γλώσσας εἶναι πάντα ἡ τελεφταία— μά γιατί στήν ἀττική γραφήκανε τά πλιώτερα ἀπ' τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά ἀριστουργήματα τοῦ νοῦ, γιατί ἀφτή ἡ γλώσσα μιλιούνταν καί γράφουνταν τόν καιρό, πού 'τανε στήν πιό φωτερή ἀκμή του ὁ μεγαλύτερος ἀπ' τούς ἀρχαίους λαούς, καὶ μ' ἀφτήνα φανέρωσε τήν καλλιτεχνική, τή φιλοσοφική καί τήν ἐπιστημονική του κίνηση. Ὥστε, καθώς βλέπουμε, οἱ ἰδέες τιμήσανε τίς λέξες καί τούς τύπους, ὅσο χαλασμένοι κι ἄν εἴτανε. Κι ὅποιαν ἄλλη γλώσσα, ἄν τύχαινε νά 'χουν καί νά μιλοῦν οἱ ἀττικοί, δέ θά τούς μπόδιζε νά γίνουνε μεγάλοι καί νά φτειάσουνε πνεματικά ἀριστουργήματα, τιμώντας ἔτσι τή γλώσσα τους. Ὡστόσο ποτές δέν τό σκαρφίστηκαν οἱ ἀττικοί ν' ἀναστήσουν τούς ὁμηρικούς τύπους, ὅσο μεγάλος ποιητής κι ἄν εἶταν ὁ Ὅμηρος κι ὅσο κι ἄν τόν ἀγαποῦσαν καί τόνε θαμάζανε.

Μέ τόν καιρό καί μέ τίς πολιτικές μεταβολές τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἄρχισε κ' ἡ ἀττική σιγά σιγά νά μεταμορφώνεται χάνοντας ἀνεννόητα τῶ φωνηέντων τήν ποσότητα (τό χρόνο) καί τό μουσικό χρωματισμό τῶ συλλαβῶνε (τόν τόνο). Καί μάλιστα γιά νά σώσουν τάχα τόν ἀρχαῖο τονισμό οἱ γραμματικοί στό δέφτερο αἰώνα μετά Χριστό, σοφιστήκανε τά γνωστά μας σημάδια τῶν τόνωνε. Μά νεκρά σημάδια πά' στό χαρτί δέν μποροῦνε βέβαια νά μποδίσουνε τοῦ ρέψιμου τό γενικό τό νόμο. Ἡ γλώσσα ἀκλούθησε τό δρόμο της· τώρα τήν ποσότητα τῶ συλλαβῶνε μόνο στά σκολειά μποροῦσε νά τήν ἀκούσει κανείς μέ τήν ἀπαγγελία τῶν ἀρχαίων ποιητῶνε. Ἀφοῦ λοιπό στήν προφορά δέ ξεχωρίζανε πλιά *μακρό* καί *βραχύ*, ἄλλαξε ὁλωσδιόλου καί τοῦ τόνου ἡ ἐνέργεια, κι ἀπό μουσικός χρωματισμός, πού εἶταν ὁ τόνος στούς ἀρχαίους (*ὀξεῖα, βαρεῖα, περισπωμένη =κατά τήν ἀπαγγελίαν συλλαβή*) ἔγινε δυναμικὸς χρωματισμός, δηλαδή προφέρνουνταν, ὄχι πλιά ἀψηλότερα (ὀξύτερον) ἤ χαμηλότερα (βαρύτερον), μόνε δυνατώτερα (ἐντονώτερον) ἀπ'

τίς ἄλλες συλλαβές, ἐκείνη πού 'χε τὸν τόνο. Ἔτσι λοιπόν αφτός ὁ τονισμός ἔφερε γενικό ξεσηκωμό στήν προφορά· ἀφοῦ μάλιστα κ' οἱ διφτόγγοι, ἄλλος νωρίτερα κι ἄλλος ἀργότερα, χάνοντας τήν ἀρχική τους προφορά, προφερνούντανε μονόφτογγα, δηλαδή σάν ἁπλά φωνήεντα. Ἀκόμα πολλά γράμματα (καί μάλιστα φωνήεντα) ἀδυνατίζοντας στήν ἀπαγγελία παραμοιάζανε στή φωνή μέ ἄλλα, κ' ἔτσι ὥς τόν τρίτο αἰώνα μετά Χριστό ἄλλαξε ὁλότελα ἡ ἀρχαία προφορά, χωρίς νά 'ναι βέβαια πάλε κι ὁλωσδιόλου ὅμοια μέ τή σημερνή μας προφορά· ἔτσι γεννήθηκε ἡ *Κοινή* λεγάμενη γλῶσσα.

Μά μήτε ὥς ἐδῶ εἴτανε δυνατὸ νὰ σταθεῖ ἡ γλῶσσα· οἱ αἰώνιοι γλωσσικοὶ νόμοι, πού κυβερνοῦνε κάθε γλῶσσα, εἴτε ἀρχαία εἴτε νέα, πού μεταμορφώνεται καί πάει, δέν πάψανε νά ἐνεργοῦνε στή ζωντανή, στή λαλούμενη γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ *συγκοπὴ*, ἡ *ἀποκοπὴ*, ἡ *συναίρεση*, ἡ *κράση*, ἡ *ἀφαίρεση* κτλ. κτλ. ὅλοι τέλος οἱ νόμοι τῆς φωνητικῆς, μὲ καινούργιου εἴδους τώρα συνεργειά, ἀνάλογη μὲ τὴν καινούργια φωνητικὴ καὶ τονικὴ προσῳδία τῶ γραμμάτωνε, τῶ συλλαβῶν καί τῶ λεξῶν (*), ἔκαμαν ὥς τό δέκατο αἰώνα μετά Χριστό νά 'ναι πιά νεκρή καί ἡ λεγάμενη Κοινή ἑλληνική, καί νά 'ναι ζωντανή καὶ μιλούμενη γλῶσσα ἡ Νεολληνικὴ ἢ Ρωμαίικη (**), πού ὥς τά σήμερα, μέ μερικές ἀκόμα λίγο πολύ ἀλλαγές, τή μιλοῦμε ὅλοι μας, καί καλορρίζικα τή γράφουμε μερικοί μας, πού βέβαια οὔτε φτάρθηκε, οὔτε βαρβαρώθηκε, οὔτε ἄλλο τέτοιο τίποτες ἔπαθε, παρά πού ξάνοιξε καί πρόκοψε ἀπὸ ατόφυους ἐσωτερικοὺς ἀναπόφεφτους κι ἀξεπέραστους νόμους, ὅπως καί κάθε ἄλλη γλῶσσα.

Ὡστόσο ἐπειδὴς ἡ φιλολογική πρωτοτυπία ἔλειπε πλιά ἀπ' τό ἑλληνικό πνέμα, κι ὅ,τι κι ἅ γράφουνταν αφτά τά χρόνια εἶταν ὅλα μίμηση τῶν ἀρχαίων, πού τούς διδασκούντανε στό σκολειό,

---

(*) Ὁ λαὸς λέει τῶ **βρυσῶν(ε)**

(**) Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος (1054) φοβερίζοντας τὸν Ἀφτοκράτορα Ἰσαάκ τόν Κομνηνό τοῦ 'λεγε «Ἐώ σ' ἔχτισα, φοῦρνε, ἐώ **ἶνα σε χαλάσω**».

Α. Σκιάς.—Ἑστία 1893 τ. Α! σ. 18.

θαρροῦσαν οἱ λίγοι συγραφέοι ἀφτῆς τῆς ἐποχῆς, πώς γιά νά κάνουν ἔργα σάν τούς ἀρχαίους,ἔπρεπε καί καλά νά τά γράψουν, ὅσο μποροῦσαν καί σέ γλώσσα ἀρχαία (*). Μά δέ λείψανε καί στή λαλούμενη γλώσσα νά γράφουνται πού καί πού βιβλία (Βλέπε τα ὅλα καταλογημένα στήν ἀρχή ἀπ' τά Essais de Grammaire Neo-greque τοῦ Ψυχάρη), τόσο πού νά μήν κοπεῖ στή μέση ἡ γραφτή παράδοση γιά τό ξετύλιγμα τῆς γλώσσας.

'Αφτή ἡ φιλολογική νέκρα, ἀφτή ἡ πνεματική στέρεψη, ἀφτή ἡ σκολαστική ξεραΐλα βάσταξε, ὥς πού ἔπεσε τό Βυζαντινό κράτος· μά ὕστερ' ἀπ'τήν Ἅλωση τῆς Πόλης,τό Ἑλληνικό τό ἔθνος μήν ἔχοντας πλιά τή σκολήσια συνεργειά, ἔχασε τήν παράδοση τῆς μίμησης, ἔσπασε τά δεσμά τοῦ δασκαλισμοῦ, καί δροσιζάμενο ἀπ' τά βουνά τῆς χώρας του, κι ἀνασέρνοντας τή φώτισή του ἀπ' τή φύση τήν ἑλληνική, τήν ἀθάνατη, τή σπαργωμένη, κι ἀπ' τή ψυχή τήν ἑλληνική τή ζωντανή καί χαριτωμένη, τραγούδησε πάλε μέ δύναμη καί μέ ἀπλάδα ὁμηρική τά πάθια του καί τούς καημούς του, τούς πόθους του καί τά ὄνειρά του. Κ' ἔτσι χωρίς χαρτί καί καλαμάρι τό ἑλληνικό πνέμα μπόρεσε πάλε κ' ἔβγαλε φιλολογικά ἀριστουργήματα στή ζωντανή του γλώσσα.

γ΄. Τά τραγούδια μας

Τίποτες πιό ὄμορφο καί πιό παθητικό καί μεσ' στήν ἀπλότη του πιό τεχνικό ἀπ' τά δημοτικά μας τραγούδια δέν ἔχει ἡ νεοελληνική φιλολογία, μήτε ἀπό ποιητική, μήτε ἀπό καλολογική ὄψη.

Θαμάζει ὁ κόσμος ὁ πολιτισμένος τόν Ὅμηρο γιά τίς ἀπαράμοιαστες τίς ὀμορφιές του· μά καί τά τραγούδια μας καθόλου δέ μνήσκουν πίσω ἀπ' τίς Ὁμηρικές Ραψωδίες· γιατί, ὅπως ἐκεῖνες τίς Ραψωδίες, ἔτσι καί τά τραγούδια μας ἀφτά τά γέννησε φώ-

(*) 'Αφτὸς ὁ πόθος γιά τόν ἀρχαϊσμό βαστάει ἀπ' τούς πρώτους αἰῶνες τῆς χρονολογίας μας (Βλ. 'Α. 'Εφταλιώτη, 'Ιστορ. τῆς Ρωμιοσύνης, σελ. 46—48 σημ.), ὡστόσο μήτε τότες, μήτε τώρα, ποῦ λέμε, τοῦ κάπνισε κανενοῦ νά βγάλει καθαρέβουσα· ἀφτή εἶταν κατόρθωμα τῶν κάτω χρόνων τῆς μεγάλης ἡμιμάθειας.

τιση καθάρια ἀπό κάθε συνεργειά, ποῦ μποροῦσε νά δώσει φιλολογία σχολαστική. Τί εἶναι τά ποιήματα τά Ὁμηρικά; Εἶναι μιά σωστή κι ἄδολη ἀντιγραφή ἀπ' τίς ὀμορφάδες τῆς φύσης ἤ τῆς τέχνης, εἶναι μιά ἀληθινή παράσταση ἀπ' τά πρωτόφαντα ἀθρώπινα πάθια, εἶναι δηλαδή μιά ἐργασία καμωμένη ἀπό ἄθρωπο, πού βλέπει τά πράματα καθάρια, πού τό φυσικό του δέν εἶναι διαστρεμμένο ἀπὸ κοινωνικές ἤ ἐπιστημονικές ἰδέες, καί τά δηγᾶται μέ πρωτόγονη ἁπλότη, μ' ἀμόλεφτη πίστη καί μέ παιδήσια καθαριωσύνη, καί τά καταστρώνει καλλιτεχνικά σέ γλώσσα ἀβίαστη, σάν καί τό κάθετι πού μᾶς ξανοίγει, σέ γλώσσα πού βγαίνει μεσ' ἀπ' τήν καρδιά, σάν καί τά αἰστήματα πού καταστρώνει, σέ γλώσσα, λέγω, ζωντανή, πού μόνο ἀπ' τή φύση χαρισμένο αἴστημα μπορεῖ καί τήν ὑπαγορέβει, εἶναι τέλος μιά ζωερή παράσταση ἀπό γενούμενα ἀληθινά ἤ καί φανταστικά (μά φανταστικά, πού νά μή βγαίνουν ὄξω ἀπ' τό πραγματικό, παρά τόσο μόνο, ὅσο τό θέλει τοῦ λαοῦ ἡ πίστη στό μυστικισμό)· νά τί εἶναι τά Ὁμηρικά ποιήματα. Μά τί ἄλλο εἶναι καί τά δημοτικά μας τραγούδια;

Καί τώρα ἄς καταπιαστοῦμε ν' ἀναλύσουμε πρόχειρα πρόχειρα ἕν' ἀπ' τά πιό συνηθισμένα τραγούδια μας. Τό γράφω ἐδῶ ὅπως τ' ἄκουσα νά τό τραγουδοῦν τά κορίτσια μας στό χορό:

«Βουργαροπούλα θέριζε σιτάρι καὶ κριθάρι·
ὦρες ὦρες ἐθέριζε κι ὦρες ἐκοιλοπόνα,
καί στό δεντρί-ν- ἀκούμπησε κάμνει τό χρυσογιό της,
καί στήν ποδιά τόν ἔβαλε καί πάει νά τόνε πνίξει.
Στό δρόμο-ν- ὅπου πήγαινε, στό δρόμο πού πηγαίνει
μιά πέρδικα τὴν ἀπαντᾷ, μιά πέρδικα τῆς λέει:
—Μωρή σκύλα, μωρ' ἄπονη, μωρή καταραμένη,
ἐγώ 'χω δεκοχτώ παιδιά καί πάσκω νά τά θρέψω,
κ' ἐσύ ἔκαμες τό χρυσογιό, καί πᾷς νά τόνε πνίξεις;
Γύρισε πίσω, γύρισε, κ' ἐγώ σοῦ τόνε θρέφω».

Τραγουδάκι μικρό κι ἁπλό ἁπλό· στίχος ἀβίαστος καί χωρίς ψεγάδι, καί τί βαθιά νοήματα πού κλεῖ μέσα του!

Μιά χωριατοκόρη ἀπ' τή Ρούμελη, μιά Βουργαροπούλα κατά τή γλώσσα τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἔπεσε σ' ἐρωτική ἁμαρτία, βαριά

τόν ἔφερνε ὕστερα τό δύστυχο καρπό τῆς ἁμαρτίας της· ντροπή μεγάλη ἀπ' τούς ἀθρώπους. Ἐκεῖ λοιπόν πού στό χωράφι «θέριζε σιτάρι καί κριθάρι», ἔφτασε ἡ ὥρα της γιά νά γεννήσει, καί γιά τοῦτο «ὦρες ὦρες ἐθέριζε κι ὦρες ἐκοιλοπόνα». «Καί στό δενδρί-ν-ἀκούμπησε, κάμνει τό χρυσογιό της». Καί τώρα ἔχει πλιά μπροστά στά μάτια της τόν καρπό τῆς ἁμαρτίας, πού τώρα καί τόσους μῆνες τή βασανίζει καί τή λειώνει. Σάν τύχει νά τή δοῦνε νά βαστᾷ στήν ἀγκαλιά της τό μωρό ἐκεῖνο, πού τό γέννησε παράνομα, θά τῆς καθίσουν ἄσπλαχνα τ' ὄνομα τῆς ἄτιμης, τό νειδήσιο ἀφτό θά τῆς μένει γιά πάντα καί θά γίνει τοῦ λαοῦ τ' ἀπορριξίμι. Τώρ' ἀκόμα εἶναι μοναχή της καί κανείς δέν τή βλέπει· μπορεῖ λοιπό ν' ἀφανίσει τό μωρό καί νά γλυτώσει τήν τιμή της, πού κιντυνέβει. Μά τό μωρό ἐκεῖνο εἶναι σπλάχνο της, κ' ἡ μητρική ἀγάπη ἀνασηκώνεται ἀγνάντια στίς κακοῦργες ἰδέες, πού ἀναδέβουνται μέσ' στό κεφάλι της. Ἂν ἐκεῖνο τό πλάσμα εἴτανε κάθε ἄλλο παρά παιδί της, γιά νά μήν καταπέσει τό ἐγώ της, ἀξέγνοιαστα θά κατάπνιγε κάθε φωνή ἀπ' τή συνείδησή της, γιά νά τ' ἀφανίσει. Μά τώρα ἡ φωνή ἀφτή εἶναι πολύ δυνατή, κ' εἶναι φοβερός ὁ ἀγώνας, πού ὑποφέρνει τό πνέμα, γιά νά τήν κάνει νά μήν ἀκούεται.

Ἐκεῖ λοιπόν πού βρίσκεται σέ τέτοια ψυχολογική κατάσταση δίγνωμη κι ἀφίλογη, κρύβει τό παιδί μεσ' στήν ποδιά της, γιά νά μή βλέπει τήν ἀθώα καί γλυκειά μορφή του, νά παραπονιέται ἄφωνη γιά τούς μάβρους σκοπούς της. «Καί στήν ποδιά τόν ἔβαλε καί πάει νά τόνε πνίξει». Ἐδῶ τό «πάει νά τόνε πνίξει» βέβαια δέ φανερώνει τήν ἀπόφασή της ἴσια καί πέρα, μόνο τίς κακοῦργες συλλογές της.

Ἔκρυψε λοιπόν τό παιδί στήν ποδιά καί προχωράει ἄσκοπα, χωρίς κι ἀφτή νά καλοξέρει, ποῦ πάει· καί μεσ' στήν ψυχή της παλέβει ἀκόμα ἡ ἀτομική τιμή μέ τή μητρική στοργή (καί φιλοσοφικά ἀτομική τιμή εἶναι ἡ φιλοτιμία νά μήν καταπέσει τό ἐγώ, καί μητρική στοργή εἶναι ἡ φιλοδοξία ν' ἁπλωθεῖ τό ἐγώ πιό πέρ' ἀπ' τό ἐγώ). Χρειάζεται λοιπόν ἀπ' ὄξω κάτι νὰ βοηθήσει, γιά νά κλίνει ἡ κόρη στή μιά ἢ στήν ἄλλη γνώμη, κι ἀφτό τό

κάτι βρίσκεται μέ τό συναπάντημα τῆς πέρδικας, γιά χάρη τῆς δέφτερης γνώμης, δηλαδή γιά νά νικήσει ή μητρική στοργή.

Ἐκεῖ πού ἔτσι δίγνωμη περπατοῦσε, βλέπει μίαν πέρδικα μεσ' στή φωλιά της, ἀνάμεσα στὰ δεκοχτώ της περδικάκια, νὰ κακαρίζει ἐφτυχισμένη. Ἀφτό ἔφτασε γιά νά γίνει ή ἀγάπη χίλιες φορές μεγαλύτερη ἀπ' τήν τιμή. Παράβαλε τὸν ἑαφτό της μέ τήν πέρδικα τή μητέρα, καί μεσ' στ' ἄναμμα τῆς θερμασμένης φαντασιᾶς της, ἄκουσε καὶ ξεχώρισε ἀπ' τὸ κακάρισμα τῆς πέρδικας τοῦτα τά λόγια πού τήν ἀγγίζανε :

«Μωρή σκύλα, μωρ' ἄπονη, μωρή καταραμένη,
ἐγώ 'χω δεκοχτώ παιδιά καί πάσκω νά τά θρέψω,
κ' ἐσύ ἔκαμες τό χρυσογιό καί πᾶς νά τόνε πνίξεις ;
γύρισε πίσω, γύρισε, κ' ἐγώ σοῦ τόνε θρέφω ! »

Κ' εἴτανε τά λόγια ἀφτά καθάρια ή φωνή ἀπ' τή συνείδησή της, πού τή μάλλωνε. Ἀφτά τῆς ἄναψαν τή μητρική ζούλια καί κάμανε νά νικήσει ή μητέρα τή γυναίκα καί νά καταπνίξει ή κόρη κάθε ἄλλη ψυχοστασιά, ξόν ἀπ' τή μητρική στοργή. Κ' ἴσια ἴσια ἐδῶ εἶναι νὰ θαμάξει τινάς τή ψυχολογική δύναμη τοῦ ἄγνωστου ποιητῆ.

Ἀφτός ὁ στίχος : «γύρισε πίσω γύρισε, κ' ἐγώ σοῦ τόνε θρέφω» γιά ὁλοϋστερνός εἶναι παράμορφος, καί μοιάζει σάν τελεφταῖος στίχος καλοφτειασμένου σοννέτου.

Θά 'τανε πολύ μακρειά δουλειά, μά καί πολύ χαριτωμένη, κ' ἔπρεπε νά 'χει κανείς τή δύναμη καί τή χάρη τοῦ χρυσοῦ μας τοῦ Ἀργύρη τοῦ Ἐφταλιώτη (*), νά καθίσει καί νά ξεδιαλύσει ἕνα ἕνα ὅλ' ἀφτά τ' ἀριστουργηματάκια.

Τέτοια πρότυπα γιά τή νέα του γλῶσσα καί γιά τή μελλούμενη φιλολογία του ἑτοίμασε τό ἔθνος. Κι ὡστόσο οἱ δασκάλοι κλείσανε τά μάτια καί δέν τά προσέξανε. Καί τόν καιρό λοιπόν, πού ἔφτασε ή ἀνάγκη νά κάνει πλιά καί γραφτή γλῶσσα τό ξυπνημένο τό ἔθνος, ἀντίς νά πάρουνε μπροστά τους τά ρωμαίικα τραγούδια καί σύφωνα μ' ἐκεινῶν τή γλῶσσα, καί σύφωνα μέ

(*) Βλέπε Περιοδ. «Ἑστία» 1890 τ. Α' σ. 156.

τό τυπικό καί μέ τό συνταχτικό τους νά σιάξουνε τήν ἐθνική μας γλώσσα, ἄλλοι θελήσανε νά ξεθάψουνε τήν ἀττική καί νά μᾶς τή φορτώσουνε γιά γραφτή γλώσσα, κι ἄλλοι πιό γνωστικοί τάχ' ἀφτοί—θελήσανε νά σιάξουνε τή γλώσσα τοῦ λαοῦ, πού τή θαρρούσανε χαλασμένη, σύφωνα μέ τούς τύπους τῆς ἀρχαίας (πού, καθώς εἴδαμε παραπάνου, κι ἀφτή δέν εἴτανε λιγώτερο χαλασμένη, σά θά τήν παραβγάζαμε μέ τήν πιό ἀρχαιότερη) κ' ἔτσι φτειάσανε ἀφτό τό παρασούσσουμο, πού τό λέμε ὥς τά σήμερα *καθαρέβουσα*—ἐγώ τούς συβουλέβω, ἀπό τώρα κ' ὕστερα νά τή λένε *καταρρέουσα*, γιατί ἄρχισε νά πέρνει τήν κάτου βόλτα.—Ἡ προσπάθεια τῶν πρώτων πέθανε μαζί μ' ἐκείνους· μά τ' ἀπορριξίμι τῶ δεφτέρωνε, βρίσκοντας καιρό ἀπ' τήν ἡμιμάθεια κι ἀπ' τό δασκαλισμό, γένηκε φείδι καί τυλίχτηκε στό λαιμό τῆς παίδεψης καί τῆς φιλολογίας μας, καί τίς πνίγει καί τίς φαρμακώνει. Οἱ μαχαιριές, πού τῆς δώσανε μερικοί ποιητάδες μας τῆς περασμένης γενεᾶς, δέν τῆς κάνανε μεγάλο κακό. Οἱ σπαθιές ὅμως, πού τῆς τράβηξε ὁ Ψυχάρης, ὄχι μόνο συγγραφέας μέ τάλαντο, μά καί γλωσσολόγος ἐπιστήμονας πρώτης δύναμης, ἐπειδής τό σπαθί του εἶναι ἀλειμμένο μέ τό φαρμάκι, πού χύνει ἡ ἐπιστήμη στῆς πρόληψης τίς φλέβες, κάμποσο τήν ἀδυνατίσανε γιά τήν ὥρα κ' ἑτοιμάσανε τό θάνατό της γιά τό κατόπι. Καί μ' ὅλη τή ζωή, πού δείχνει ἀκόμα, πώς ἔχει μέσα της, ἡ φιλολογία μας φαίνεται, πώς γλύτωσε μιά καί καλή ἀπ' τά κουλουριάσματά της· γιατί δέν ὑπάρχει σήμερα Ρωμιός νά γράφει τῆς ἀνθρωπιᾶς, πού νά μήν ἔχει καταλάβει, πώς ἡ *καταρρέουσα* δέν κάνει καθόλου γιά ποίηση καί γιά λογογροφία, ἀδιάφορο κι ἄν εἶναι λιγούτσικοι σήμερα ἀφτοί πού τό νοιώσανε, ἀδιάφορο κι ἅ δέν τούς διαβάζουν, ἀδιάφορο κι ἄν τούς βρίζουνε δασκάλικα· ἡ ἀλήθεια εἶναι μέ δάφτους, κ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ νίκη.

Καί χρειάζεται ευγνωμοσύνη ἐθνική στόν ἄντρα, πού τό κατάφερε ἀφτό τό πρᾶμα σ' ἀφτά τά χρόνια. Μολογοῦμε τὴ χάρη, δέν κρύβουμε τήν εὐεργεσία.

Ἡ ρωμαίικη μονάχα εἶναι ἡ καθαφτό νεολληνική γλώσσα, ἡ

ἀληθινή συνέχεια καί πρόοδο τῆς καθολικῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, βγαλμένη μεσ' ἀπ' τά σπλάχνα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού μόνος ἔχει τή δύναμη καί τό δίκιο νά φτειάνει τή γλῶσσα του, καί μόνο οἱ λογιώτατοι μποροῦνε νά μήν τήν ἀρέσουνε.

'Αφτή εἶναι ἡ γλῶσσα, πού καλοταίριαζε πλιά πέρα ὥς πέρα στή νεολληνική ποίηση καί τήν ἔκαμε ἄξια γιά τ' ὄνομά της καί γιά τόν προορισμό της (*). Ὅμως καὶ στὴ διηγηματογραφία λιγώτερο δέν καλοταίριαζε, μήτε λιγώτερο ἀπ' τήν ποίηση τήν ὕψωσε καί τήν ἀξίωσε. Μά νά πού κ' ἱστορικά κ' ἐπιστημονικά βιβλία ἀρχίσανε μέ τό καλό νά γραφουνται μ' ἀφτή τή γλῶσσα, καί λόγος δέν ὕπαρχε νά μή γραφοῦνε.

δ΄. Οἱ δασκάλοι μας

Εἴπαμε, πώς ἡ νεολληνική φιλολογία πάει περίφημα μέ τή ρωμαίικη γλῶσσα. Μά ἡ παίδεψή μας; ἀλλοίμονο! δέν πῆρε καθόλου εἴδηση, καί ποιός ξέρει πόσες γενεές ἀκόμα ἔχουνε νά βασανιστοῦνε τά κακόμοιρα τά ρωμιόπουλα· γιατί ἡ φιλολογία εἶναι στά χέρια τῶ δασκάλωνε, πού τούς ἔχει ναρκωμένους μιά φοβερὴ καί δυσκολογιάτρεφτη ἀρρώστια, ὁ *προγονισμός*, κι ἄλλη δουλειά δέν κάμνουν παρά νά μεταδίνουνε στόν κάθε μαθητή τους λίγο πολύ ἀφτήν τήν κλασική τους νάρκη, μ' ὅλη τήν πεποίθηση πώς τούς κάνουν ἀθρώπους καί μέ τήν παραγγελιά νά ναρκώσουν κι ἀφτοί ἄλλους, γιά νά τούς κάμουν ἀθρώπους.

Νά σᾶς τ' ἀποδείξω ἀμέσως κιόλας ἀφτά πού λέω.

Θυμᾶστε, δέν πάει πολής καιρός, πού βάλαν, ἐδῶ στήν Πόλη, πέντε δασκάλους νά φτειάσουν ἕνα πρόγραμμα τῆς ἀθρωπιᾶς γιά τή δημοτική μας παίδεψη. Τί ἔγινε τότες;—τό ξέρετε ὅλοι

(*) Κοιτᾶτε ἕνα ὁλοζώντανο δίστιχο τοῦ Δροσίνη καί κρίνετε, ἄν ἔχω δίκιο:

»Τά μάτια σου εἶναι θάλασσες κι ἀγέρας δέν τά πιάνει,
Χαρά στό νάφτη, πού θά βρεῖ στά μάτια σου λιμάνι».

Ἄς δοκιμάσουμε γιά γοῦστο νά τό κάνουμε καί στήν καθαρέβουσα:

Οἱ ὀφθαλμοί σου θάλασσαι, ἅς πεο ἀήρ οὐ λήψεται,
Χάρμα τῷ ναύτῃ, ὅς ποτε ἐκεῖ λιμενισθήσεται.

—Πρῶτα πρῶτα οἱ δασκάλοι χωριστήκανε σέ δύο παρτίδες (ὄχι ἀπό διόμιση σέ κάθε παρτίδα, μόνε τρεῖς καί δυό)· κατόπι πῆραν κι ἀπό 'να ὄνομα: ἡ *πλειονοψηφία* κ' ἡ *μειονοψηφία*· ὕστερα ἀρχίσανε νά μαλλώνουνε καί νά βρίζουνται δημόσια, σάν πρόστυχες γυναῖκες. Γιατί θαρρεῖτε; Γιατί ἡ μιά ἡ παρτίδα εἶπε *ὀκτάτακτον*, κ' ἡ ἄλλη τό 'θελε *ὀκτατάξιον*· γιατί ἡ μιά σύνταξε τό *ἀκούω* μ' αἰτιατική, κ' ἡ ἄλλη φαγώθηκε νά τήν ἀποδείξει ἀγράμματη, γιατί «τό *ἀκούω* συντάσσεται μετά γενικῆς ἐπὶ αὐτηκοΐας», δηλαδή συνταζούντανε στήν ἀττική ἐποχή· ὁ προγονισμός πού σᾶς ἔλεγα. Νά χάλια, νά μάλαμα! Καί ξοδέβουνται κάμποσες χιλιάδες τῶ χιλιάδωνε λίρες ἐθνικές, γιά νά παίρνουνε μιστό τέτοιοι ἀθρῶποι. Καί ξοδέβουνται, ἀκόμα πιό πολύτιμα ἀπ' τίς λίρες, τά χρόνια κ' ἡ ζωτικότη τῶν παιδιῶνε μας, νά τά 'χουμε μπιστεμένα γιά τήν προκοπή τους σέ τέτοιους ἀθρώπους. Λυπήσου μας Χριστέ!

Βρέθηκε ὡστόσο μεσ' στήν Πόλη ἕνας ἄθρωπος, πού τά 'νοιωσε ὅλ' ἀφτὰ τά πράματα κατάκαρδα· ἕνας πού τιμάει τό ἔθνος μέ τό πνέμα του καί μέ τή μάθησή του, ὁ Φ. Φωτιάδης, ὁ γιατρός· καί θέλησε νά τό πεῖ, νά τό φωνάξει, νά τό διδάξει, νά τ' ἀποδείξει, πώς ὅσο ὑποστηρίζουμε γιά γλῶσσα τοῦ σκολειοῦ τήν καθαρέβουσα, παίδεψη ρωμαίικη δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει καί νά μή χανούμαστε. Καί τί ὄμορφα πού τά 'πε, καί τί ὄμορφα πού τ' ἀπόδειξε· καί λογικά κ' ἐπιστημονικά, κ' ἐμπειρικά· μῆνες ἔγραφε μεσ' στόν «Ταχυδρόμο», ἀμέ ποιός τόν ἔνοιωσε; Οἱ δασκάλοι τόν πῆραν μπρός καί τόν πολεμούσανε, δίχως νὰ καταλάβουν τί ἔλεγε· γιατί σάν τό καταλαβαίνανε, θά ντρεπούντανε νά ποῦν, ὅ,τι εἶπαν ἐνάντια του.

Πολύ λυποῦμαι γιά τούς δασκάλους τῆς Πόλης. Νά συζητήσει κανείς μαζί τους εἶν' ἀδύνατο, ὅλοι τους εἶναι κλασικοχαλασμένοι· τί λένε δέν ξέρουνε. Μερικοί τους πάλε, πού κάνουν τό γλωσσολόγο, εἶναι κωμικοί· σοῦ λὲν ἔξαφνα, πώς τό *καλύτερος* ἔγινε ἀπ' τό *καλιώτερος* καὶ τὸ *μεγαλύτερος*, ἀπ' τὸ *μεγαλειότερος*· σοῦ τινάζουν, πώς ἐμεῖς (οἱ δημοτικιστάδες δηλ.) *ἐφθείραμεν*(!) τό *ὁλόκληρος* εἰς *ὁλάκερος*. Καί δέν τό 'χουν τί-

ποτις ἀκόμα νά σοῦ ποῦνε, πώς τό *ζαμπούνης* γίνεται ἀπ' τό *ζα* καί *πόνος* καί τό *μαξούλι* ἀπ' τό *μάω* κ.τ.λ. (*). Ὅλα τους τέτοια εἶναι· καί καταχαίρουνται, πού μᾶς ἀπασβολώνουν. Καὶ τέλος γιὰ συμπέρασμα μᾶς πετοῦν κατακέφαλα τή φοβερώτερή τους μπόμπα· (τό νοῦ σας, παιδιά, γιατί χαθήκαμε).

«Ἀμαθεῖς ὄντες (οἱ δημοκισταί) τῆς ἀρχαίας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ γράφωσιν ὀρθῶς καὶ ἄνευ σολοικισμῶν(;) τὴν καθαρεύουσαν καταφεύγουσιν (!) εἰς τὴν δημώδη, ἵνα δι' αὐτῆς καλύπτωσι τὴν ἀμάθειαν αὐτῶν».

Μπά! βιαστήκαμε νά φοβηθοῦμε· δέν εἶταν ὀβούζι, εἶταν ἀπὸ κειούς τούς παλιούς τούς γκιουρλέδες, πού τούς ἔχουν τώρα σκουριασμένους σέ μερικά μπακάλικα καί τρίβουν ἁλάτι. Δέν ἔχουνε πιά πέραση στόν πόλεμο τέτοια πράματα, καί μποροῦνε πλιώτερο νά βλάψουν ἐκείνους, πού τά μεταχειρίζουνται.

Πά νά πεῖ λοιπόν, καλοί μου, παραδέχεστε δυό πράματα, πού ἴσια ἴσια σ' αὐτὰ ἀπάνου ἐμεῖς θεμελιώνουμε τούς πραχτικούς λόγους, πού θέλουμε νά ρίξουμε στό γιαλό τήν καθαρέβουσα. Μολογᾶτε καί σεῖς, πώς, γιά νά ξέρει κανείς τήν καθαρέβουσα πρέπει νά μάθει καλά τήν ἀρχαία. Μά ἡ ἀρχαία εἶναι πολύ δυσκολομάθητη, δέν εἶν' ἔτσι; τολοιπόν κ' ἡ καθαρέβουσα εἶναι πολύ δυσκολομάθητη. Βέβαια, ἀφοῦ 15—18 χρόνια πᾶνε στό σκολειό καί βγαίνοντας δέν ξέρουνε νά τή γράψουνε. Νά πού συφωνοῦμε στήν οὐσία. Τέτοια γλώσσα βέβαια δέν μπορεῖ νά χρησιμέψει φυσικά γιά ὄργανο, πού νά μορφώνουμε τά παιδιά μας, καί νά προκόβουμε τή νεολαία μας, πὄχει ἀνάγκη ἀπό γνῶσες πραχτικές τῆς καθημερνῆς ζωῆς, πού νά τίς μαθαίνουνε σέ λίγα χρόνια, κι ὄχι ἀπό λέξες καί διπλότριπλους νεκρούς τύπους καί στρυφνή σύνταξη, πού γιά νά τά μάθει κανείς χρειάζουνται χρόνια καί κόπος. Στό γιαλό τήν καθαρέβουσα, στό γιαλό, νά γλυτώσουμε μιά καί καλή κ' ἐμεῖς κ' ἐσεῖς.

(*) Ν' ἀνοίξετε τὰ περιοδικά τοῦ Φιλ. Συλλόγου. θά βρῆτε ὅσα θέλετε τέτοια, κι ἀκόμα πιό χοντρά, γραμμένα ἀπ' τὰ κλασικοχαμένα τὰ δασκαλάκια κ' ἐπικυρωμένα ἀπ' τοὺς αττικοναρκωμένους μεγαλοδασκάλους τῆς Πόλης.

ε΄. Ποιά εἶναι ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ;

Διάβαζα ἀφτές τίς μέρες τό «Quo vadis» τοῦ Σιέγκιεβιτς καί μοῦ 'καν' ἐντύπωση τό μέρος ἐκεῖνο, πού γράφει τίς ἀβανιές, πού βγάζαν ἐκεῖνον τόν καιρό οἱ ἐθνικοί γιά τούς καημένους τούς χριστιανούς :

«Ὁ Χριστός, λέει, τούς ὑποσκέφτηκε, νά καταστρέψει τούς ἀθρώπους καί ν' ἀφανίσει ὅλες τίς χῶρες τῆς γῆς, καί ν' ἀφίσει νά ζοῦν ἀφτοί μονάχοι· φτάνει μόνο νά τόνε βοηθήσουνε στό ἔργο τῆς καταστροφῆς. Γιά τοῦτο λοιπό μισοῦνε τούς ἀθρώπους, φαρμακέβουν τίς βρύσες, κι ὅτα συμαζέβουνται, φορτώνουνε μέ βλαστήμια τή Ρώμη καί τούς ναούς, πού λατρέβουνται οἱ θεοί.— Ὁ Χριστός σταβρώθηκε· μά τούς ὑποσκέφτηκε· πώς τή μέρα πού θά χαλαστεῖ ἡ Ρώμη, θά ξαναγυρίσει στή γή, γιά νά τούς δώσει τό βασίλειο τοῦ κόσμου.— Σφάζουν παιδιά καί πέρνουν τό αἷμα τους, γιά νὰ βρέχουνε μέ δάφτο τά κεφάλια τῶν κολλήγων τους. Ρίχνουνε μάγια καὶ προσκυνοῦν ἕνα γαϊδαροκέφαλο».

Καί μήπως οἱ δασκάλοι δέ λέν ἀνάλογα πράματα γιά μᾶς ; μήπως δέν προσπαθοῦν ὅλο μέ τίς ἀβανιές καί μέ τίς συκοφαντίες νά κάνουνε νά μᾶς ὑποψιάζεται, νά μᾶς μισεῖ ὁ ἁπλός κόσμος, ὁ ἄμαθος, ὁ ἀθῷος : Τόν Ψυχάρη μή δέν τόνε λένε οἱ ἐφημερίδες, *αἱρεσιάρχη* ; Δέ γράφουνε, πώς ἔχει *καταχθονίους σκοπούς* ; Ὅλους ἐμᾶς δέ μᾶς λέν *ἀντεθνικούς* ; δέ λένε, πώς θέλουμε νά χαλάσουμε τήν ἑλληνική τή γλῶσσα; δέν εἶπαν ἀκόμα, πώς σ' ἀφτή τή δουλειά ἔχει χέρι ὁ Πασλαβισμός ;—Σῶσε Κύριε !

Μήπως δέ λένε τή γλῶσσα μας «γλῶσσαν χυδαίαν, ἔναγχος ἐκφυεῖσαν ἐκ τῶν κεφαλῶν τινων, κενὰ καὶ ἀπρόσφορα βουλευομένων, πεπατημένην, ἀνώμαλον καὶ ἀκατάρτιστον, μὴ οὖσαν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κοινὴν παρ' ἡμῖν διάλεκτον; (Ταχυδρ. 22 Δεκ. 1901).

Γιατί, παρακαλῶ, εἴμαστε ἀντεθνικοί ;

— «Θέλουσι, λέει, νὰ διασπάσωσι τὴν συνέχειαν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος».

Κ' ἐγώ σᾶς λέγω, πώς τό ἐνάντιο θέλουμε ν' ἀποδείξουμε ἀφτή τή συνέχεια.

Τί κάνουμε; Ὑψώνουμε τή γλῶσσα τού ἑλληνικοῦ λαοῦ σέ γλῶσσα ἐθνική. Ὅταν ὁ Ἐβρωπαῖος θελήσει νὰ καταλάβει, ἄν ἔχουμε καμιά συγγένεια μέ τούς ἀρχαίους Ἕλληνες, ποῦ θά ζητήσει τήν ἀπόδειξη; Στή γλῶσσα, πού διδάσκετε στά σκολειά, θαρρεῖτε; — Γελιέστε. Μπορεῖ κανείς νά 'ναι καί Κινέζος καί Γιαπωνέζος καί πάλε νά μάθει τή δασκάλικη τή γλῶσσα, σάν πάει ἀπό μικρός στό σκολειό. Τόσο μυαλό δέν ἔχει ὁ Ἐβρωπαῖος νά τό συλλογιστεῖ ἀφτό; Ποῦ λοιπόν εἶναι φυσικό νά ζητήσει τήν ἀπόδειξη τῆς ἐθνικῆς συνέχειας; Στή γλῶσσα τοῦ λαοῦ, βέβαια· καθώς καί τό 'κανε καί κατάλαβε, πώς ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας εἶναι συνέχεια καί φυσικό ξετύλιγμα τῆς ἀρχαίας (*).

Γιά τοῦτο καί τήν τιμάει ὅσο πρέπει νὰ τιμηθεῖ μιά ἀρχοντοπούλα· ἐνῷ τήν ἄλλη, τήν καθαρέβουσα, τήν κοροϊδέβει ὁ Ἐβρωπαῖος, γιατ' εἶναι μιά νόθη, μιά φερτή, πού θέλησε νά κλέψει τά δίκια τῆς ἀληθινῆς, τῆς φυσικῆς θυγατέρας.

Πέντε ἕδρες, πέντε πίσημες πανεπιστημιακές ἕδρες ὑπάρχουνε στήν Ἐβρώπη, πού διδάσκεται, πού μιλιέται, πού ξετάζεται, πού ξεδιαλύνεται ἡ ρωμαίικη μέ τά ἱστορικά της. Εἴτανε βολετό νά τίς ἔχει ἀφτές τίς ἕδρες ἡ Ἐβρώπη καί νά πληρώνει καθηγητάδες γιά δάφτες, σάν εἶταν ἡ ρωμαίικη «χυδαία, πεπατημένη, κτλ. κτλ.»;

— Ἴσως δέν ξέρουν τί κάνουν οἱ Ἐβρωπαῖοι. Μά δέ μοῦ λέτε, δασκάλοι μου, τήν ἀρχαία Ἑλληνική τάχα ἐμεῖς ἀπό ποιούς τή μάθαμε; ποιοί μᾶς διδάξανε τό τί ἀξίζει; ποιοί μᾶς μάθανε νά τήν τιμοῦμε; κι ὥς τά σήμερα ποῦ τή σπουδάζουμε στήν ἐντέλεια; ποῦ ἀλλοῦ, παρά στήν Ἐβρώπη; Θά πεῖ λοιπόν, πώς δέν εἶναι μπόσικο πρᾶμα νά σπουδάζουμε καί τή ρωμαίικη μας, ἀφοῦ στήν Ἐβρώπη τή σπουδάζουνε μέ τό ἴδιο διάφορο, πού σπουδάζουν καί τήν ἀρχαία.

(*) Βλέπε καὶ A. Thumb «Περὶ καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων» Περιοδ. Φιλογ. Συλ. Κων)πλ. Τομ. ΚΖ' σ. 335 καὶ πέρα.

Ποιά ἑλληνική θέλουμε νά χαλάσουμε, δέ μοῦ λέτε ; τήν ἀρχαία ; Ἄν τό πιστέβετε ἀφτό, εἴσαστε πολύ ἁπλοί. Γιά νά χαλάσει κανείς τήν ἀρχαία ἑλληνική, πρέπει νά κάψει ὅλα τά βιβλία τοῦ κόσμου, νά γκρεμνίσει ὅλα τά σκολειά τοῦ κόσμου, νά σκοτώσει ὅλους τούς σοφούς τοῦ κόσμου. Λέτε σεῖς ἄρχαγες νά τά σκεφτήκαμε ποτές τέτοια πράματα; Ἐμεῖς σᾶς λέμε, πώς τό μόνο, πού σκεφτήκαμε καί σκεβούμαστε ἀδιάκοπα, εἶναι, πώς ἡ καθαρέβουσα ἑλληνική γλῶσσα δέν εἶναι, γιατί μᾶς χαλνάει τά ἑλληνικά φωνητικά ὄργανα ἀναγκάζοντάς μας νά προφέρνουμε λ.χ. *σύν**θ**ενδρος*, *σύ**γ**-**γ**αμβρος*, *διέ**φθ**υ**ν**σις*, *κλά**ψ**σω* κτλ. κτλ. πράματα, πού ποτές, μά ποτές, ξέρετε, ἑλληνικό στόμα δέν τά πρόφερε. Ἡ καθαρέβουσα δέν εἶνε γλῶσσα ἑλληνική, γιατί λέει λ.χ. *γόητρον*, *αὐτοψία*, *συνέπεια*, *ὀργασμός*, *τἀναγκαιοῦντα*, *ἀμερόληπτος* κι ἄλλα τόσα καί τόσα τέρατα, πού Ἕλληνας μήτε τά 'πε ποτές, μήτε τά 'νοιωσε· κι ὅμως ἡ χοντροκοπιά τους δέ μᾶς κάνει τήν ἀηδία πὄπρεπε, γιατί δέν αἰστανούμαστε τήν ἀρχαία γλῶσσα. Ἡ καθαρέβουσα γλῶσσα ἑλληνική δέν εἶναι, γιατί γράφει λ. χ. *κατά συνέπειαν* (par conséquence), *ἐπωφελοῦμαι τῆς περιστάσεως* (profiter de l'occasion), *ἔλαβε τὸν λόγον* (il prit la parole), *μοί ἐποιήσατε τὴν τιμὴν νά...* (vous m'avez fait l' honneur de...) *θέτω εἰς πρᾶξιν—εἰς κίνησιν* (mettre en action—en mouvement), *κατά σύμπτωσιν* (par hasard), *ἔλαβε μέρος* (il prit part), *τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων* (cela dépend des circonstances) *λάβετε τόν κόπον* (prenez la peine) *λάβετε τήν καλωσύνην* (ayez la bonté), *ἕπεται ὅτι* (il s'ensuit que), μεγάλου ἐνδιαφέροντος (d'un grand intérêt) ἔλαβε χώραν (il a eu lieu) κτλ. κτλ. κτλ. (*)

Φράσες μπαστάρδικες· δηλαδή φράγκικοι ἰδιωτισμοί, μ' ἀρχαῖες ἑλληνικές λέξες, μέ νεοελληνική προφορά.

Εἶναι Ἕλληνες ὁ λαός μας ἤ δέν εἶναι ; μιλοῦν ἀφτή τή γλῶσσα ἤ δέν τή μιλοῦνε ;(**) Πῶς λέγεται λοιπόν ἡ γλῶσσα, πού μιλοῦν οἱ Ἕλληνες ;—Ἑλληνική βέβαια. Νά λοιπόν ποιά εἶναι

(*) Βλέπε καί Ψυχάρη Ταξίδι σ. 51—56.

(**) Δέ λέω γιά τούς δασκαλωμένους, λέω γιά τό λαό τόν ἀμόλεφτο.

ἡ ἑλληνική γλῶσσα· νά ποιά γλῶσσα ὑποστηρίζουμ' ἐμεῖς. Νά τή χαλάσουμε λοιπόν προσπαθοῦμε, ἤ νά τήν ὑψώσουμε τήν ἑλληνική τή γλῶσσα, τή ζωντανή μας τή γλῶσσα, τή ρωμαίικη τή γλῶσσα, πού τή λέμε βέβαια *ρωμαίικη*, ὄχι γιά νά βουλιάξει τ'ὄνομα *ἑλληνική*·—γιατί ὥς κι ἀφτό βρεθήκανε νά τό ποῦνε μερικοί—μά τή λέμε ρωμαίικη, γιατί ἔτσι τή λέει ὁ λαός, πού τή μιλάει, φυλάγοντας τά ἱστορικά του. Καί τήν ὀνοματίζει ὁ λαὸς ρωμαίικη, γιά τόν ἴδιο λόγο καί μέ τό ἴδιο δίκιο, πού ὀνοματίζει τό Πατριαρχεῖο μας τήν Κωσταντινούπολη «*Νέα Ρώμη*».

ς'. Ἡ παίδεψή μας.

Δέν εἶναι «χυδαία» ἡ γλῶσσα ἡ ρωμαίικη, γιατί, καθώς διδάσκει ἡ γλωσσολογία—ἐπιστήμη σεβαστή,—εἶναι ἡ γνήσια θυγατέρα τῆς ἐβγενικώτερης γλώσσας τοῦ κόσμου, τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς· μήτε ἀπορριξιμιά δέν εἶναι, γιατί τή μιλοῦνε δέκα ἑκατομμύρια Ἕλληνες, ὁ ξυπνότερος λαός τῆς Ἀνατολῆς.

Δέν ξεφύτρωσε «ἔναγχος» ἡ γλῶσσα μας, γιατί ἀπ' τό δέκατο αἰῶνα κ' ἐδῶ, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ Ρωμιοί τελοσπάντων, ἀφτή τή γλῶσσα μιλοῦνε συναμεταξύ τους, κι ἀπὸ τότες ὥς τώρα κάμποσα βιβλία, ὅπως εἴπαμε, ἔχουνε γραφεῖ σ' ἀφτή τή γλῶσσα, πού τά 'χουνε μνημεῖα οἱ ἐπιστήμονες, οἱ γλωσσολόγοι, γιά νά μελετοῦνε, πῶς ξετυλίχτηκε ἡ γλῶσσα ὥς τά σήμερα.

Δέ γεννήθηκε μέσ' στά κεφάλια «τινῶν», γιατί νά, πού ὁ Ψυχάρης εἶναι στά Παρίσια, ὁ Ἐφταλιώτης κι ὁ Πάλλης στό Λίβερπουλ, ὁ Παλαμάς καί τόσοι ἄλλοι στήν Ἀθήνα, ὁ Καρκαβίτσας στὴ Ρούμελη κι ὁ Χριστοβασίλης στή Θεσσαλία, ἄλλος ἀλλοῦ κι ἄλλος ἀλλοῦ κ' ἐγώ ἐδῶ, καί χωρίς νά διοῦμ' ἕνας τόν ἄλλονα, (ἐγώ τουλάχιστο ὥς τήν ὥρα κανένα δέν εἶδα) γράφουμε ὅλοι μας τήν ἴδια γλῶσσα· δηλ. τούς ἴδιους τύπους.

Γιά νά πιστέψουμε ἀλήθεια, πώς ἀφτή ἡ γλῶσσα γεννήθηκε μεσ' στά κεφάλια μας, πρέπει νά πιστέψουμε, πώς ξανάγινε τὸ θάμα, πού εἶχε γίνει μιά φορά, ὅπως λέει ἡ παράδοση, τόν καιρό

πού μετάφραζαν οἱ Ἑβδομήντα τήν Παλαιά Διαθήκη· πού, ἐνῷ καθένας εἴτανε κλεισμένος σέ χωριστή κάμαρα καί μετάφραζε μόνος του, στά ὑστερνά ὅλες οἱ μετάφρασες βρεθήκανε ἴδιες κι ἀπαράλλαχτες μιά μέ τήν ἄλλη. Μά σήμερα βέβαια τέτοιω λογιῶ θάματα δέ γίνουνται καί προτιμότερο εἶναι νά πιστέψετε τό φυσικώτερο, πώς ἡ γλῶσσα αὐτή δέ γεννήθηκε μοναχή της μέσ' στά κεφάλια μας, μόνε πώς ὅλοι μας τή διδαχτήκαμε ἀπ' τόν ἴδιο μεγάλο δάσκαλο, τόν Ἑλληνικό λαό· δηλαδής, ὅπως λέει ὁ Πλάτωνας, (Ἀλκιβ. Α'. 110) «παρὰ τῶν πολλῶν, ἐχόντων περὶ αὐτὰ, ἃ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς διδασκάλους ἔχειν», πού τό ξέρετε δά κ' ἐσεῖς, καὶ πολύ καλά μάλιστα· μά τά λέτε ἔτσι, γιά νά τά 'πῆτε, γιά νά βγεῖ τ' ἄχτι σας. Πέστε λοιπόν τώρα, πὄχετε δόντια;

Δέ βουλεβούμαστε «καινὰ καὶ ἀπρόσφορα», γιατί ἀπ'τά τέλη τοῦ προπερασμένου αἰώνα κι ἀπ' τίς ἀρχές τοῦ περασμένου πολλά γερά κεφάλια τά βουλέφτηκαν αὐτά: ὁ Ν. Σοφιανός, ὁ Μηνιάτης, ὁ Μαλάκης, ὁ Φ. Σκοῦφος, ὁ Καταρατζῆς, ὁ Κωσταντάς, ὁ Φιλιππίδης, ὁ Βηλαράς, ὁ Χριστόπουλος, ὁ Σ. Τρικούπης, ὁ Σολωμός, ὁ Μάτεσης, ὁ Τερτζέτης, ὁ Βαλαωρίτης κι ἄλλοι· μά δέν τά πετύχανε· γιατί πνίγαν τίς ἰδέες τους οἱ δασκάλοι, καί τό φῶς τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης δέν εἶταν ἀκόμα ἀναμμένο, νὰ φέγγει καί νά δείχνει τήν ἀλήθεια. Κι ὡστόσο, ἄν πετυχαίνανε τότες, τί ὄφελος θά 'χε τό ἔθνος ποῦ μπορεῖτε νά τό φανταστεῖτε! Σέ 5—6 χρόνια θά μαθαίναμε στήν ἐντέλεια τή γλῶσσα, καί σύγκαιρα θά μορφωνούμασταν ταχτικά καί πραχτικά, μ' ὅλες τίς χρειαζούμενες ἰδέες καὶ γνῶσες γιά τίς σημερνές ἀνάγκες τῆς κοινωνίας καί τῆς ζωῆς, ὅπως γίνεται σ' ὅλα τά Ἐβρωπαίικα ἔθνη.

Ἐλάτε νά δοῦμε τώρα τά «πρόσφορα», πού κατάφερε ἡ καθαρέβουσα· 15—16 χρόνια πᾶμε στό σκολειό, σκοτωνούμαστε, ἀφανιζούμαστε, φαρμακώνουμε τά χρυσά μας χρόνια, καί τί μαθαίνουμε; Ἀρχαῖα ἑλληνικά; —Τί λογιῶ;... Νέα ἑλληνικά; —Ποῦντα;.... Βάλατε φρέσκο τελειόφοιτο νά σᾶς γράψει μιάν ἀναφορά, ἕνα γράμμα, ἕνα ἔγγραφο τέλοσπάντω; Ἀμέ τί ἄλ-

λο μαθαίνουμε ; γλῶσσες ; — Μηδέ λόγος. Γνῶσες ἐγκυκλοπαιδικές.—Ναί μαθές, μᾶς διδάσκουνε μερικές, πού μπορούσανε νά μᾶς χρησιμέψουνε, σά ζούσαμε πρίν ἀπό 2500 χρόνια.

Ἀκοῦτε τώρα καί τή γνώμη ἑνός Ἐγγλέζου σοφοῦ, τοῦ Χούξλεϋ : «Ἡ ὀρθή παίδεψη, λέει, πρέπει νά καταστήνει ἱκανό δεκάξη χρονῶ παλλικάρι νά διαβάζει καί νά γράφει τή *μητρική του γλώσσα*, ὄχι μόνο ἔφκολα καί σωστά, μά καί μέ κάποια φιλολογική χάρη, ἀποχτημένη ἀπ᾽ τή σπουδή τῶ χαριτωμένων της συγραφέωνε».— Προσπαθῆστε τώρα ἀφτά τά λόγια νά τά ταιριάξετε στή δική μας τήν προκομμένη τήν παίδεψη. Οἱ δασκάλοι μας,ἀφοῦ οἱ ἴδιοι,δέν ξέρω, πῶς μπορέσαν καί πειστήκανε, πώς ἡ κορακίστικη πού γράφουν εἶναι ἡ μητρική μας γλῶσσα, προσπαθοῦνε νά μᾶς πείσουν κ᾽ ἐμᾶς, πώς ἀφτή εἶναι κι ἀπ᾽ ἀλήθεια. Ἐμένα, νά σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖ νά τό χωρέσει τό κεφάλι μου ἀφτό τό πρᾶμα. Ἀφοῦ ἡ μητέρα μου τ᾽ ὑγρό πού πίνουμε τό λέει *νερό*, καί τό τετράποδο πού γαβγίζει τό λέει *σκύλλο*, πῶς μοῦ παρουσιάζουν ὕστερα μεσ᾽ σέ παιδιάτικο Ἀναγνωστικό τή φράση «ὁ κύων πίνει ὕδωρ» γιά μητρική μου γλῶσσα ; Σᾶς βεβαιώνω, πώς ἡ μάννα μου (κ᾽ἡ δική σας βέβαια,σά δέν εἶναι *Ζαππίς* ἤ *Ἀρσακειάς*, κτλ.) μηδέ στόν ξύπνο της, μηδέ στόν ὕπνο της εἶπε ποτές τέτοια φράση ! Γιά νά κάνει κανείς ἀφτό τό συλλογισμό, δέ θέλει βέβαια νά ᾽χει τὸ μυαλὸ τοῦ Ἀριστοτέλη ἤ τοῦ Καρτέσιου. Κι ὅμως πόσοι Ρωμιοί ἀκόμα ὥς τώρα μπορέσανε νά τόν κάμουνε; Παραπολύ λίγοι, κι ἀπ᾽ ἀφτούς τούς λίγους πάλε ὄχι ὅλοι τέλεια. Καί τί ἀπαντοῦν οἱ δασκάλοι σ᾽ ἀφτουνούς τούς λίγους, πού κατορθώνουνε νά λογικέβουνται ; Ἀπαντοῦνε μέ βρισιές ἀρχαϊκές, τούς λένε *ἀγελαίους*, *χηνώδεις*, *βρωμολόγους*, *ἀμούσους*, *βοσκηματώδεις*, κι ἄλλα τέτοια παρανόμια μαλακούτσικα. Νά τάξη καί πράξη καί γαϊδουροκατάσταση.

Ἄν πεῖς πάλε γιά τούς συγραφέους, πού γράφουνε βιβλία διδαχτικά γιά τά παιδιά μας,ξόν πού μεταχειρίζουνται γλῶσσα αταίριαστη, εἶναι κι ατοί τους κάθε ἄλλο παρά ἀθρῶποι,πού νά μποροῦνε νά γράψουνε γιά παιδιά (πρᾶμα ὄχι τόσο ἔφκολο, ὅσο

τό νομίζουνε)· μά νά σᾶς πῶ τήν ἀλήθεια, γιά τέτοιες ψιλοδουλιές ἀφτοί δέν παρασκοτίζουνται· μήπως γράφουνε γιά νά διδάξουνε ; γράφουνε γιά νὰ βγάλουν τίποτις ψιλά, νά σκεπάσουν καμπόσα στραβά ἔξοδα.

Μά τό κακό πρέπει νά κοπεῖ ἀπ' τή ρίζα, δηλαδή πρέπει νά ξορκίσουμε μιά καί καλή τήν καθαρέβουσα, κ' ὕστερα ὅλα θά διορθωθοῦνε μέ τή σειρά κ' ἔφκολα, ἀλλιῶς, ὅλες οἱ προσπάθειες, ὅλα τά μέσα, ὅλη ἡ καλὴ θέληση γιά νά διορθώσουμε τήν παίδεψή μας εἶναι χαμένα τοῦ χαμοῦ, καί ποτές δέ θά μπορέσουμε νά καταφέρουμε στά σκολειά μας,τό ὅ,τι λέει ὁ Χούξλεϋ ὀρθή παίδεψη, γιατί στραβή γλώσσα βέβαια δέν εἶναι δυνατό νά κάνει ὀρθή παίδεψη.

Τέλος θά σᾶς τά πῶ ὀρθά κοφτά καί ξέσκεπα, καί μή σᾶς κακοφαίνεται καθόλου. Κανένα ἀπ' τὰ ρωμαίικα τά σκολειά δέν εἶναι, οὔτε κ' εἶταν ποτέ σκολειό καθώς πρέπει· καί μήτε ἡ παλιά ἡ μέθοδο ἔκαμνε τίποτα, μήτε ἡ νέα καταφέρνει τίποτα. Τά σκολειά μας μικρά καί μεγάλα δέν εἶναι *ἐκπαιδεφτήρια* εἶναι *μυαλοσκοτωτήρια*. Καὶ δέν ὑπάρχει ἐλπίδα ν' ἀθρωπέψουν, ὅσο τά δέρνει ἀλύπητα ὁ λογιωτατισμός, ὅσο τά διεφτύνουν ἀθρῶποι σκολαστικοί ἀπ' τήν κορφή ὥς τά νύχια, ὅσο διδάσκουνε μέσα τους δασκαλωμένοι ὥς τό κόκκαλο, πού πιστέβουν οἱ μακάριοι, πώς μέ ἑνάμιση λόγο τοῦ Ἰσοκράτη ἤ τοῦ Δημοσθένη, μέ μιά δημηγορία τοῦ Θουκυδίδη καί τά ὅμοια, πού διδάσκουνε στά ἀττικοκαημένα τὰ δασκαλούδια τους μ' ἕνα σωρό σημειώσες ξερές, σάν τά κεφάλια τους, θά καταφέρουνε σέ λίγον καιρό, νά νανουρίζουν οἱ Ρωμιές μάννες τά παιδιά τους σέ «ἀκραιφνῆ ἀττικήν γλῶσσαν».—Ὦ ! μήν ἀνησυχᾶτε,ἀγαθοί *διδάσκαλοι*, ἡ ταπεινή μου φωνή δέν ἔχει τή δύναμη νά νᾶς νοχλήσει καθόλου· κανείς δέ θά τήν ἀκούσει, κανείς δέ θά 'ρθει νά σᾶς ταράξει τά κλασικά σας ὄνειρα. Καλά τούς ἔχετε φλομώσει τούς Ρωμιούς καί δέ νοιώθουνε τί τούς λέμε. Γιά πολύν καιρό ἀκόμα θά 'χετε τήν «πλειονοψηφία» μέ τό μέρος σας. Τό λαό τόνε κρατᾶτε μέ τήν καθαρέβουσα μακριά ἀπό τά βιβλία κι ἀπ' τίς φημερίδες, πού μποροῦνε νά τόν κάνουνε νά προ-

κόψει, γιά νά καταλάβει, ποῦ εἶναι ἡ τσαρλατανιά καί νά τή χτυπήσει. Οἱ ἄλλοι γραμματισμένοι πάλε (οἱ 99 στούς 100 τουλάχιστο) κοιμοῦνται ἀγρίκητοι κάτω ἀπ' τήν ἀναδιπλωμένη καλολογική μαγεία τοῦ παρακειμένου και θ' ἀργήσουν ἀκόμα νά ξυπνήσουν. Καί παρακαλῶ νά μέ συχωρέσουν, ὅσοι τό πάρουν ἀπάνου τους. 'Αφτά ἐγώ δέν τά λέω μέ σκοπό νά προσβάλω κανέναν, εἶν' ἡ ἀτομική μου γνώμη, πού μοῦ γεννήθηκε στό διάστημα 10 χρόνων, ἀφοῦ ξεσκόλησα, πού μοῦ δόθηκε πολλές φορές ἀφορμή νά καταλάβω τήν τύφλα μου (καί πολλῶν ἄλλωνε) καί νά κλάψω κεῖνον τόν ἀγύριστο καιρό, πού μᾶς μαθαίναν, πώς δέν πρέπει νά λέμε *κατουρῶ* παρά μονάχα *οὐρῶ*· «οὐδείς γάρ ἀνουρεῖ», κι ἄλλα χιλιαδυό τέτοια, πού μᾶς τά δίνανε γιά σύνεργα τῆς ζωῆς μας κατόπι στήν κοινωνία.

Πέρσι τό «Δημόσιο 'Οθωμανικό Χρέος» κήρυξε διαγώνισμα, γιά νά γεμίσει κάτι θέσες του· κ' ἐπειδής εἶναι ζουλεφτές ἀφτές οἱ θέσες, τρέξανε νά διαγωνιστοῦν πλῆθος νέοι ἀπ' ὅλα τά ἔθνη τῆς 'Ανατολῆς, μαζί κι ὡς ἑκατό 'Ελληνόπουλα. Τέλος πετύχανε 'Οβριοί, 'Αρμένιδες, Φράγγοι, κι ἀπ' τούς Ἕλληνες μονάχα ἝΝΑΣ, κι ἀφτός εἶχε σπουδάξει στό Robert College. Κι ἀρχίνησαν τότες τά φύλλα μας, τή γρίνια, τούς θρήνους, τίς κλάψες και τίς 'Ιερεμιάδες γιά τό ἐκπαιδεφτικό μας σύστημα κτλ. κτλ. κτλ.

— Τίποτις, καλοί μου, ἡ καθαρέβουσα εἶναι ὁ φταίχτης, ἡ καθαρέβουσα. Ρίξτε στό γιαλό τήν καθαρέβουσα, κι ὅλα τ' ἄλλα θά σιάξουνε μοναχά τους.

Μά καί τοῦ Πανεπιστήμιου ἡ Φιλοσοφική Σχολή τί μᾶς κάνει τάχα ; τί κάνουν ἀφτοί, πού βγαίνουν ἀπό κεῖ ; —Γιατί βέβαια πολύ λίγοι εἶναι, πού πᾶνε στό Πανεπιστήμιο γιά τό γοῦστο τους, καί δέν ἔχουν ἀνάγκη νά κάνουν τίποτες, σά βγοῦν ἀπό κεῖ. Τί κάνουνε λοιπόν οἱ πολλοί ; Γίνουνται κλασικοί δασκάλοι. Καί τί φτειάνουνε ; Βγάζουν κλασικά δασκαλόπουλα. Γέμισε ὁ 'Ελληνισμός ἀπό δασκάλους καί τίποτις ἄλλο. Φιλολογία σπουδάζουνε· ποῦ 'ναι τά ἔργα τους ;

— Σχόλια, σχόλια, σχόλια στούς ἀρχαίους (ἀντιγραμμένα ἀπ' τά γερμανικά, ὅπως λέν οἱ κακές γλῶσσες).

— Γραμματικές, γραμματικές, γραμματικές τῆς ἀρχαίας (παρμένες ἀπ' τά γερμανικά· πάντοτες ὅπως λέν οἱ κακές γλῶσσες) (*).

Κι ὡστόσο, μ' ὅλα τά νέα νομοσκέδια καί τά καινούργια προγράμματα, μ' ὅλες τίς ἀλλαγές καί μεταρρύθμισες, σκοπός τῆς παίδεψης ἀπ' τήν πρώτη τάξη τοῦ δημοτικοῦ καί τοῦ μικρότερου χωριοῦ μας εἶν' ἀκόμα τό Πανεπιστήμιο, ἡ κλασική Σχολή. Τέλος νά μήν τά πολυλογοῦμε· μ' ὅλη τήν καλή μας θέληση καί μ' ὅλες τίς προσπάθειες γιά νά διορθωθοῦμε, σκοπός τῆς παίδεψής μας εἶναι, νά βγάζει σχολιαστῆδες, τοῦ Ξενοφῶντα, καί τοῦ Ἰσοκράτη, κι ἄς μήν κρυβούμαστε πίσω ἀπ' τό δάχτυλο.

Φταίει ἡ μέθοδο; Φταίει τό σύστημα; φταίει τό πρόγραμμα; φταῖν' οἱ δασκάλοι; — Τίποτις· μή χάνεστε. Φταίει ἡ καθαρέβουσα, ἡ καθαρέβουσα.

Πῶς τή λέτε τή γλώσσα μας; — *Δημοτική*. Πῶς τή λέτε τήν πρώτη παίδεψη; — Πάλε *δημοτική*. Λοιπό δημοτική παίδεψη δέν μπορεῖ νά γίνει, παρά σέ δημοτική γλώσσα· ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἀδιαφόρετα· μόνο ἡ δημοτική θά ὑψώσει τό δῆμο ἐκεῖ πού τοῦ πρέπει, καί πάρτε το ἀπόφαση μιάν ὥρα πρωτύτερα, πρί νά τόνε χάσουμε ἀπ' τά χέρια μας· γιατί στέκουνται γῦρο, γῦρο μ' ἀνοιχτά σκολειά καί προσπαθοῦνε νά μᾶς τόνε χάψουνε χίλιω λογιῶ προπαγάντες, πού τοῦ ὑποσκέβουνται πραχτική καί λογική παίδεψη, πού ἡ καθαρέβουσα δέν μπορεῖ νά τοῦ τή δώσει.

Νά πού δέν μπορεῖ τελοσπάντω, δέν τό νοιώσατε ἀκόμα τόσα χρόνια. Μόνο ἡ δημοτική γλώσσα θά σώσει τό Λαό, τό Ἔθνος.

(*) Δέ λέω, πώς δέν μπορεῖ νά 'ναι καί κανένας βγαλμένος ἀπ' τό Πανεπιστήμιο καί νά ναι καί δόκιμος ποιητής· μά σᾶς βεβαιώνω (καί ρωτᾶτε καί τόν ἴδιο νά σᾶς τό πεῖ) καμιά συγγένεια δέν ἔχει ἡ ποιητική του ὄψη μέ τίς σπουδές πὄκανε στό Πανεπιστήμιο.

ζ΄. Ἡ ψέφτικη γλῶσσα

Δέν εἶναι βέβαια «πεπατημένη» ἡ δημοτική μας, ἀφοῦ ὁ Dr. Albert Thumb, ὁ σοφὸς καθηγητής τῆς γλωσσολογίας στό Marburg τώρα, πού κάμποσους δασκάλους μας ἔχει ἀναγορεμένους διδάχτορες, καί μέ τήν ὑπογραφή του σέρνουν πόζα σοφῶν ἀνάμεσά μας καί τούς θρέφει τό ἔθνος, τό θώρησε καλό κι ἄξιο νά καθήσει νά δουλέψει, γιά νά γράψει τή γραμματική της κτλ. (Handbuch der neugriechischen Volkssprache Grammatik. Texte. Glossar. Von Dr. Albert Thumb Strassburg, Trübner, 1895)., καί λίγο δέν τιμήθηκε γιά δάφτο. Καί κατόπι ἀπ' ἀφτόνα ἄλλος σοφός, ὁ Γάλλος Hubert Pernot, κόπιασε κ' ἔγραψε Ρωμαίικη Γραμματική. (Crammaire Grecque Moderne,par Hubert Pernot, Repétiteur des lanques Orientales vivantes. Paris, Garnier Frères). Μά κι ἀπ' τό 1638 ὁ Simon Portius δέν τό θάρρεψε ἀνωφέλεφτο νά γράψει τή Γραμματική τῆς Ρωμαίικης γλώσσας καί νά τήν ἀφιερώσει μάλιστα στό μέγα καί πολύ Richelieu, πού τήν ξαναδημοσίεψε τελεφταῖα ἄλλος σοφός, ὁ Meyer (Simon Portius. Grammatica linguae graecae vulgaris. reproduction de l'édition de 1638, suivie d'un commentaire grammatical et hisiorique par Wilhelm Meyer, avec une introduction de Jean Psichari, Paris, Vieweg, 1889).

Μόνο γραμματική τῆς καθαρέβουσας, δέν εἶναι βολετό νά γράψει κανείς· γιατί δέν πιστέβω νά πιστέβετε μηδέ σεῖς οἱ ἴδιοι, πώς εἶναι γραμματικές τῆς καθαρέβουσας κάτι κολοβωμένες 'Αττικές Γραμματικές— καί δέ εἶναι λίγες — γραμμένες ἀπό μερικούς δημοδιδασκάλους, γιά ἀργυρολογία καί τίποτις ἄλλο. Μή βλέπετε, πού μᾶς λένε, πώς εἶναι τάχα «τῆς Νέας Ἑλληνικῆς»· εἶναι κολοβωμένες τῆς 'Αττικῆς· κι ἀπόδειξη, πώς τά *β*, *γ*, *δ* κτλ. τά λέν ἄφωνα, ἐνῷ, ὅποιος νοιώθει λίγο ἀπό φωνητική, θά δεῖ, πώς ἀφτά ἄφωνα βέβαια δέν εἶναι σήμερα μήτε καί στήν καθαρέβουσα· ἀπόδειξη, πώς τό *αι* καί *οι* κτλ.

τά λένε καί τά θαρροῦνε διφτόγγους, ἐνῷ σήμερα εἶναι ἁπλά φωνήεντα μέ δυό ψηφιά γραμμένα, πού καμιά διαφορά, μά καμιά, ἀπ' τό ε κι απ' τό ι, δέν ἔχουνε μήτε καί στήν καθαρέβουσα, καί μόνο τὰ γράφουμε, γιά νά κρατήσουμε τή λεγάμενη ἱστορική ὀρθογραφία· ἀπόδειξη, πού μᾶς μιλοῦνε γιὰ ἐφτικές καί γι' ἀπαρέφατα, πράματα πολύ μπόσικα γιά νεολληνική γλῶσσα. Καί τέλος γιά νά δείξουν, πώς μ' ὅλο τό γινάτι πού βάζουν πώς εἶναι νεολληνικές, καθόλου νεολληνικές δέν εἶναι, βάζουν πίσω σέ *παράρτημα* καί τά *φάτον φάτων* (γιά νά μή χαθοῦνε).

Γραμματική καθαφτό τῆς καθαρέβουσας δέν εἴδαμε ἀκόμα. Καί πῶς νά δοῦμε; ποῦ θά βάλει βάση ὁ συντάχτης της; δέ μιλιέται πουθενά, νά πάει νά μάθει τούς τύπους της καί νά τούς καταλογίσει, δέν ἔχει συγραφέους, νά πάρει τούς τύπους ἀπ' ἐκείνους. Ὅσοι τή γράφουν, ὅσο πλιώτερο γερά κεφάλια εἶναι, τόσο προσπαθοῦνε νά παίρνουνε στή γραφτή γλῶσσα τους πλιώτερα στοιχεῖα ἀπ' τή ζωντανή γλῶσσα τοῦ λαοῦ, κι ὅσο πάλε πιό κλούβια κεφάλια εἶναι, τόσο βαθύτερα σκάφτουν καί ξεθάφτουνε τύπους νεκρούς καί λέξες σκουριασμένες, γιά νά σκεπάσουν τή γύμνια τους ἀπό ἰδέες καί νά τρομάξουν τούς ἁπλοϊκώτερους. Ποῦ λοιπό νά στηριχτεῖ κανείς καί νά φτειάξει Γραμματική τῆς καθαρέβουσας, πόσα στοιχεῖα νά πάρει ἀπ' τή νέα γλῶσσα καί πόσ' ἀπ' τήν ἀρχαία; πῶς νά τά καταλογίσει; πῶς νά τ' ἀραδιάσει;

Καί λοιπό διδάσκουμε στά τρυφερά παιδιά τή νέα γλῶσσα (;) μέ τήν ἀρχαία γραμματική, κ' ἔτσι ἀποδείχτουμε, πώς βαστάει ἡ σκλητάδα μας κατεφτείας ἀπ' τόν Περικλῆ κι ἀπ' τό Δημοσθένη· σά δέν πιστέβεις, ἔλα στό σκολειό νά δεῖς, πού μαθαίνουμε τή γραμματική τους γιά γραμματική «τῆς μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης».

Κι αφτή τή γλῶσσα τους τή βαρβαρόφτογγη, τή φραγκοσύνταχτη, τήν παρδαλή, τήν ἀκατάστρωτη, τήν ἀλλόκοτη, ἀποκοτοῦν οἱ δασκάλοι νά μᾶς τή λέν *καθωμιλημένη*. Ἐγώ θά τούς ἑρμήνεβα νά τήν ποῦνε *καθόλου-μιλημένη*, ἀφοῦ ποτές δέν τή μιλοῦν οὔτ' ἀφτοί οὔτ' οἱ κολλῆγοι τους, οὔτε κανείς ποτές Ἑλλη-

νας, είτε άρχαΐος είτε νεώτερος, καί θά σᾶς φέρω ένα άπλό παράδειγμα· τή φράση λ. χ. πού ή καθαρέβουσα τή λέει *θά ἤκουον*, ὅτα μιλοῦνε ἴδιοι τους θά τήν ποῦνε *θ' ἄκουα*, ή σάν εἶναι κανείς κατάβαθα δασκαλωμένος τό πολύ πολύ θά τήν πεῖ *θὰ ἤκουα* (θά μεταχειριστεῖ δηλαδή τὸ *α* γιά κατάληξη τοῦ α΄ προσώπου, ἔτσι τσῦ τό ὑπαγορέβει τό γλωσσικό του αἴστημα, γιατί τό *ον* εἶναι πλιά πεθαμένη κατάληξη σήμερα)· οἱ ἀρχαῖοι πάλε τήν ἴδια φράση θά τή γράφανε *ἤκουον ἄν*. Εἶπα θά τή γράφανε, γιατί καθόλου δέν εἴμαστε βέβαιοι, πῶς θά τήν προφέρνανε· δηλαδή δέ γνωρίζουμε θετικά, ποιανούς ζωντανούς φτόγγους άντιπροσώπεβαν τότες τά νεκρά άφτά σημεῖα, πού βλέπουμε σήμερα πά στό χαρτί.

Ὅποιος ἀθιβάλει ἀκόμα γιά τοῦτο καί θαρρεῖ, πώς οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ἐφτά λογιῶ ψηφιά γιά τό φτόγγο *ι*, τρία γιά τό *ο*, δύο γιά τό *ε* κτλ. καί πώς προφέρνανε σάν ἐμᾶς εἶναι ἀπομεινάρι ἀπ' τόν καιρό τῆς Γαλιλαίας καί δέν ξέρει τίποτις γιά τή γλώσσα.

Ἕνας φίλος μου μιά μέρα μέ τόν Ἀριστοφάνη στό χέρι, δείχνοντάς μου τό μέρος ἐκεῖνο πού λέει πώς τά πρόβατα φωνάζουνε *βῆ* (Ἀριστ. Ἀποσ. 562) μοῦ 'κανε μιάν ὄμορφη παρατήρηση: ή πρέπει, μοῦ λέει, νά παραδεχτοῦμε, πώς οἱ ἀρχαῖοι ἀλλιῶς προφέρναν τά γράμματα, γιατί βέβαια ἐμεῖς δέν ἀκούσαμε ποτές πρόβατα νά φωνάζουνε Vi,Vi, ή πώς ἀπό τότες ὥς τά σήμερα τά πρόβατα ἀλλάξανε τό μέλασμά τους, καί τότες πολύ περισσότερο θ' ἀλλάξανε κ' οἱ ἀθρῶποι τήν ὁμιλία τους.

Ὡστόσο ἀφτή ή ἰδέα ή στραβή κι ὁλωσδιόλου ἐνάντια στήν ἐπιστήμη, πώς τάχα ἐμεῖς ἔχουμε ἀπαράλλαχτη, τήν ἀρχαία προφορά, πού μέ τόσο φανατισμό τήν ὑποστήριζε, ή περασμένη γενεά τῶ δασκάλω μας (χωρίς κάνε νά θελήσει νά ξετάσει, τί νόημα εἴχανε τότες οἱ ὅροι *μακρόν*, *βραχύ*, *περισπωμένη*, *ὀξεῖα*, *βαρεῖα*, *δίφθογγος* κτλ. κτλ., πού τίποτες γιά μᾶς δέ σημαίνουνε) ἀφτή, λέγω, εἶναι ή αἰτία ὅλου τοῦ κακοῦ.

Ἔτσι καταλαβαίνουμε, πώς ή καθαρέβουσα θεμελιώθηκε γιατί ἐνάντια μέ τήν ἐπιστήμη ἐχτιμήσανε τίς γλωσσικές ἀρχές οἱ θεμελιωτῆδες της. Πιστέβοντας δηλαδή, πώς προφέρνου-

με τίς συλλαβές ἔτσι, πού τίς πρόφερναν οἱ ἀρχαῖοι, θάρρεψαν, πώς θά φτάσουμε ἤ τουλάχιστο θά ζυγώσουμε στήν ἀρχαία, ἅμα ξαναβάλουμε στό τέλος ἤ στήν ἀρχή τῆς κάθε λέξης τίς συλλαβές, πού μέ τόν καιρό εἴχανε νεκρωθεῖ καί ξεπέσει σύφωνα μέ τούς γλωσσικούς νόμους τῆς νέας προφορᾶς· κ' ἔτσι μᾶς φορτώσανε μέ τύπους, πού στό χαρτί μπορεῖ νά γράφουνται, ὅπως τούς γράφαν οἱ ἀρχαῖοι, μά διαβάζοντας τούς προφέρνουμε μέ νεολληνική προσωδία, δηλαδής κατά τό φωνητικό νόημα, πού πήρανε σήμερα τά Ἑλληνικά ψηφιά. Ἔτσι λοιπόν οἱ τύποι τῆς καθαρέβουσας ἀρχαῖοι ἑλληνικοί δέν εἶναι, γιατί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ποτές βέβαια δέν εἶπαν *i i i* (οἱ υἱοί), *ee.lee* (αἱ ἐλαῖαι) κτλ., οὔτε εἶπαν ποτές καί γιά τό πρῶτο καί γιά τό δέφτερο πρόσωπο *imis* (ἡμεῖς, ὑμεῖς), ἔτσι δηλαδή πού τά διαβάζουμε σήμερα, γιατί βέβαια ἀνόητοι δέν εἴταν, οὔτε ἡ καλαισθησία τους ἔμοιαζε μέ τήν ἀναισθησία τῶ δασκάλω μας. Μά καί νέοι ἑλληνικοί τύποι βέβαια δέν εἶναι οἱ τύποι τῆς καθαρέβουσας καί γιά νά νοιώσετε τήν ἀηδία τους, φανταστῆτε καθώς λέει ὁ Φ. Φωτιάδης, ἕναν πουλητή τοῦ δρόμου νά σᾶς φωνάζει «κόκκιναι τομάται!» ἤ «λάβετε πατάτας Μαλτεζικάς» κτλ. Ὡστόσο σέ τόσο βαθμό τούς ἔχει φλολωμένους ὁ δασκαλισμός καί τούς σημερνούς μας, πού αφτά τά πολύ ἁπλά καί πολύ λογικά πράματα δέν μπορεῖ νά τά χωνέψει τό κεφάλι τους, ὅσο κι ἄν τούς τά κοπανίζουμε.

η΄. Ἡ ὡραιότερη γλῶσσα τῆς Ἐβρώπης

Ἀκόμα συκοφαντοῦν τή γλῶσσα μας γιά «ἀνώμαλον καί ακατάρτιστον». Ἐδῶ ἀλήθεια πέσατε ὄξω· ἀνώμαλη ἡ ρωμαίικη; τί λογιῶ; τί θέλετε νά πῆτε; Βέβαια ἀφοῦ εἶνε γλῶσσα τέλεια, δέν μπορεῖ παρά νά 'χει κι αφτή τίς ἀνωμαλίες της, ὅπως ὅλες οἱ γλῶσσες τοῦ κόσμου· μά ἐπειδής εἶναι ἡ ζωντανή μας γλῶσσα, καθόλου δέ μᾶς στενοχωροῦν αφτές οἱ ἀνωμαλίες της, μήτε κάν τίς νοιώθουμε (Βλ. Χατζηδάκη, Γλωσσ. Μελ. σελ. 443. σημ.). Σάν τήν παραβγάλουμε ὅμως μέ τήν ἀρχαία Ἑλληνική στήν

ἀνωμαλία, δέν πιάνει χαρτωσιά μπροστά της ἡ ρωμαίικη (*). Ὡστόσο ὁ γλωσσοπλάστης Ἑλληνικός λαός, μέ κάθε τρόπο, ἀφτές τίς κλασικές ἀνωμαλίες προσπάθησε καί προσπαθάει νά τίς σιάξει καί νά τίς ὁμαλύνει, καί κάμποσο τό κατάφερε. Νά λ. χ. ἡ ἀρχαία ἑλληνική εἶχε τρεῖς κλίσες, μάλιστα οἱ ἀρχαιότεροι γραμματικοί τίς εἴχανε πέντε, καί πέντε εἶν' ἀπ' ἀλήθεια, γιατί τά *αἰδώς*, *αἰδοῦς* μέ τά *πόλις*, *πόλεως* ἤ μέ τά *κῦμα*, *κύματος* δέν μπορεῖ βέβαια νά 'ναι τῆς ἴδιας κλίσης, μ' ὅλη τήν καλή προδιάθεση πὄχουμε νά τό παραδεχτοῦμε· τώρα σά βάλουμε καί τά συνερεμένα καί τήν ἀττική κλίση κτλ. ἔχουμε 8—10 κλίσες, χώρια ἀπ' τ' ἀνώμαλα. Μά ἡ ρωμαίική μας ὅλ' ἀφτά τά ὀνόματα τά περιόρισε σέ δυό μονάχες κλίσες (**)· τήν πρώτη, πού ἔχει τά 99 στα 100 ἀπ' τά ὀνόματα, δηλαδή ὅλα τά θηλυκά καί τά μισά καί τά πλιώτερ' ἀπ' τ' ἀρσενικά, καί τή δέφτερη πὄχει τ' ἀποδέλοιπα ἀπ' τ' ἀρσενικά κι ὅλα τά οὐδέτερα. Κι ἀκόμα, θέλουνε νά ποῦν οἱ γλωσσολόγοι (Βλ. Ψυχάρ. Essais κτλ. Τόμ. Α'. σελ. 181), προσπαθάει ὁ λαός νά τά κάνει ὅλα μιά κλίση, ἀπ' τὸν πόθο πού δείχνει νά κρατάει σ' ὅλες τίς *πτῶσες* τό ἴδιο θεματικό φωνήεντο, πού μ' ἀφτόν τόν τρόπο μόρφωσε κι ὅλα τά ὀνόματα τῆς πρώτης κλίσης· λέει λοιπόν, ὁ *Πέτρος* κλητ. *Πέτρο* ἀντίς *Πέτρε*, τό ἴδιο καί *Γιῶργο*, *Μῆτρο* κτλ. κι ἀκόμα ἰδιωματικά λένε κλητ. *γιατρό*, *δάσκαλο* κτλ. κ' ἔτσι μπορεῖ ἀργότερα νά ποῦνε ὁ *γιατρός*, *τοῦ γιατρό* κτλ. δηλαδής νά τά κάνουν πρωτόκλιτα.

Κι ἀκόμα τίς *πτῶσες*, πού εἴτανε στήν πανάρχαιη ἐποχή ἐφτά καί στήν κλασική ἐποχή γίνατε πέντε, ἡ νέα γλῶσσα τίς περιόρισε σέ τρεῖς· παράμοιασε δηλαδή τή δοτική μέ τή γενική λ. χ. *ἀφτό εἶναι τοῦ Γιώργου* καί *τό δίνω τοῦ Γιώργου* καί στά

(*) Βλ. Ροΐδη. Εἴδωλα. σελ. 142.

(**) Χαραχτηριστικό τῆς πρώτης κλίσης εἶναι, πού κάνει τ' ἀρσενικά μέ **ς** τελικό στήν ὀνομ. τοῦ ἑνικοῦ καί χωρίς **ς** στή γενική· καί τά θηλυκά χωρίς **ς** στήν ὀνομ. καί μέ **ς** στή γεν. Χαραχτηριστικό τῆς δέφτερης κλίσης εἶναι, πού ἡ γενική τοῦ ἑνικοῦ της ἔχει πάντα κατάληξη **ου**. Θά τά ξεδιαλύσουμε καλύτερα στό β'. μέρος.

πλιώτερα τήν αἰτιατική μέ τήν ὀνομαστική, λ. χ. ἡ *μητέρα, τή μητέρα, οἱ πατέρες, τούς πατέρες, (οἱ λόγοι, τσί λόγοι)*, χωρίς νά λογαριάσουμε τ' ἀρσενικά, πού μέ τόν ξεπεσμό τοῦ *ν* τῆς αἰτιατικῆς, παράμοιασε ἡ αἰτιατική μέ τή γενική τους, λ. χ. *τοῦ πατέρα, τόν πατέρα, τοῦ ψάλτη, τόν ψάλτη* κτλ. Μά καί στά ρήματα κάτι παρόμοιο ἔγινε καί γίνεται· ἀφοῦ ἔστειλε στόν κόρακα ὅλα τά ρήματα, πού τελειώνανε μέ *μι*, κάμνοντάς τα μέ ω λ.χ. *δίδωμι—δίδω—δίνω, δείκνυμι—δεικνύω—δείχνω* κτλ., περιόρισε τίς ὀχτώ ἀρχαῖες *συζυγίες* σέ δυό μονάχα, τήν *παροξύτονη* (ἀρχ. βαρύτονη) καί τήν *περισπούμενη*. Κ' ἴσως ἀργότερα τά κάνει ὅλα παροξύτονα λ. χ. *ἀγαπάω* ἀντίς *ἀγαπῶ, συχωράω* ἀντί *συχωρνῶ* κτλ.

Δέν μπορῶ νά νοιώσω τί θέλουνε νά ποῦνε μέ τό «ἀκατάρτιστος». Ποιά, ἡ ρωμαίικη γλῶσσα εἶνε ἀκατάρτιστη; δέκα αἰῶνες δούλεψε ὁ μεγάλος γλωσσοπλάστης, ὁ ἑλληνικός λαός, νά τή φέρει στή σημερνή μορφή, καί τήνε κατάρτισε καθώς ἔπρεπε.

Ἃς ἀκούσουμε ἕνα δυό ξένους, πού κρίνουν καλύτερα ἀπό μᾶς καί μᾶς ἀγαποῦν κιόλας. Σᾶς βάζω ἐδῶ τίς γνῶμες ἑνός παλιότερου κ' ἑνός νεώτερου:

Ὁ Fauriel λέει. (Chants populaires de la Grèce moderne, σελ. 123): «Ἔφκολο εἶναι ν' ἀποδείξει κανείς, πώς ἡ γλῶσσ' αφτή εἶναι μιά ἀλλαγή τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς· μά ἀδύνατο εἶναι ν' ἀποδειχτεῖ, πώς ἀφτή ἡ ἀλλαγή εἶν' ἕνα ψεγάδι, πού ἦρθε μέ μιᾶς καί χωρίς λόγο τώρα κοντά, μέ τό νά πάρθηκε τάχα ἡ Πόλη, ἤ μέ τό νά 'παθε ἡ γλῶσσα, πού λέμε, κάθε τι ἄλλο σέ ἄλλες ἐποχές γνωστές. Οἱ γλῶσσες, ὅπως κι ὅλα τ' ἀθρώπινα πράματα, ἤ, τό πιό σωστό, πλιώτερο ἀπ' τ' ἄλλα οἱ γλῶσσες, μεταμορφώνουνται φυσικά κι ἀναπόφεφτα, σιγά σιγά, ὅσο περνοῦν οἱ αἰῶνες, σύφωνα μ' ἕνα ὁρισμένο περπάτημα. Μέ τέτοια μεταμορφώματα οἱ γλῶσσες, χωρίς ν' ἀλλάξει τό σκαρί τους, λίγο λίγο παίρνουν καινούργιες φόρμες κ' ἔτσι ἀλλάζει ἡ ὄψη τους κι ὁ δρόμος τους· κι ἀπ' ἀφτό θαρρεῖς καί καταλαβαίνεις, πώς ἀνάλογα μεταμορφώθηκε κι ὁ νοῦς πού τίς γεννάει. Τέτοιω λογιῶ κ' ἡ ἀρχαία ἑλληνική ἔφτασε στή μορφή τῆς

νέας ἑλληνικῆς χωρίς ν' ἀποφκνεῖ. 'Αξίζει νά παρατηρήσουμε καλά, πώς ἀπ' ἀφτό τό μεταμόρφωμα ξανοίγει κανείς καί στή γλώσσ' ἀφτή περπάτημα καί κατάντημα ἀνάλογο μέ τίς ἄλλες 'Εβρωπαίικες γλῶσσες καί μάλιστα μέ τίς νεολατινικές. Κι ἀπ' ἀλήθεια, ἡ ἀρχαία ἡ ἑλληνική, ἀλλάζοντας μέ τόν καιρό δρόμο καί τύπους, μέ τό νά πάθαινε ἀποκοπές καί μεταμορφώματα, κατάντησε στή μορφή τῆς σημερνῆς ἑλληνικῆς, πού ἀπ' ἀφτό δείχνει, πώς εἶναι σύγκαιρη τῶ γλωσσῶν ἀφτωνῶνε, γιατί κι ἀφτές ἀνάλογες ἀλλαγές πάθανε μέ τόν καιρό. 'Η νεολληνική γλώσσα, τέτοια, πού φαίνεται μέσ' στά δημοτικά τραγούδια, ἁπλό καί καθάριο ὄργανο ἀπ' τό πνέμα τοῦ λαοῦ, ξεφορτωμένη ἀπό κάθε παράλογο στολισμό καί πλουτισμό, πού θέλουνε νά τῆς δώσουν οἱ λογιώτατοι, εἶναι μιά γλώσσα ἀξιόλογη στό κάθετί της. Ἔχει λεξικό ὁμοιόμορφο καί πιό πλούσιο ἀπ' τή γερμανική, εἶναι ἐφκολονόητη ἴσια μέ τή γαλλική, πιό λυγερή ἀπ' τήν ἰταλική καί πιό ἁρμονική ἀπ' τήν ἰσπανική, πά νά πεῖ, ἔχει τόσες χάρες, πού μποροῦμε ἀπό τώρα νά τήν ποῦμε τήν ὀμορφώτερη γλώσσα τῆς 'Εβρώπης, τή γλώσσα, πού χωρίς ἀφιλογιά μπορεῖ νά γίνει ἡ πλιό τέλεια ἀπ' ὅλες κτλ.»

'Ο Hubert Pernot πάλε λέει (Gramaire Crecque moderne, εἰσαγωγή, σελ. 25): «Ὅποιος κι ἄν κοιτάξει ἀπατός του, ὅ,τι βγῆκε ὥς τώρα ἀπό νεώτερη φιλολογική δουλειά στή ρωμαίικη γλώσσα, θ' ἀπορήσει μέ μιᾶς γιά τόν ἄπειρο πλοῦτο τοῦ λεξικοῦ της. 'Ο καθένας θά θαμάζεται μέ δάφτη τή γλώσσα στούς κατοπινούς καιρούς. 'Εγώ ὁ ἴδιος, σάν καί τώρα θυμοῦμαι τόν καιρό, πού πέρασα σέ πολλές χῶρες τῆς 'Ελλάδας, παίρνοντας καί δίνοντας θαρετά μέ ἀθρώπους τοῦ λαοῦ. Μιάν ὥρα μόνο νά μιλήσεις μαζί μέ κανέναν τους, καταλαβαίνεις, πώς ὅλα ὅσα λένε σήμερα οἱ καθαρεβιστάδες γιά τή γλώσσα, θά πᾶνε στά χαμένα. Ἔχει πνέμα ποιητικό καί φίνο· ἐκεῖ ποῦ σοῦ φτειάνει στή στιγμή λιανοτράγουδα, συζητεῖ μιά χαρά καί γιά φιλοσοφία· ἡ ὁμιλία του εἶναι πολύστροφη, καθάρια κι ἁρμονική, τά ξεστομίσματά του εἶναι ἀμπέρδεφτα καί παραστατικά. 'Ο ἄθρωπος τοῦ λαοῦ εἶν' ἕνα φαρδί καί στέριο θεμέλιο γιά τήν ἑλλη-

νική φιλολογική γλώσσα». Μά πολύ θά κερδίζατε νά διαβάζατε όλη τήν ώραία του είσαγωγή, γεμάτη άπό λογική κι άπό έπιστήμη.

Ένα χοντρό τόμο μπορούσαμε νά γεμίσουμε άπό τίς γνῶμες τῶ σοφῶν Ἐβρωπαίων, πού παινοῦν τή γλώσσα μας καί κοροϊδέβουν τήν καθαρέβουσα. Κάμποσες έχει μαζέψει κι ὁ Ροΐδης στά «Εἴδωλά» του καί σᾶς παραγγέλνω νά τίς διαβάσετε χωρίς ἄλλο, γιά νά κοκκινήσετε μιά στάλα γιά τίς βρισιές, πού ξεστομίζετε ἐνάντια στῆς μάννας σας τή γλώσσα.

θ΄. Ἡ γλώσσα τῆς καρδιᾶς μας

Ἀποκοτοῦν ἀκόμα καί λένε «μή οὖσαν πολλοῦ γε καί δεῖ κοινήν παρ' ἡμῖν διάλεκτον». Ἐδῶ δά πελαγώσατε στά γερά· ἀμέ ποιά εἶναι «κοινή παρ' ἡμῖν διάλεκτος», ἡ καθαρέβουσα; παράξενο· πά νά πεῖ τά Ἑλληνόπουλα νοιώθουν καλύτερα τή φράση «αἱ νῆσσαι διαιτῶνται εἰς τά τενάγη», παρά τή φράση «οἱ πάπιες ζοῦνε μέσ' στούς βάλτους»· δύσκολα τό πιστέβει κανείς ἀφτό· ξόνε σάν κατάγεται ἀπ' τή Μασσαχουσέτη καί δέν τά ξέρει καθόλου τά δικά μας.

Τώρα θά βάλω τήν Ἐπιστήμη νά σᾶς λαλήσει μέ τό στόμα τοῦ κ. Χατζηδάκη. «Παιδίον ὢν ἔμαθον παρὰ τῶν περὶ ἐμὲ τὴν λέξιν *ψάρι* [ὄχι βέβαια *ὀψάριον*]· καὶ νῦν ἡ λέξις αὕτη οὕτως ἀδιασπάστως σχεδὸν εἶναι συνυφασμένη ἐν τῇ συνειδήσει μου, μετά τῆς παραστάσεως, ἥν κοινῶς συνάπτομεν μετ' αὐτῆς, ὥστε δὲν δύναμαι ν' ἀκούσω τὴν λέξιν *ψάρι* καὶ νὰ μὴ ἀναπολήσω ἅμα τὴν παράστασιν ταύτην . . . . . *βραδύτερον ἔμαθον νὰ συνάπτω* τήν ἔννοιαν ταύτην μετ' ἄλλων λέξεων, *ἰχθύς*, piscis, poisson, Fisch, baluk κλπ.» (*) Ἐδῶ βλέπετε τή λέξη «ἰχθύς» τή βάζει ὁ ἐπιστήμονας στήν ἴδια σειρά μέ τίς ξένες λέξες, πού σημαίνουν τό ψάρι. Τί θά πεῖ ἀφτό; Θά πεῖ, πώς ἡ «διάλεκτος» πὄχει τή λέξη *ἰχθύς*, ἡ καθαρέβουσα, δέν εἶναι «πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κοινὴ παρ' ἡμῖν διάλεκτος», κ' ἐκείνη πὄχει τή λέξη *ψάρι*,

---

(*) Ἀναγνώσματα συγκριτικῆς Γλωσσικῆς Whitney καὶ Jolly, μετερρυθμισμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Γ. Ν. Χατζηδάκη· σελ. 576.

ἡ δημοτική, εἶναι ἡ καθαφτό «κοινὴ παρ' ἡμῖν διάλεκτος», δηλαδή ἀφτήνα μόνο αἰσθανούμαστε. Μά πρέπει νά ξεδιαλύσουμε ἐδῶ, τί θά πεῖ τήν αἰσθανούμαστε.

Αἰσθάνεται κανείς μιά γλῶσσα, πά νά πεῖ τή νοιώθει κατάκαρδα, ὅτα γιά μιᾶς μέ τό ξεστόμισμα τῆς λέξης ἁρπάζει ὁ νοῦς του τό νόημα της, χωρίς νά μεσολαβήσει τίποτις ἄλλο, καί τέτοια γλῶσσα γιά τόν καθένα εἶναι ἡ μητρική του. Μποροῦμε νά καταλαβαίνουμε καλά τήν κάθε γλῶσσα, μά μονάχα τή μητρική μας αἰσθανούμαστε, καὶ κοιτᾶτε νά δῆτε. Λέξες ἄπρεπες, πού στή μητρική μας γλῶσσα καμιά φορά δέ θά τίς ξεστομίζαμε μπροστά σ' ἄλλους, σέ μιάν ξένη γλῶσσα, εἴτε καί στήν ἀρχαία ἑλληνική, τίς λέμε ἀπάνου κάτου λέφτερα, ἄν καί ξέρουμε καλά τό νόημα τους. Γιατί οἱ φράσες μιᾶς ξένης γλῶσσας, χτυπώντας στ' ἀφτιά μας, εἶν' ἀνάγκη πρῶτα νά μεταφραστοῦνε μεσ' στό νοῦ μας κ' ἔτσι νά νοηθοῦνε. Ἀφτή ἡ δουλειά τοῦ πνεμάτου εἶναι γληγορώτερη ἀπ' ἀστραπή καί γίνεται χωρίς κάνε νά τή νοιώσουμε, μά γίνεται χωρίς ἄλλο, κ' ἔτσι ἀδυνατίζει τό αἴστημα. Γιά τοῦτο μιά ξένη γλῶσσα μποροῦμε νά τήν ξέρουμε πολύ καλά, χωρίς νά τὴν αἰσθανούμαστε. Τέτοια παθαίνουμε ἐμεῖς μέ τήν καθαρέβουσα, γιά ὅσα στοιχεῖα ἔχει παρμένα ἀπ' τήν ἀρχαία (καί δέν εἶναι λίγα). Γλῶσσα, πού τή μαθαίνει κανείς ἀπ' τή Γραμματική καί γιά νά μήν κάμει λάθος ρωτάει κάθε λίγο καί λιγάκι τή Γραμματική, δέν μποροῦμε βέβαια νά πατήσουμε ποδάρι, πώς εἶναι δική του γλῶσσα. Θέλοντας νά φκηθῆτε κανένα στήν καθαρέβουσα, πόσες φορές δέ σκεφτήκατε, ἄν πρέπει νά τοῦ γράψετε, (γιατί ἀφτά ποτές δέ λέγουνται) «*ἐστὲ εὐτυχής*» ἤ «*ἔστε εὐτυχής*». Μά ἕνας ἁπλός Ρωμιός, μιλώντας τή γλῶσσα του, ἀγκαλά καί ποτές δέ σπούδαξε μήτε τή Γραμματική της μήτε τή Σύνταξή της, μιλεῖ πολύ σωστά χωρίς νά συλλογιέται μήτε τό τυπικό μήτε τό συνταχτικό, τόσο πού ἀπ' τήν ὁμιλία του ἐσεῖς νά βγάλετε τούς κανόνες τῆς Γραμματικῆς καί τῆς Σύνταξης τῆς γλῶσσας του.

Ἄς ἔρθουμε σ' ἕνα ἄλλο· ἡ *ἔκθλιψη*, κ' ἡ *ἀφαίρεση*, πού λένε, εἶναι πάθια ἀναπόφερτα σέ κάθε γλῶσσα ζωντανή, πού δίνουνε

γοργάδα καί ζωή στήν ὁμιλία· ἡ καθαρέβουσα ὡστόσο *ἀφαίρεση* δέν ἔχει καθόλου, καί τήν *ἔκθλιψή της* πάλε τή στηρίζει στόν ἀρχαῖο κανόνα· ἀπορρίχτει δηλαδή τό τελικό *βραχύ* φωνήεντο τῆς πρωτυτερνῆς λέξης, μπρός ἀπ' τό ἀρχικό τῆς κατοπινῆς. Μά γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ! νοιώθουμ' ἐμεῖς σήμερα ἀπό *βραχύ* φωνήεντο; Τίποτες· μόνο ἀπ' ἀναγκαστική συνήθεια, πού χάλασε καί ξεφύλισε τό ρωμαίικο μας αἴστημα γιά τή γλῶσσα, ὑποφέρνουμε ν' ἀκοῦμε: *παρ' ἐμέ, ἀλλ' εἶναι* κτλ. κτλ. ἐνῷ ποτέ στή ρωμαίικη ὁ δυνατώτερος φτόγγος *α* δέν ξεπέφτει μπρός ἀπ' τούς ἀδυνατώτερους e ἤ i· λέμε λ.χ. *νά 'χω, θά 'ναι* καί ποτές *ν' ἔχω, θ' εἶναι* κτλ. (Βλέπε τόν κανόνα μπρός στή Γραμματική § λθ'.)

Ὁ κάθε Ρωμιός, πού δέν εἶχε τό δυστύχημα νά τόνε χαλάσουν οἱ δασκάλοι, κρατάει στήν ὁμιλία του ἀπαράβατα κι ἀφτόνα κι ὅλους τούς ἄλλους κανόνες τῆς γλώσσας, χωρίς βέβαια μήτε νά τούς διδαχτεῖ ξεχωριστά, μήτε νά τούς διαβάσει πουθενά. Πά νά πεῖ ἡ γλῶσσα δέ διδάσκεται μέ τή Γραμματική, μόνε ἀπ' τή γλῶσσα βγαίνει ἡ Γραμματική·

Ἡ καθαρέβουσα λοιπόν, πού προσπαθοῦνε νά μᾶς τή μάθουνε μέ τή Γραμματική, ἡ καθαρέβουσα, πού δέν τήνε νοιώθουμε κατάκαρδα, δέν μπορεῖ νά ζήσει, δέν μπορεῖ νά γίνει ἐθνική μας γλῶσσα. Ἡ καθαρέβουσα εἶναι κακούργημα ἐνάντια στήν Αἰσθητική, ἀφοῦ δέν ἀφίνει ἐκεῖνον, πού γράφει, νά παραστήνει μ' ὅλο τό χρῶμα τους, καλονοιωσμένες καί χεροπιαστές, τίς εἰκόνες τῶν πραμάτων. Εἶν' ἔγκλημα ἐνάντια στή φύση, ἀφοῦ δέ γεννήθηκε ἀκλουθώντας φυσικό δρόμο, ὅπως κάθε ζωντανή γλῶσσα. Ἡ καθαρέβουσα τέλος εἶναι ἁμάρτημα ἐνάντια στήν ἠθική, γιατί ἀναγκάζει ἐλέφτερους ἀθρώπους νά μή γράφουνε τή γλῶσσα τους, μόνε νά δουλώνουν τή γραφή τους σέ μιά συθηματική γλῶσσα. Εἶναι ἀρρώστια, εἶναι φάντασμα, εἶναι στρίγλα, εἶναι τέρας, καί μόνο νεολληνική γλῶσσα δέν εἶναι, καί μή χάνεστε.

Μά κι ἄν ὑποθέσουμε, πώς ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἡ καλύτερη γλῶσσα τοῦ κόσμου, πάλε δέν ἔχει τό λόγο της τόση καταδρομή ἐνάντια στή ρωμαίικη γλῶσσα· γιατί τελοσπάντων εἶναι

κι ἀφτή μιά γλῶσσα μ' ὅλα τά ξάρτια της, κ' ἔχουνε γραφεῖ ὥς τήν ὥρα κάμποσα ὄμορφα πράμματα σ' ἀφτήνα.

Μιά φορά κ' ἕναν καιρό οἱ 'Αθηναῖοι, ὅσο κι ἄ γράφανε τήν 'Αττική (πού ἔπρεπε δά πιστέβω νά 'τανε *λιγάκι* πιό σεβαστή ἀπ' τήν καθαρέβουσα) κι ὅσο μεγάλη ἰδέα κι ἄν εἴχανε γιά τόν εαφτό τους καί γιά τή γλῶσσα τους (πού τούς ἄξιζε δά καί *κομμάτι*), ὅμως δέν πετροβολήσανε βέβαια τόν 'Ηρόδοτο, σάν τόν ἀκούσανε νά τούς διαβάζει τίς «Ἱστορίες» του, σέ γλῶσσα, πού δέν εἶταν καθόλου 'Αττική, μάλιστα τόνε χεροκροτήσανε καί τόν τιμήσανε, καθώς ξέρετε. Οὔτε εἶπαν ποτές χυδαῖο τόν Πίνδαρο ἤ κανάν ἄλλον ποιητή, πού ἀττικά δέν ἔγραψε. Ὡστόσο σήμερα φτάνει ἕνα βιβλίο νά 'ναι γραμμένο στή ρωμαίικη γιά ν' ἀναστατώσει τούς λογιωτάτους μας καί ν' ἀκούσει τόν ἀναβαλλόμενο ἀπ' τούς δασκάλους κι ἀπ' τούς δημοσιογράφους μας, ἄς εἶναι καί λεφτό καί βαθιοστόχαστο σάν «Τ' ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη», τοῦ Ψυχάρη, ἄς εἶναι καί γεμάτο ἀπό καρδιά κι ἀπό ἐθνική ζωή, σάν τίς «Νησιώτικες» ἤ τίς ἄλλες «Ἱστορίες» τοῦ 'Εφταλιώτη· καί ποῦ νά σας τ' ἀραδιάζω τώρα ὅλα τ' ἄλλα; πού καί μόνα ἀφτά δείξανε στήν 'Εβρώπη πώς ἔχουμε νεολληνική φιλολογία. Μάλιστα βρέθηκε καί μιά εταιρία στήν Πόλη, ἡ Μεσαιωνική, θαρρῶ, ἤ Μεσέ-όνική, δέ θυμοῦμαι καί καλά, πού ἔβγαλε ψήφισμα (ἄξιος ὁ μιστός της) νά μή δέχεται στή βιβλιοθήκη της βιβλίο γραμμένο σ' ἀφτή τή γλῶσσα.

— «Αἰδώς, 'Αργεῖοι»! Ντροπή σας, Ρωμιοί!

Πρέπει νά συλλογιέστε, ὅσο μεσαιωνικοί κι ἄν εἶστε, πώς δέ ζῆτε στό μεσαιώνα· πρέπει να μήν ξεχνάτε, πώς μαθαίνει κ' ἡ 'Εβρώπη τά καμώματά σας καί μπορεῖ να σᾶς πάρει γιά Βαντάλους ἤ Δαχομαίους. Ντρέπουμαι γιά λογαριασμό σας.

Οἱ Γάλλοι εἶναι κάμποσο μεγάλο Ἔθνος, νομίζω· αἴ; καί λιγάκι πιό πολιτισμένο ἀπό μᾶς· αἴ; Βέβαια, ἀφοῦ μιμούμαστε καί τίς ἀνοησίες τους. Οἱ Γάλλοι ἔχουνε γλῶσσα δική τους ζωντανή, μιλούμενη καί γραφούμενη, μέ κάμποσο δοξασμένα περασμένα καί μέ φιλολογία κάμποσο ἀξιόλογη. Πιστέβω νά συφωνᾶτε μαζί μου ἀφοῦ καί τίς φιλολογικές ἀηδίες τους ἀκόμη (ἀ-

φτές μαλιστα πλιώτερο) τίς μεταφραζετε καί τίς καταπίνετε. Αἴ λοιπόν· οἱ Γαλλοι ἀφτοί, πού λέτε, ἔχουν κάμποσους συγραφέους, πού δέ γράφουνε στήν κοινή Γαλλική γλώσσα, μόνε γράφουνε σέ μιά ἰδιωματική, στή γλώσσα τῆς Προβηγγίας, πού δέν ἔχει δά καί τίς ὀμορφιές τῆς ρωμαίικης. Τά ἴδια κ᾽ οἱ Γερμανοί. Ὡστόσο ποτές δέν τούς εἴπανε χυδαίους κτλ., ποτές δέν τούς πετροβολήσανε, οἱ ἑταιρίες τους (κ᾽ ἔχουν κάμποσες, καί λίγο πιό καλύτερες ἀπ᾽ τή δική μας τή Μεσαιωνική) ποτές δέ γράψανε ψηφίσματα ἐνάντια στά βιβλία τους, μάλιστα τούς τιμοῦνε καί τούς ἀγαποῦνε καί τούς προκόφτουνε καί τούς πλουτίζουνε καί τούς θωροῦν ἐθνικό κάφκημα, ὅπως καί τούς ἄλλους.

Τί θά πεῖ ἀφτό; πώς ἐμεῖς, πού δέ μιμούμαστε ἀφτά τά καλά τοῦ Ἐβρωπαίικου πολιτισμοῦ, μόνε μιμούμαστε τίς ἀνοησίες του μονάχα, πολιτισμένοι δέν εἴμαστε Καί τό χερότερο, πού σ᾽ ἀφτό δέ φταίει ὁ ἁπλός, ὁ ἀπαίδεφτος κόσμος, μόνε φταῖν οἱ προκομμένοι.

Τέλος νά σᾶς τό πῶ σά φίλος μπιστεμένος καί πάρτε το ἀπόφαση. Ἡ καθαρέβουσα ζωή μέσα της δέν ἔχει καί γιά νά ζήσει δέν εἶναι· μά πενήντα χρόνια ἀκόμα νά τή βαστάξετε, μά ἑκατό, πάλε θά πέσει, πάλε θά βουλιάξει. Ἕνα πρᾶμα μόνο φοβοῦμαι, μήπως προτοῦ νά τό νοιώσετε καί νά τήν καταστρέψετε, καταστρέψει ἀφτή τό ἔθνος καί τότες ἀλλοίμονο! Γιατί ὅποιος δέν εἶναι ὁλωσδιόλου *δάσκαλος*, καί μπορεῖ καί τηράει λίγο πιό πέρα ἀπ᾽ τή μύτη του, θά παρατηρήσει βέβαια, πώς πολύ καλά δέν πᾶμε.

Μᾶς πνίξαν τά ἔθνη μέ τήν πρόοδο! κ᾽ ἐμεῖς μ᾽ ἀνοιχτό στόμα χάσκουμε πρός τούς προγόνους καί προσπαθοῦμε νά τούς φτάσουμε . . . . μέ τήν καθαρέβουσα.

ι΄. Ἡ Γραμματική μου.

Ὁ κάθε ἄθρωπος, πού νοιώθει τόν ἀθρωπισμό του, πρέπει νά δουλέβει γιά τό καλό τοῦ ἔθνους του, ἀκόμα κι ἄν εἶναι νά χάσει τήν ἡσυχία του, ἀκόμα κι ἄν εἶναι νά ζημιωθεῖ, νά κατατρεχτεῖ και τέλος νά θυσιάσει καί τή ζωή του, ἀλλιῶς δέ γίνε-

ται, αλλιώς δέν πάει ομπρός ή αθρωπότη. Κάμποσα χρόνια εἶναι, πού δουλέβω, πού μελετῶ, πού γράφω, γιά νά φέρω στή μέση αφτή τή Γραμματική. Όποιος νοιώθει από γλώσσα, θά δεῖ, πώς οἱ κανόνες της εἶν' ολωσδιόλου ρωμαίικα συνταγμένοι, χωρίς δηλαδή ξενισμούς, χωρίς συνεργειά τῆς καθαρέβουσας, γιατί αφτοῦ σκοντάφτουν οἱ γραμματισμένοι μας, γράφοντας ρωμαίικα μεταφράζουν τήν καθαρέβουσα· μά, καθώς λέει ὁ Ψυχάρης, σκοπός δέν εἶναι μοναχά νά γράφουμε, μά καί νά συλλογιούμαστε ρωμαίικα.

Οἱ ὅροι, πού μεταχειρίστηκα, εἶναι οἱ πλιώτεροι καινούργιοι, μά παρμένοι απ' τοῦ λαοῦ τό λεξολόγι· γιατί, καθώς λέει ή νεώτερη επιστήμη, οἱ αρχαῖοι τῆς γραμματικῆς ὅροι δέν εἶναι, οἱ πλιώτεροι, μέ κυριολεξία φτειασμένοι, καί γιτί πλιά στή ρωμαίικη τὰ *βραχύ*, *ἔκθλιψις*, *συζυγία* κτλ. κτλ. νόημα κανένα δέν ἔχουνε (*)

Ἴσως σᾶς φανοῦν παράξενοι οἱ ὅροι: *πρόβαλμα*, *μεσόβαλμα*, *προσκόλλημα*, *ματατόπισμα*, *ξεπεσμός*, *απορρίξιμο*, *κατάπιομα*, *καταπόνεμα*, *συχώνεμα*, *ξέμοιασμα*, *παράμοιασμα* κτλ. κτλ. Ἀμέ σᾶς ρωτῶ, τί ἄλλο σημαίνουν τά: *πρόθεμα*, *ἐπένθεσις*, *ἐπίθημα*, *μετάθεσις* *ἔκπτωσις*, *ἀφαίρεσις*, *συναίρεσις*, *κρᾶσις*, *ἀνομοίωσις*, *ἀφομοίωσις* κτλ. κτλ. ; δέ θέλου νά ποῦν τά ἴδια; μά σκοτίστηκε πλιά σήμερα τό νόημα τους, αφοῦ νεκρώθηκαν οἱ λέξες.

Γιά ὅσους ὅρους δέν μπόρεσα νά 'βρω λέξες στό λαϊκό λεξιλόγι, ἔφτειασα κατά τήν αστηρή αναλογία τῆς γλώσσας μας, λ. χ. *φωνοσυρμή*, (ὁ λαός λέει *νεροσυρμή*), *χασοτονιά* (ὁ λαός λέει *χασοφεγγαριά*). Κ' ἔτσι φαίνεται πόσο δίκιο εἶχε ὁ ξένος εκεῖνος γλωσσολόγος, ὁ κ. M. Bréal, πού ἔλεγε τοῦ Ψυχάρη, πώς ή γλώσσα μας αφτή θά σταθεῖ κατόπι θησαβρός γιά ὅρους φιλοσοφικούς (Ρωμ. Θεατρ. σελ. 36.)

(*) Ὁ Σουηδός γλωσσολόγος Noreen αφτές τίς λέξες τίς λέει ξένες: «Ξένες λέξες λέγουνται, ὅσες παίρνουνται ὄχι απ' τήν ἴδια τή ντόπια γλώσσα, μόνε απ' ὄξω . . . . . ' Ἀδιάφορο κι ἂν παίρνουνται απ' τήν αρχαιότερη ὄψη τῆς γλώσσας». (Χατζηδ. Γλωσ. Μελ. σελ. 327.)

Καί μ' ὅλους τούς κόπους καί τίς ἀγρύπνιες, καί μ' ὅλη ἀφτή τή δουλειά πὄφερα στή μέση, τί ὠφελιοῦμαι ἐγώ; τί θά κερδίσω; Καλά εἶμαι, κι ἄ δέ μέ πάρουν μπρός μέ τίς βρισιές οἱ δασκάλοι, πώς χάλασα τή γλώσσα «τῶν 'Ολυμπίων»—τήν καθαρέβουσα τή νομίζουνε γλώσσα «τῶν 'Ολυμπίων»· τί μεγάλη ἀπάτη πού ἀπατιοῦνται!—"Ενα πρᾶμα ὅμως κερδίζω, κ' εἶναι μεγάλο ἀφτό· ἔχω τήν ψυχική ἱκανοποίηση καί τήν καρδιακή χαρά, πώς ἐργάζουμαι γιά τό "Εθνος, γιά τήν 'Αλήθεια, γιά τήν 'Ιδέα. (*) Ναί γιά τό "Εθνος: γλώσσα θά πεῖ ἔθνος. Τὸ αἷμα δέ φαίνεται, οὔτε εἶναι δυνατό νά ξεχωριστεῖ ἀπό κάθε ἄλλο αἷμα. 'Η θρησκεία μπορεῖ νά ὑπάρχει ἴδια καί σ' ἄλλο ἔθνος· ἡ γλώσσα εἶναι, πού ξεχωρίζει τό "Εθνος. "Οποιος δουλέβει γιά νά φτειάσει συστηματική τήν ἐθνική γλώσσα, δουλέβει γιά νά καταστήσει ἀθάνατο τό "Εθνος· νά τό μεγαλύτερο ὄφελος καί τό σπουδαιότερο κέρδος γιά μᾶς τούς ἐργάτες τῆς 'Ιδέας. Κι ὅλοι δά οἱ ρωμιοί μωρολογιώτατοι δέν εἶναι· θά βρεθοῦν καί δυό ἀθρῶποι νά μοῦ ποῦν ἕνα σπολλάτι, κι ἀφτό μοῦ φτάνει.

Φχαριστῶ ἀπό καρδιᾶς καί δημόσια ἐκείνους, πού μέ βοηθήσανε νά βγῶ μ' ἄσπρο πρόσωπο. Πρῶτα, πρῶτα φχαριστῶ τό μεγάλο μου μάστορα καί καθηγητή, τόν κ. Ψυχάρη, γιατί μέ φώτισε καθώς ἔπρεπε, κι ἄν ἀξίζει τίποτα τό ἔργο μου σ' ἀφτόνε τό χρωστῶ· φχαριστῶ τούς σεβαστούς μου φίλους κ. A. Thumb, γιά μερικές ἀπορίες, πού μοῦ 'λυσε, καί κ. Γ. Χατζηδάκη, γιά μερικά βιβλία του, πού μοῦ 'στειλε, καί λίγο δέν ὠφελήθηκα κι ἀπό δάφτα. Φχαριστῶ τούς χρυσούς μου φίλους, Φ. Φωτιάδη καί Δ. Πετροκόκκινο, τούς γκαρδιωμένους μέ τήν 'Αλήθεια, πού βοηθήσανε κ' ὑλικά γιά νά τυπωθεῖ ἀφτός ὁ τόμος. Καί τέλος φχαριστῶ τόν ἀγαπημένο μου ἀδερφό, τό Γιῶργο Φιλήντα, γιά τή μεγάλη βοήθεια, πού μοῦ 'κανε· τόσο, πού πρέπει νά πῶ, πώς οἱ δυό μας κι ὄχι μόνος μου τήν ἔκανα τή Γραμματική.

"Ο,τι βοηθητικό μπόρεσα νά προμηθεφτῶ τό προμηθέφτηκα, γιά νά κάνω κάτι, ὅσο μπορῶ τέλειο. "Οσα λοιπό διῆτε μέσ'

(*) Βλ. καὶ 'Α. 'Εφταλιώτη «'Η Μαζώχτρα κτλ.» σελ. 5—6.

σ' άφτή τή Γραμματική, πού τά 'πε κι άλλος πρωτύτερα, θά πεῖ, πῶς ἐγὼ ἀπὸ κεῖνον τά πῆρα καὶ τά καταλόγισα, ὅπως ἔπρεπε.

Γιά τήν ὥρα τυπώνω τό α' Μέρος (Φωνολογία καί γραφή)· σέ λίγο, ἅ θέλει ὁ Θεός, θά βγάλω σ' ἕναν τόμο καί τό β' καί γ' Μέρος (Μορφολογία κ' Ἐτυμολογία), τά 'χω ἕτοιμα.

Γράφηκε στὴν Πάναρμο τῆς Κύζικος, τὸ Μάη τοῦ 1902.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

α΄ Γραμματική.

1. *Γραμματική* λέγεται ἡ ἐπιστήμη, πού διδάσκει νά μιλοῦμε καί νά γράφουμε σωστά μιά γλῶσσα.

2. *Γραμματική τῆς ρωμαίικης γλώσσας* εἶναι τό σύνολο τῶν τύπων, πού σήμερα μεταχειρίζουνται οἱ Ρωμιοί μιλώντας καί γράφοντας τήν κοινή ρωμαίικη γλῶσσα, κι ὅλοι οἱ κανόνες, πού δίνουνε λόγο γι' ἀφτούς τούς τύπους.

3. Ἡ ἐπιστήμη πάλε, πού ξετάζει τίς μεταβολές, πού παθαίνουν οἱ λέξες ἀπ' τή ἀρχή τους ὥς τὰ σήμερα, λέγεται *Ἱστορική Γραμματική*· κ' εἶναι μιά ἐπιστήμη καινούργια κι ὁλωσδιόλου διαφορετικιά ἀπ' τήν παλιά Γραμματική· γιατί ἀφτή ζητάει τό λόγο π' ἀλλάζουν τή μορφή τους καί τό νόημά τους οἱ λέξες κ' οἱ κατάληξες μέ τό πέρασμα τῶ χρόνωνε.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ. Ἐπειδής ἡ γλῶσσα εἶναι κάτι, πού μέ τόν καιρό ἀλλάζει, βλέπει κανείς, πώς ἡ ἱστορική Γραμματική εἶν' ἐκείνη, πού διδάσκει καθαφτό ἐπιστημονικά τήν προκοπή τῆς γλώσσας.

β΄. Γλῶσσα.

4. *Γλῶσσα* λέγεται ἡ κοινή ὁμιλία, πού ὅλοι σ' ἕνα ἔθνος τήν καταλαβαίνουν καί τή μεταχειρίζουνται στή φιλολογία.

5. *Ντόπιο ἰδίωμα* (διάλεκτος) λέγεται ἡ ξεχωριστή ὁμιλία, πού μεταχειρίζουνται σ' ἕνα μικρό ἤ μεγάλο τόπο ἑνός ἔθνους κουβεντιάζοντας συναμεταξύ τους.

ΣΗΜ. Εἶν' ἀλήθεια, πώς καί κάθε ντόπιο ἰδίωμα πάλε ἀπό χώρα σέ χωριό ἔχει **λεχτικές διαφορές** (γλωσσήματα), μά οἱ διαφορές ἀφτές εἶν' ἀσήμαντες καί δέν ἔχουν τή δύναμη νά κάνουν ξεχωριστό ἰδίωμα. Σήμερα στή ρωμιοσύνη, χώρια ἀπ' τήν κοινή ρωμαίικη, πού χωρίζεται σέ λογιῶ λογιῶ λεχτικές διαφορές, ὑπάρχουν καί δυό καθαφτό ξεχωριστά ντόπια ἰδιώματα: τό **τσακώνικο** καί τό **λάζικο** (τοῦ Πόντου.)

6. *Κοινή ρωμαίικη γλῶσσα* εἶν' ἐκείνη, πού συντάχτηκαν τ'

αθάνατα ρωμαίικα τραγούδια· κι όλοι, πού τά γράψαν καί τά γράφουν εκεινών τή γλώσσα ακλουθάνε.

ΣΗΜ. Δέν πρέπει νά συχίζουμε τή **γλώσσα** μέ τό **ύφος**· γλώσσα θά πεῖ σύστημα τύπων, ύφος θά πεῖ τρόπος, παράταξης καί καλλιτεχνικό καταλόγισμα τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ἡ γλώσσα εἶναι μιά γιά ὅλους, τό ὕφος εἶναι ξεχωριστό γιά τόν καθένα.

7. Ἡ ρωμαίικη γλώσσα εἶναι θυγατέρα τῆς αρχαίας ἑλληνικῆς, καθώς ἡ ἰταλική τῆς ἀρχαίας λατινικῆς.

ΣΗΜ. α΄. Ἡ γλωσσολογία διδάσκει, πώς ἡ ρωμαίικη γλώσσα ἀπέχει ἀπ' τή γλώσσα τοῦ Πλάτωνα καί τοῦ Δημοσθένη πολύ λιγώτερο, παρά ὅσο οἱ Νεολατινικές ἤ Ρωμανικές λεγάμενες γλῶσσες ἀπ' τή γλώσσα τοῦ Κικέρωνα καί τοῦ Βεργίλιου.

ΣΗΜ. β΄. Σ' αφτή τή Γραμματική ἀφίνοντας τά ντόπια ἰδιώματα καί τίς λεχτικές διαφορές, πού ὑπάρχουνε λίγο πολύ στίς διάφορες χῶρες μας, θά ξετάσουμε τήν κοινή ρωμαίικη, πού κάθε ρωμιός ἄκοπα τήν καταλαβαίνει καί πολλοί μέ καλό ἀρχινήσανε νά τή γράφουνε.

γ΄. Γράμματα.

8. Ἡ φωνολογία διδάσκει τίς φωνές καί τούς φτόγγους, δηλαδής τά ἠχερά καί ἄηχα ἐκεῖνα ξεφωνήματα καί τά λογιῶ λογιῶ ζευγαρώματα, γιά νά φτειάσουμε ξεδιαλεμένες ἤχους, δηλαδή συλλαβές καί λέξες, πού ἀπ' αφτές γίνεται κάθε λόγος.

9. Νωρίς νωρίς οἱ ἄθρωποι καταλάβανε, πώς πρέπει ὅ τι συλλογίζουνται κι ὅ τι λένε νά τό σημειώνουν κιόλας· κ' ἔτσι ἀφοῦ ξεχώρισαν έναν έναν τούς φτόγγους τῆς γλώσσας, ὁρίσανε γιά τόν καθέναν ξεχωριστό σημάδι ἤ ψηφί· τά ψηφιά αφτά τά νοματίσανε *γράμματα*.

10. Ἐπειδής ὁ γραφτός λόγος μας ἀπόμεινε κλερονομιά ἀπ' τούς ἀρχαίους Ἕλληνες, ἔχουμε καί στή σημερνή μας γλώσσα τά ἴδια γράμματα, πού 'χανε κ' ἐκεῖνοι, μά ὄχι μέ τήν ἴδια φωνητική προφορά.

11. Τά γράμματ' αφτά εἶναι εἰκοσιτέσσερα καί τά λέμε ἡ *ἀλφαβήτα*.

12. Τά γράμματα τῆς ἀλφαβήτας μας σήμερα τά παραστήνουμε, ὅπως δείχνει ὁ ἀκόλουθος πίνακας:

Πίνακας τῆς ἀλφαβήτας

Ψηφιά		*Ὀνομασία*	*Ἡ προφορά τους*
Κεφαλαῖα	Μικρά		με ψηφιά λατινικά
Α	α	ἄλφα	a
Β	β ϐ	βῆτα	v
Γ	γ	γάμμα	....
Δ	δ	δέλτα	th (ἀγγλ. the)
Ε	ε	ἔψιλο	e
Ζ	ζ	ζῆτα	z
Η	η	ἦτα	i
Θ	θ	θῆτα	th (ἀγγλ.thing)
Ι	ι	ἰῶτα	i
Κ	κ	κάππα	k
Λ	λ	λάμδα	l
Μ	μ	μῦ	m
Ν	ν	νῦ	n
Ξ	ξ	ξῖ	x
Ο	ο	ὄμικρο	o
Π	π	πῖ	p
Ρ	ρ	ρῶ	r
Σ	σ ς	σῖμα	s
Τ	τ	τά	t
Υ	υ	ὔψιλο	i
Φ	φ	φῖ	f
Χ	χ	χῖ	ch(γερμ.nicht)
Ψ	ψ	ψῖ	ps
Ω	ω	ὠμέγα	o

13. Ἡ ἀρχική προφορά τῶ γραμμάτωνε δέν ἔφτασε ὥς σ' ἐμᾶς, καί δέν εἴτανε δυνατό νά φτάσει, γιατί μέ τόν καιρό ἄλλαξε ὁ τρόπος, πού πρόφερναν οἱ ἀρχαῖοι τίς λέξες. Ἔτσι λοιπόν τά ψηφιά, πού σημειώσαμε παραπάνου, εἶναι τ' ἀρχαῖα, μά ἡ φωνητική τους ἔννοια εἶν' ἀνάλογη μέ τή σημερνή ζωντανή μας προφορά.

ΣΗΜ. Ἐπειδή λοιπόν ἀφτά τά ψηφιά δέν εἶν' ἐπίτηδες καμωμένα γιά τή σημερνή μας γλώσσα, μ' ἀφτά μονάχα δέν μποροῦμε νά παραστήσουμε ὅλους τούς ζωντανούς φτόγγους τῆς γλώσσας μας. Κι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος πάλε ἔχουμε ἕνα σωρό διαφορετικά ψηφιά γιά νά παραστήνουν ἴδιες φωνές, καθώς θά δοῦμε παρακάτου. Ἀφτά τά ψηφία· τά κρατοῦμε γιά νά ξακλουθήσουμε τή λεγάμενη **ἱστορική ὀρθογραφία.** (*)

δ'. Πῶς χωρίζουνται τά γράμματα.

14. Κάθε τέλεια γλῶσσα ἔχει δυό λογιῶ φτόγγους:

α'. Φτόγγους *λέφτερους* ἤ *ἄτριφτους*, πού τούς ξεφωνοῦμε δηλαδή, χωρίς νά τούς τρίψουμε ἀπάνου σέ κανένα ἀπ' τά στοματήσια μας ὄργανα, παρά μόνο δίνοντας τέτοια ἤ τέτοια στάση στό στόμα, ὄντας τούς ξεφωνοῦμε.

β'. Φτόγγους *τριβάμενους*, πού τούς τρίβουμε πάνου στά στοματήσια μας ὄργανα, ὄντας τούς ξεφωνοῦμε.

15. Τά ψηφιά, πού παραστήνουν τούς ἄτριφτους φτόγγους, τά εἴπανε *φωνήεντα* (δηλαδή φωνητικά), καί τά ψηφιά, πού παραστήνουν τούς τριβάμενους, τά εἴπανε *σύφωνα* (δηλαδής πού πάνε μαζί μέ τά φωνήεντα).

ΣΗΜ. Οἱ ἀρχαιότεροι Σημιτικοί λαοί, πού βγάλανε τά ψηφιά, γράφανε τίς λέξες μόνο μέ ψηφιά, πού παραστήνανε τούς τριβάμενους φτόγγους, καί τούς ἄτριφτους τούς προφέρνανε μαντέβοντάς τους ἀπ' τούς γραμμένους τριβάμενους, μέ τό νά 'ξεραν τίς λέξες, πού παραστήνανε. Κ' ἔτσι τά ψηφιά σ' ἀφτουνούς δέν εἴτανε καθαρτό γράμματα, ὅπως τά νοιώθουμε σήμερα, δηλαδής τό καθένα νά παραστήνει καί μιά φωνή, μόνε εἴτανε ἀκόμα εἶδος σύβολα, ἀπομεινάρια ἀπ' τήν ὁλόπρωτη ἐποχή, πού μεταχειρίστηκαν τά γραφτά σημάδια. Μά οἱ Ἕλληνες, πού τά θέλανε ὅλα καθάρια καί ξεδιαλεμένα, σοφιστήκανε, ἀνάμεσα στούς τριβάμενους φτόγγους νά βάζουνε καί τούς ἄτριφτους, κ' ἔτσι φτειάσανε καί ψηφιά γιά δάφτους.

ε'. Πῶς χωρίζουνται τά ψηφιά

16. Ἀπ' τά εἰκοσιτέσσερα ψηφιά τῆς ἀλφαβήτας μας φωνήεντα εἶναι τοῦτα τά ἐφτά:

α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

καί σύφωνα τοῦτα τά δεκαεφτά:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

(*) Ἴσως ἀργότερα ἀθρῶποι πιό γνωστικοί καί πιό πραχτικοί τά θωρήσουν περιττά καί τ' ἀπορρίξουν ὁλωσδιόλου.

ΣΗΜ. Μά, ὅπως θά δοῦμε παρακάτου, μήτε τά φωνήεντα τῆς προφορικῆς μας γλώσσας, εἶναι τόσο πολλά, μήτε τά σύφωνα τόσο λίγα.

ς΄. Δίψηφα φωνήεντα

17. Χώρια ἀπ' ἀφτά τά ἑφτά φωνήεντα ἡ γραφτή μας γλώσσα, γιά νά κρατήσει τήν ἱστορική ὀρθογραφία, ἔχει καί πέντε ἄλλα δίψηφα φωνήεντα.

ΣΗΜ. Ἀφτά εἶναι **αἱ δίφθογγοι** τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πού γιά μᾶς ἄλλο τίποτε δέν εἶναι παρά ἁπλά φωνήεντα, γραμμένα τό καθένα μέ δυό ψηφιά. (προβλ. τά voyelles composées τῶ Γάλλων : ai, au, ou, ei κτλ.

18. Δίψηφα φωνήεντα εἶναι τοῦτα :

ου=u (λατινικό), **αι=ε, ει=ι, οι=ι (υι=ι).**

ΣΗΜ. Τό σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα εἶναι τό **ου**, γιατί πιάνει τόπο ἑνοῦ φτόγγου σπουδαίου, τοῦ u (Λατινικό ἤ Γερμανικό), καί γι' ἀφτόνα ξεχωριστό ψηφί δέν ἔχει ἡ ἀλφαβήτα μας. Καλό θά 'ναι νά τό γράφουμε ἀφτό μονοψηφίς ἔτσι ȣ γιά νά γίνει σιγά σιγά ἁπλό ψηφί τῆς ἀλφαβήτας, καθώς τοῦ πρέπει.

ζ΄. Ἄτριφτοι ἤ λέφτεροι φτόγγοι.

19. Ὄντας μιλοῦμε γιά φτόγγο στή γλώσσα μας καί σέ καθε γλώσσα, λέμε μόνο γιά τό ξεδιαλεμένο ξεφώνημα, π' ἀκούεται ὁλωσδιόλου ξαπολυμένα ἀπ' τό σημεῖο, πού τό παραστήνει. Δηλαδή ὅλ' ἀφτά τά σημεῖα *η*, *ι*, *υ*, παραστήνουν ἀπαράλλαχτο τόν ἴδιο φτόγγο i κτλ.

20. Ἄτριφτους ἤ λέφτερους φτόγγους ἡ γλώσσα μας ἔχει μόνο ἀφτούς τούς πέντε: *α*, *ο*, *ου*, *ε*, *ι*.

21. Ἔτσι λοιπόν ἔχουμε στή γραφτή μας γλώσσα

α΄) γιά τό φτόγγο *α* σημεῖο ἕνα : *α*

β΄) γιά τό φτόγγο *ο* σημεῖα δύο : *ο*, *ω*

γ΄) γιά τό φτόγγο *ου* σημεῖο ἕνα : *ου* (καλύτερα ȣ)

δ΄) γιά τό φτόγγο *ε* σημεῖα δύο : *ε*, *αι*

καί ε΄) γιά τό φτόγγο *ι* σημεῖα ἔξη ! : *ι*, *η*, *υ*, *ει*, *οι*, *υι*.

ΣΗΜ. Ἡ ὑπογραμένη κάτου ἀπ' τά ᾳ, ῃ, ῳ εἶναι μόνε ὀρθογραφικό σημεῖο γιά μᾶς. Καλό θά 'τανε νά λείψει. Τό υι πάλε μπορεῖ νά λείψει κι ὁλωσδιόλου, νά γράφουμε δηλαδή : **γιός, μίγα, μητριά.**

22, Ὅλοι ἀφτοί οἱ φτόγγοι καταντήσανε νά προφέρνουνται i

ἀπ' ἕνα γλωσικό νόμο, πὄχει πολύ δύναμη στή ρωμαίικη γλώσσα, τόν ἰωτακισμό.

Ἰωτακισμός λέγεται ἡ συνήθεια, πὄχουμε νά φέρνουμε κάθε ἄτονο φωνήεντο, καί μάλιστα τό *ε*, στόν πιό ἀδυνατώτερο φτόγγο *ι* (βλέπε 25). Πρβλ. τά ἰδιωματικά *πιδί*=*παιδί*, *δάσκαλι*=*δάσκαλε*.

η'. Πῶς χωρίζουνται οἱ ἄτριφτοι φτόγγοι.

23. Οἱ πέντε ἄτριφτοι φτόγγοι τῆς ρωμαίικης γλώσσας χωρίζουνται σέ *παχειούς* καί σέ *ψιλούς*.

24. Παχοί εἶναι τοῦτοι οἱ τρεῖς: *α*, *ο*, *ου*. Καί ψιλοί τοῦτοι οἱ δύο: *ε*, *ι*

25. Ἀκόμα διακρίνουνται ἕνας μέ τόν ἄλλονε σέ *δυνατώτερους* κι *ἀδυνατώτερους* κατά τούτη τή σειρά:

1α, 2ο, 3ου, 4ε, 5ι

δηλαδή τό *α* εἶναι δυνατώτερο ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους φτόγγους, τό *ο* μόνο ἀπ' τό *ου ε*, *ι* κ' ἔτσι μέ τή σειρά.

θ'. Διφτόγγοι.

26. Δύο φωνήεντα, ὅντας προφέρνουνται μονοσυλλαβίς, κάμνουν τό *δίφτογγο*. (Πρβλ. τά γαλλικά oi, ui, ia, io, ié κτλ.)

27. Στή ρωμαίικη γλώσα, ἅμα τύχουνε κοντά κοντά δυό φωνήεντα, τίς πλιώτερες φορές κάνουνε δίφτογγο, δηλαδή προφέρνουνται μονοσυλλαβίς καί γίνεται *κύριος* φτόγγος ὁ δυνατώτερος κ' *ὑποταχτικός* ὁ ἀδυνατώτερος, εἴτε μπροστά ἀπ' τό δυνατώτερο βρίσκεται, εἴτε κατόπι του λ. χ:

αο=ἀγαπάω, πέλαο, πάω
αου=τοῦ πελάου
αε=φάε, ζάε, ἀγάπαε
αϊ=ἀϊτός, Μάης, πάει
οα=στοά, ἔτρωα
όου=τοῦ ζῶου
οε=τρῶε
οϊ=βόιδι, ρολόι, τρώει
ουα=ἄκουα

ουο=ὑπάκουος
ουε=ἄκουε, κροῦε
ουϊ=ἀκούει
εϊ=λέει, κλαίει, νοικοκυραῖοι
ια=παιδιά, ἀστέρια, οἱ ἄλλοι
ιο=πλυστοριό, ἀπανωθιό, ἄβριο
ιου=τοῦ παιδιοῦ, τ' ἄξιου
ιε=βάρειε, παπαδιές
ιη=θά διεῖς, νά πιεῖς, Ὀβριοί, ἄγριοι.

28. Ὁ φτόγγος *ε*, ὄντας γίνει ὑποταχτικός διφτόγγου, γίνεται *ι*, λ. χ. *στερεά*=*στεριά*, *γραῖα*=*γριά*, *νέος*=*νιός*, *ἐλαία*=*ἐλιά*, *καὶ ἄλλος*=*κι ἄλλος*.

ΣΗΜ. Γιά τοῦτο πρέπει πάντα νά γράφεται μέ ἰῶτα, ἄλλη γραφή δέν ἔχει λόγο. (Βλ. 190 β'.)

29. Ὁ φτόγγος *ι*, ὅταν εἶναι ὑποταχτικός διφτόγγου, δέν εἶναι πλιά φωνήεντο, μόνο εἶναι ἡμίφωνο οὐρανοπρόφερτο *ι̯* (=j ἰώτ) λ. χ. *παιδι̯ά*=*παιδjά*.

30. Ὁ ὑποταχτικός φτόγγος *ι* κατόπι ἀπ' τ' ἀκρογλωσσικά ἡμίφωνα *λ*, *ν* δέν προφέρνεται ὁ ἴδιος καθόλου, μόνε ἀλλάζει ἀφτά τά ἡμίφωνα σέ μεσογλωσσικά *λι̯*, *νι̯* (βλ. § ιγ'.). Κι ἅμα εἶναι κατόπι ἀπ' τά λαρυγγοπρόφερτα *γκ*, *κ*, *γ*, *χ*, τά κάνει οὐρανοπρόφερτα λ. χ. *κουκι̯ά*, *ἀγγειά*, *παχιά*.

31. Σέ μερικές λέξες δέ γίνεται δίφτογγος, μόνε προφέρνουνται χωριστά τά δυό τά φωνήεντα, κι ἀφτό, ὅταν τονίζεται ὁ ἀδυνατώτερος φτόγγος λ. χ. *ἁμαρτία*, *μυῖα*, *αἰτία*, *παρέα*, *πλατέα*. Ἄλλες λέξες πάλε τίς ἔχουμε καί μέ τούς δυό τούς τύπους λ. χ. *νιός* καί *νέος*, *ὡριός* καί *ὡραῖος* κτλ.

ι'. Καταχρηστικοί διφτόγγοι

32. Γιά *καταχρηστικοί* διφτόγγοι μποροῦνε νά περάσουνε στή γλώσσα μας οἱ διφτόγγοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *αυ*, *ευ*, *ηυ*, πού τό ὑποταχτικό τους ὕψηλο προφέρνεται σά *β* μπρός ἀπ' τά φωνήεντα κι ἀπ' τά ἠχερά σύφωνα, καί σά *φ* μπρός ἀπ' τ' ἄηχα σύφωνα.

ΣΗΜ. Οἱ πιό σπουδαῖοι ἀπ' τούς γλωσσολόγους μας παραδέχουνται πώς ἡ σημερνή μας γλῶσσα καθόλου δέν τούς ἔχει ἀφτούς τούς διφτόγγους καί στή γραφή συναλλάζουν τό ὕψηλό τους μέ τ' ἀνάλογα **β** ἤ **φ**· (δηλαδής **ἄβριο, ἀφτός** κτλ.) Γιατί ἀφοῦ τό ὕψιλο ἀφτό κατάντησε σήμερα ὁλωσδιόλου σύφωνο (πρβλ. **κλάψω** ἀπ' τό **κλαύσω**, σάν τό **γράψω** ἀπ' τό **γράφσω—βρίσκω** ἀπ' τό **εὑρίσκω** σάν τό **βρίζω** ἀπ' τό **ὑβρίζω**, μήτε διφτόγγους μποροῦμε νά τούς ποῦμε στή γλῶσσα μας, σάν τά **αο, ια** κτλ. μήτε δίψηφα φωνήεντα σάν τά **αι, ει** κτλ.

ια'. Δίψηφα σύφωνα.

33. Ἐπειδής τά δεκαφτά σύφωνα τῆς ἀλφαβήτας τῆς ἑλληνικῆς δέ φτάνουνε γιά νά παραστήσουμε ὅλους τούς τριβάμενους φτόγγους τῆς σημερνῆς μας γλώσσας, μεταχειριζούμαστε καί μερικά *ζεβγαρώματα* ἀπό δυό σύφωνα, πού τά λέμε *δίψηφα σύφωνα.*

34. Δίψηφα σύφωνα εἶναι τ' ἀκόλουθα :

α'.) *μπ* στήν ἀρχή τῆς λέξης b δηλ. *μπαίνω.*

β'.) *ντ* στήν ἀρχή τῆς λέξης d δηλ. *ντροπή.*

γ'.) *γκ* (*γγ*) σάν τό γαλλικό ng δηλ. *ἀνάγκη (ἄγγελος)* καί στήν ἀρχή τῆς λέξης σάν τό ἁπλό gu δηλ. *γκόλφι.*

δ'.) *τσ* σάν τό γερμανικό c δηλ. *τσῖρος.*

ε'.) τζ σάν τό γαλλικό dz δηλ. *τζίζικας.*

ιβ'. Τριβάμενοι φτόγγοι

35. Τριβάμενους φτόγγους ἡ γλῶσσα μας ἔχει εἰκοσιπέντε, καί στή γραφή τούς παραστήνουμε μέ τά σύφωνα τῆς ἀλφαβήτας μας καί μέ τά δίψηφα σύφωνα, πού σημειώσαμε παραπάνου.

36. Ὅλ' ἀφτά τά σύφωνα χωρίζουνται τριῶ λογιῶ

Α'.) Σέ *ἄφωνα* καί σέ *ἡμίφωνα.*

Ἄφωνα εἶν' ἐκεῖνα, πού δέν ἀκούουνται καθόλου, ὄντας προφέρνουμε τό καθένα μοναχό του, καὶ προφέρνουνται μόνο σὲ μιὰ στιγμή.

Ἡμίφωνα εἶν' ἐκεῖνα, πού μποροῦμε νά μακρύνουμε τήν προφορά τους, ὅσο βαστᾷ ἡ ἀναπνοή μας.

Β'.) Σέ *ἠχερά* καί σέ *ἄηχα.*

Ἠχερά εἶν' ἐκεῖνα πού τά προφέρνουμε ταράζοντας μέ τήν πνοή μας τίς φωνητικές μας κόρδες.

Ἄηχα εἶν' ἐκεῖνα πού τά προφέρνουμε μονάχα μέ τό ρέμα τῆς πνοῆς μας, χωρίς νά παίξουν καθόλου οἱ φωνητικές μας κόρδες.

Γ'.) Σέ *χειλικά*, *γλωσσοδοντικά*, *λαρυγγικά*, *οὐρανικά*, *δοντοσφυριστικά*, *ἀκρογλωσσικά*, *μεσογλωσσικά* κ' ἕνα *τρομογλωσσικό*, κατά τά στοματήσια ὄργανα, πού ἀπάνω τους τρίβουνται τά σύφωνα γιά νά προφερθοῦνε

37. Τ' ἄφωνα ξαναχωρίζουνται.

α') Σέ *κλειστά*, πού τά προφέρνουμε μέ κλειστά λίγο-πολύ τά σαγόνια λ. χ: *π*, *τ* κτλ.

β'. Σέ *μισόκλειστα*, πού τά προφέρουμε μέ λίγο ἀνοιχτά τά σαγόνια, λ.χ: *γκ*, *κ* κτλ.

38. Τά ἡμίφωνα ξαναχωρίζουνται.

α'.) Σέ *πνοϊκά*, πού μόνο βγάζοντας τό ρέμα τῆς πνοῆς μας τά προφέρνουμε, λ.χ: *β*, *φ*, *δ*, *θ*, *ζ*, *σ* κτλ.

β'.) Σέ *ὑγρά*, πού φέρνουμε σάλιο ἀνάμεσα γλῶσσα καί οὐρανίσκο γιά νά τά προφέρουμε· λ. χ. *λ*, *ρ*.

γ'.) Σέ *μυτόφωνα*, πού βγάζουμε ἀπ' τή μύτη τό ρέμα τῆς πνοῆς, ὄντας τά προφέρνουμε· λ. χ: *μ*, *ν*, κτλ.

ιγ'. Πίνακας γιά τούς τριβάμενους φτόγγους (σύφωνα)

Α'. ΑΦΩΝΑ

α'. Κλειστά	χειλικά	μπ = b		ἠχερό
		π		ἄηχο
	γλωσσοδοντικά	ντ = d		ἠχερό
		τ		ἄηχο
β'. Μισόκλειστα	σφιχτολαρυγγικά	γκ = gu	(γκα, γκο, γκου)	ἠχερό
		κ	(κα, κο, κου)	ἄηχο
	σφιχτοουρανικά	γκ̮	(γκε, γκι.)	ἠχερό
		κ̮	(κε, κι.)	ἄηχο

Β΄. ΗΜΙΦΩΝΑ

α΄. Πνοϊκά

δοντοχειλικά	β	ήχερό
	φ	άηχο
γλωσσοδαγκαστικά	δ	ήχερό
	θ	άηχο
ύγρολαρυγγικά	γ (γα γο γου)	ήχερό
	χ (χα χο χου)	άηχο
ύγροουρανικά	γ̰ = j λατινικό (γε, γι.)	ήχερό
	χ̰ (χε, χι.)	άηχο
δοντοσφυριστικά	ζ	ήχερό
	σ	άηχο

β΄. Ύγρά

τρομογλωσσικό	ρ	ήχερά
άκρογλωσσικό	λ	
μεσογλωσσικό	λ̰	

γ΄. Μυτόφωνα

χειλικό	μ	ήχερά
άκρογλωσσικό	ν	
μεσογλωσσικό	ν̰ = gn	
λαρυγγικό	γ̃ = n final (άγκαλιά)	

ιδ΄. Πίνακας γιά τούς άτριφτους φτόγγους (φωνήεντα)

Παχιά	άνοιχτό	1α	ήχερά
	στρογγυλά	2ο,3ου	
Ψιλά	μισόκλειστα	4ε,5ι	

ΣΗΜ. α΄. Τά ψηφιά **κ, γ, χ** παραστήνουνε δυό λογιῶ φτόγγους· μέ τά σύφωνα ή μέ τά παχιά φωνήεντα κατόπι τους, εἶναι λαρυγγικά (κλ, γρ, χτ. κα, γο, χου) καί μέ τά ψιλά εἶναι οὐρανικά (κε, γε, χι).

ΣΗΜ. β΄. Τά **ξ** καί **ψ** δέν τά βάλαμε σ' άφτόνα τόν πίνακα, γιατί δέν εἶναι ξεχωριστοί φτόγγοι τῆς γλώσσας μας, μόνε εἶναι δυό φτόγγοι γραμμένοι μ' ένα ψηφί. Δηλαδή τό ξ=κς καί τό ψ=πς, καί γι' άφτό τά λέμε **μονόψηφα διπλά.**—Γιά τόν ἴδιο λόγο δέ βάλαμε καί τό **τζ** καί **τσ,** γιατί εἶναι κι άφτά δυό φτόγγοι τό καθένα.

39. *Ομόφωνα* λέγουνται όλα τά *άφωνα* συναμεταξύ τους, κι όλα τά ήμίφωνα πάλε συναμεταξύ τους. Τά ένάντια τά λέμε

ἑτερόφωνα· δηλ. ἕνα ἄφωνο κ' ἕνα ἡμίφωνο εἶναι ἑτερόφωνα συναμεταξύ τους.

40. *Ὁμόηχα* λέγουνται ὅλα τά ἠχερά συναμεταξύ τους κι ὅλα τά ἄηχα πάλε συναμεταξύ τους. Τά ἐνάντια τά λέμε *ἑτερόηχα*. δηλ. ἕνα ἠχερό κ' ἕνα ἄηχο εἶν' ἑτερόηχα ἀναμεταξύ τους.

41. *Ἰδιοπρόφερτα* λέγουνται ὅσα ὁμόφωνα προφέροουνται ὁλωσδιόλου μέ τά ἴδια ὄργανα. λ.χ. τό β μέ τό φ ἤ τό ζ μέ τό σ κτλ. Τά ἐνάντια τά λάμε *ἑτεροπρόφερτα* λ. χ. τό β μέ τό χ ἤ τό γ μέ τό θ κτλ.

42. *Ἀντίστοιχα ὁμοιοπρόφερτα* λέγουνται, ὅσα ὄντας ἤ μή ὄντας ὁμόφωνα προφέρνουνται ἀπάνου κάτου μέ τά ἴδια ὄργανα. λ. χ. τά π, β, μ κτλ. ἤ τά κ, γ, γ̃(=n final) κτλ. ἤ τά λ, ν, ἤ τά λ̮, ν̮ καί πάει λέγοντας. Τά ἐνάντια τά λέμε *διαφοροπρόφερτα* λ. χ. τά λ, φ, κ, ζ.

ιε'. Ἐφκολιά στήν προφορά.

43. Ὅλοι οἱ λαοί δέν μποροῦνε νά προφέρουνε μέ τήν ἴδια ἐφκολιά κάθε φτόγγο ἤ κάθε ζεβγάρωμα φτόγγωνε. λ. χ. ὁ Ἐγγλέζος πολύ ἔφκολα προφέρνει *κορξκρού* (corcskrew), πού ὁ Ρωμιός πρέπει νά βάλει σέ κάμποσο κόπο τά φωνητικά του ὄργανα γιά νά τό πεῖ· ὁ Ρωμιός πάλε λέει μέ μεγάλη ἐφκολιά τή λέξη *χαραβγή*, πού ὁ Ἐγγλέζος ποτές δέ θά τήν πεῖ σάν τό Ρωμιό καί πάει λέγοντας.

ΣΗΜ. Μόνο ἡ καθαρέβουσα ἔχει τό προνόμιο νά διαστρέφει τά φωνητικά ὄργανα τῶ Ρωμιῶν, ἀναγκάζοντας νά προφέρνουν **ἄμελγμα, διέφθυνσις, σάκχαρις** (πρβλ. Καρλσρούη, κουντστ (couldst) κ. ἄ.) κι ἄλλα μύρια τέτοια τρισβάρβαρα, καί δίνοντάς τους γιά κατακάθισμα τήν ἰδέα πώς μιλοῦν ἑλληνικά ! ! !

44. Ἔτσι λοιπόν κάθε λαός φτειάνει τίς λέξες του, ἤ σιάζει τίς ξένες λέξες, πού πέρνει στή γλῶσσα του, κατά τή δική του φτογγολογία.

ΣΗΜ. Λάθος εἶταν, πού ἡ παλιά ἡ Γραμματική τήν ἐφκολιά στήν προφορά τήν ἔλεγε «εὐφωνιά», δηλ. καλοφωνιά, νομίζοντας πώς αἰτία ἀφτηνῆς τῆς λεγάμενης καλοφωνίας εἶνε νά 'ρχουνται ὄμορφα στ' ἀφτί οἱ φτόγγοι. Σήμερα ἡ γλωσσολογία ἀπόδειξε, πώς καλοφωνία δέ θά πεῖ τίποτες (καλά εἶναι **ὅλα** ὅσα λέμε, ἀφοῦ τά λέμε) καί πώς οἱ φτόγγοι

συναλλάζουνται, όχι γιατί έρχουνται καλά ή άσχημα στ' αφτί, μά γιατί πρέπει νά ξεφωνηθοῦνε μέ τρόπο, πού νά μή δίνουνε δυσκολιά στά φωνητικά όργανα, πού τούς φτειάνουν. Καί λοιπόν, οί αἰτίαις ποῦ οί φτόγγοι συναλλάζουνται έτσι κι όχι ἀλλιῶς, όσο προχωράει μιά γλώσσα, εἶναι λεχτικές κι όχι ἀκουστικές.

45. Όλη ή φωνολογία τῆς γραμματικῆς ἔχει γιά θεμέλιο τήν ἐφκολιά στήν προφορά.

ιϛ΄ Ἀλλαγή στήν προφορά

46. Τά ἄηχα ἄφωνα *κ*, *π*, *τ*, ὕστερα ἀπ' τά μυτόφωνα *γ̃*, *ν*, *μ* προφέρνουνται σάν τά ἠχερά ἰδιοπρόφερτά τους g, b, d— λ. χ.: *ἀγκαλιά* (=*ἀνκαλιά*) προφέρνεται angalia, *ἀμπέλι* προφ. ambéli, *ἀντίλαλος* προφ. andilalos.

47. Τ' ἀκρολεχτικό *ν* ὅταν ἀρχίζει ή κατοποδινή λέξη ἀπό ἄφωνο χειλικό *μπ*, *π*, προφέρνεται σά *μ*· λ. χ. *τὸν μπαλωτή τόν Πέτρο* (προφ. τομ.)· ὅταν ἀρχίζει πάλε ἀπό σφιχτολαρυγγικό *γκ*, *κ*, προφέρνεται σά γ̃=ng· λ. χ. *σάν γκόλφι τόν κρατῶ* (προφ. tong)· κι ὄντας ἀρχίζει πάλε ἀπό σφιχτοουρανικό *γκ̡*, *κ̡* προφέρνεται σά *ν̡*=gn· λ. χ. *σάν γκέμι τόν κυβερνᾶ* (προφ. sagn, togn), δηλαδή τό *ν* γένεται ἀντίστοιχο όμοιοπρόφερτο μέ τά κατοποδινά του, καί τ' ἄηχα *κ*, *π*, *τ* τά κάμνει ἠχερά g, b, d, ὅπως εἴπαμε καί παραπάνου (βλ. 46).

48. Τὸ ἄηχο *σ* μπρὸς ἀπ' ὅλα τὰ ἠχηρὰ σύφωνα προφέρνεται σάν τό ἠχερό ἰδιοπρόφερτό του *ζ*· λ. χ- *σβήνω* (προφ. *ζβη*) *Σμύρνη* (πρυφ. *Ζμυ*) κτλ.

49. Ἀκόμα προφέρνεται σάν *ζ* τό *σ* τῶν *ξ*, *ψ*, *τσ*, ὅταν ἀφτά τά γράμματα ἔρχουνται κατόπι ἀπό ἀκρολεχτικό *ν* τῆς προτυτερνῆς λέξης, πού κάνει καί τ' ἄηχά τους *κ*, *π*, *τ* ἠχερά g, b, d (βλ. 46)· λ. χ. *δέν ξέρω* (προφ. δεγκζέρω) *ἄν ψάλω* (προφερ. ἀμπζάλω) *τόν τσῖρο* (προφ. τοντζίρο).

50. Τά σφιχτολαρυγγικά ἄφωνα *γκ*, *κ*, καί τά ὑγρολαρυγγικά ἡμίφωνα *γ*, *χ*, μπρός ἀπ' τά ψιλά φωνήεντα *ε*, *ι*, γίνουνται σφιχτοουρανικά *γκ̡*, *κ̡*, καί ὑγροουρανικά *γ̡*, *χ̡*.

ιζ΄ Πῶς ζευγαρώνουνται τά σύφωνα.

51. Δυό ἄφωνα κοντά κοντά δέν μποροῦνε νά σταθοῦνε στή

γλώσσα μας, κι άφτό χωρίς καθόλου παραστράτημα. Ἀπ' τά δυό τους τό πρῶτο γίνεται πάντα όμοιοπρόφερτο πνοϊκό, δηλαδής τά ζεβγαρώματα κτ, πτ, γίνουνται *χτ*, *φτ*· λ. χ. *χτίζω* (κτίζω), *χτηνό* (κτῆνος), *όχτώ*, (όκτώ), *φτωχός* (πτωχός), *έφτά* (έπτά), *κλέφτης* (κλέπτης).

52. Δύο ἄηχα πνοϊκά κοντά κοντά δέν μποροῦνε νά σταθοῦνε στή γλώσσα μας. Τό δέφτερο (σά δέν εἶναι σ) γίνεται όμοιοπρόφερτο ἄφωνο, δηλαδή τά ζεβγαρώματα *φθ*, *φχ*, *χθ*, *σθ*, *σχ* γίνουνται *φτ*, *φκ*, *χτ*, *στ*, *σκ*· λ. χ. *φτάνω* (φθάνω), *έφτύς* (εὐθύς), *έφκή* (εὐχή), *φκαριστῶ* (εὐχαριστῶ), *έχτρός* (ἐχθρός), *έχτές*, (ἐχθές), *αΐστημα* (αἴσθημα), *φαντάστηκε* (ἐφαντάσθη), *σκίζω* (σχίζω), *σκέδιο* (σχέδιο).

53. Ἕνα παραστράτημα ἔχουμε σ' άφτόν τόν κανόνα· τό *σφ* πού δέ γίνεται *σπ* στήν κοινή γλώσσα· λ. χ. λέμε *σφάζω*, *σφυρίζω* κτλ.

ΣΗΜ. Ἴσως άργότερα σ' ἄλλα θά γίνει σπ καί σ' ἄλλα θά ξεπέσει όλωσδιόλου τό φ. Πρβλ. τά ἰδιωματικά σπιντόνα=σφεντόνα (Κύζικο) σπάζω=σφάζω (Νικαριά) [σ]ουγγάρι=σφουγγάρι (Μαρμαράς).

54. Ὅταν πάλε τό δέφτερο άπ' τ' ἄηχα πνοϊκά εἶναι *σ*, έπειδής άφτό βέβαια δέν ἔχει άντίστοιχο όμοιοπρόφερτο ἄφωνο, μένει άνάλλαγο καί τό πρωτυτερνό του πνοϊκό γίνεται όμοιοπρόφερτο ἄφωνο, δηλαδή τά ζεβγαρώματα *χσ*, *φσ*, *θσ*, γίνουνται *ξ* (=κσ), *ψ* (=πσ) *τσ*· λ. χ. *μπαξές* (μπαχσές άπ' τό μπαχτσές), *κάψε* (καῦσε), *κάτσε* (καθ'σε).

ΣΗΜ. Ὁ τελεφταῖος άφτός γλωσσικός νόμος μᾶς ἔρχεται όλόϊσα άπ' τήν άρχαία Ἑλληνική. Πρβλ. **γράφσω=γράψω, λέγσω=λέξω, τρέχσω=τρέξω.—Κλάφσω (κλαύσω), παιδέφσω(παιδεύσω)** κτλ. ποτές δέν εἶναι δυνατό νά 'λεγαν οἱ άρχαῖοι Ἕλληνες· τέτοιες βαρβαροφωνιές τίς ἔχει μόνο ἡ καθαρέβουσα.

55. Ἄφωνο μπρός άπό ἠχερό πνοϊκό δέν μπορεῖ νά σταθεῖ στή γλώσσα μας. Στήν άρχαία στεκούντανε μόνε τό *κ*, μά καί τοῦτο ἡ ρωμαίικη τό γυρίζει σέ *γ*· λ. χ. *έκδύω*=*γδύνω*, *έκβαίνω*=*γβαίνω* κ' ὕστερα *βγαίνω* (γιατί καί *γβ* δέ στέκεται στή ρωμαίικη).

56. Ἄφωνο μέ όμοιοπρόφερτο πνοικό καταπόδι του δέ στέ-

κουνται στή γλώσσα μας· δηλαδή τά ζεβγαρώματα *κχ* (Βάκχος, σάκχαρις), *πφ* (Σαπφώ), *τθ* (Ἀτθίς, Γότθος) εἶναι βάρβαρα γιά τή ρωμαίϊκη γλώσσα.

57. Μυτόφωνο μπρός ἀπὸ ἡμίφωνο δέν μπορεῖ νά σταθεῖ στή γλώσσα μας, γιά τοῦτο πάντα ξεπέφτει. λ.χ. *νύφη (νύμφη), γόφος (γόμφος), πεθερός (πενθερός)*—*συχωρῶ (συγχωρῶ), συβουλάτορας (σύμβουλος), συδαβλίζω (συνδαυλίζω)*.—Στά *δέντρο (δένδρον) κόμπος (κόμβος) συγγενής* (προφ. synguénis) καί τά παρόμοια ἀπόμεινε ἡ ἀρχαία προφορά τοῦ *β, γ, δ*, πού μᾶς τή φύλαξε ἀπαράλλαχτη τό μυτόφωνο πού ἔτυχε νά 'χει πρωτύτερα. Ἡ προφορά *ἄνδρας, κόμβος* κτλ. ἔτσι πού τά προφέρνουν οἱ δασκάλοι στήν καθαρέβουσα εἶναι βάρβαρη· ποτέ ἡ Ἑλληνική γλώσσα δέν εἶπε *νδ, μβ*.

ΣΗΜ. Λοιπόν ὁ δάσκαλος ἐκεῖ πού νομίζει πώς διορθώνει, χαλνᾷ τὴν προφορά τήν ἀρχαία.—Ἀφτή εἶναι ἡ αἰτία, πού δέν μπορεῖ νά σταθεῖ ἀκρολεχτικό **ν** ἅμα ἔρχεται κατόπι του λέξη, π'ἀρχίζει ἀπὸ ἡμιφωνο (Βλ. 164).

58. Ἕνα παραστράτημα ἔχουμε σ' ἀφτόν τόν κανόνα τό *μν*, πού στέκεται ὄμορφα στή γλώσσα μας—λ. χ. *στάμνα, κάμνω* κτλ. — Ἀκόμα ὁ κ. Ψυχάρης παραδέχεται (γιά τό Ρωμαίικο Θέατρο· Πρόλογ. σελ. 73), πώς τό ζεβγάρωμα *νθ*, ἅμα ἔχει μπροστά του τό φτόγγο *α*, μπορεῖ νά σταθεῖ στή ρωμαίικη γλώσσα, γιατί σέ μερικά μέρη λένε *ἄνθρωπος* ἀντίς *ἄθρωπος, ξανθός* ἀντί *ξαθός* κτλ. (πρβλ. τοῦ ἴδιου Revue Critique d' histoire et de littérature Paris. 17 Juin 1901 σελ. 468).

59. Πνοϊκό πρωτύτερα ἀπ' τό *μ* (ξόν ἀπ' τό *σ* πού προφέρνεται σά *ζ*) καί *ν* πρωτύτερα ἀπ' τό *ν* δέ στέκεται στήν ἄδολη ρωμαίικη γλώσσα.

α'.) Ξεπέφτει τό πνοϊκό λ. χ. *θάμα* (θάβμα) *πνέμα* (πνέβμα) *πράμα* (πρᾶγμα) *δραμή* (*δραχμή*, κατόπι *δραγμή*, ξαιτίας πού 'ναι ἠχερό τό *μ*, καί τέλος *δραμή*) κτλ.

β'.) Ἀλλάζει τό *μ* σέ *ν*, λ. χ. *λαχνός* (λαχμός) *λιχνίζω* (λικμίζω) κτλ.

γ'.) Ἀλλάζουνε καί τά δύο λ. χ. *στάφνη* (στάθμη) *ἀρίφνητος* (ἀναρίθμητος) κτλ.

δ'.) Τό *β* γίνεται *μ* μπρός ἀπ' τό *ν* λ. χ. *λάμνω*—ἐλαύνω, πρβλ. ἀρχ. *ἐρεμνός* (ἐρεβ(εν)νός).

ΣΗΜ. Σέ μερικές λέξες πού τά προφέρνουμε λ. χ. **ἀριθμὸς, παράδειγμα** κτλ. εἶναι λέξες, πού δέν τρίφτηκαν ἀκόμα στό στόμα τῆς καθαφτό ρωμιοσύνης. Γιὰ τοῦτο λέω, ὅτα μεταχειριζούμαστε γράφοντες τέτοιες λέξες, νὰ μὴν ἀλλάζουμε γιὰ τήν ὥρα τὴ γραφή τους καί ξαφανίζουμαι τοὺς ἀσυνήθιστους· νὰ γράφουμε λ. χ. **σχόλια, αἰσθητική, πτῶσες** κ.τ.λ.

60. Τρία σύφωνα κατά σειρά, ὅταν τό τρίτο δέν εἶναι μήτε *λ* μήτε *ρ* (*σκλάβος, στρώνω*), δέν μποροῦνε νά σταθοῦνε στή γλῶσσα μας· τό ἕν' ἀπ' ἀφτά ξεπέφτει πάντα. λ. χ. *πέμτος* (πέμπτος), *ψέφτης* (ψεύστης), *ζέβλα* (ζεῦγλα), *σφιχτός* (σφιγκτός), *βίσεχτος* (bisextus) κ.τ.λ.

61. Μερικά φαινάμενα παραστρατήματα βγαίνουνε στή μέση ἐνάντια σ' ἀφτούς τούς κανόνες. Δηλαδή, σύφωνα, πού δέν μποροῦνε καθαφτό νά σταθοῦνε κοντά τό ἕνα μέ τ' ἄλλο, στέκουνται, ὅταν τύχει νά ξεπέσει ἀπ' ἀνάμεσά τους φωνήεντο. Τέτοια εἶναι τ' ἀκόλουθα:

α'.) Τό *πτ* στίς λέξες *καπ'τάνιος* (καπετάνιος), *ἀπ' τό* (ἀπό τό).

β'.) Τό *σχ* στίς λέξες *σ'χωρνῶ* (συχωρνῶ) *σ'χαίνουμε* (σιχαίνουμαι) καί τά παράγωγά τους.

γ'.) Τό *μδ* στή φράση *ἀμ' δέ;* (ἀμέ δέ).

δ'.) Τά *ξτ*, *ψτ* στίς προσταχτικές λ. χ. παίξ'τε (παίξετε) κόψ'το (κόψε το) κτλ.

ΣΗΜ. Μά πάλε σέ μερικούς τόπους λέν ἰδιωματικά: **ἀφ'τὸ** ἀντίς **ἀπ' τό, σκωρνῶ** ἀντί **σχωρνῶ, σκαίνουμαι** ἀντί **σχαίνουμαι, ἀμουδέ** ἀντίς **ἀμ'δέ. παίχτε** ἀντίς **παίξτε, κόφ'το** ἀντίς **κόψ'το** κτλ.

ιη'. Συλλαβή

62. Ὅτα ζεβγαρώνουνται ἕνα ἤ πλιώτερα σύφωνα μαζί μ' ἕνα φωνήεντο (ἁπλό ἤ δίψηφο), ἤ μ' ἕνα δίφτογγο, κάνουν ἕνα σμάρι, πού τό λέμε *συλλαβή* λ. χ. *μα, στρω, παι, λαο*, κτλ. Μά καί μονάχο φωνήεντο ἤ μονάχος δίφτογγος κάνει συλλαβή. λ. χ. *ο, οι, άϊ, ια* κτλ.

63. Μιά ἤ πολλές συλλαβές ἑνωμένες κάνουνε τή λέξη. λ. χ. *καί, ὁ, τρώ-γω, ἄ-θρω-πος, κα-τα-δέ-χου-μαι.* κτλ.

64. Οἱ λέξες ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶ συλλαβῶν πὄχουνε λέγουνται *μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες* καί *πολυσύλλαβες.*

65. Ἡ ὁλοΰστερνή συλλαβή τῆς λέξης λέγεται *λήγουσα*, ἡ δέφτερη ἀπ' τό τέλος *παραλήγουσα*, κ' ἡ τρίτη ἀπ' τό τέλος *προπαραλήγουσα.*

ιθ΄. Συλλαβισμός

66. *Συλλαβισμός* λέγεται τό νά παίρνουμε χώρια χώρια τήν κάθε συλλαβή μιανῆς λέξης· λ. χ. *τρα-πέ-ζι, γαϊ-δου-ριά-ρης* κτλ.

67. Ἕνα σύφωνο, ἤ δυό καὶ τρία ζεβγαρωμένα σύφωνα, ἅμα βρίσκουνται ἀνάμεσα σέ δυό φωνήεντα συλλαβίζουνται μέ τό κατοπινό φωνήεντο, σά μποροῦνε νά βρεθοῦνε καί στήν ἀρχή μιανῆς ρωμαίικης λέξης· λ. χ. *λό-γος, κό-σμος* (σμαρίδα), *ἄ-στρο* (στραβός), *ἀ-μπέ-λι* (μπαρούτι)κ.τ.λ.

68. Ὅταν πάλαι δέ βρίσκεται καμιά λέξη ν' ἀρχίζει ἀπό δάφτα, τά χωρίζουμε στό συλλαβισμό, παίροντας πάντα τό πρῶτο μέ τό μπροστινό φωνήεντο καί τ' ἄλλα ὅσα μένουν, εἴτ' ἕνα εἴτε δυό, μέ τό κατοπινό φωνήετο· λ. χ. *κόρ-φος, ὀχ-τρός* κ.τ.λ.

κ΄. Δυό ἴδια σύφωνα κοντά κοντά

69. Κάμποσες λέξες μᾶς ἔμειναν ἀπ' τήν ἀρχαία ἔχοντας μέσα τους δυό ἴδια σύφωνα κοντά κοντά· λ. χ. *ἄλλος, τύραννος* κτλ. Ἀφτά βέβαια κεῖνον τόν καιρό εἶχαν τό λόγο τους καί προφέρνουνταν καί τά δυό, σήμερα ὅμως προφέρνουνται ὁλωσδιόλου σάν ἕνα σύφωνο καί μόνο γιά τήν ἱστορική ὀρθογραφία τά γράφουμε καί τά δυό· λ. χ. *μάννα* (ὁ Λουκιανός ἔχει *μαννάριον*). Μά σά μπαίνει κι ἄλλο σύφωνο κοντά στά δυό ἀφτά, τότες ἀπορρίχτουμε τό ἕνα τους· λ. χ. τυραγνῶ, ἔγνοια κ.τ λ. (βλ. 159 β΄.) —Πρβλ. τ' ἀρχαῖα ἐρεμνός ἀντίς ἐρεμννός (ἀπ' τό ἐρεβεννός). πεπεμμένος ἀντίς πεπεμμ-μένος (ἀπο τό πέμπω).

70. Στό συλλαβισμό παίρνουμε τό πρῶτο μέ τό πρωτυτερνό φωνήεντο καί τό δέφτερο μέ τ' ἀκόλουθο, γιατί ἀπό δυό ἴδια σύφωνα Ἑλληνική λέξη δέν ἀρχίζει· λ.χ. *πολ-λά*, *λάκ-κος* κ.τ.λ.

κα'. Ξέμοιασμα (ἀρχ. ἀνομοίωσις)

71. Ὅταν τύχει σέ δυό συλλαβές μέ τή σειρά τό ἴδιο σύφωνο, δίνει κάποια δυσκολιά στήν προφορά, γιά τοῦτο τό ἕν ἀπ' ἀφτά ἢ ξεπέφτει ὁλωσδιόλου, ἢ συναλλάζεται μ' ἕνα ἄλλο συγγενικό του. Ἐπειδής μ' ἀφτόν τόν τρόπο ξεμοιάζουνται τά ψηφιά τό ἕν ἀπό τ' ἄλλο, ὁ γλωσσικός ἀφτός νόμος λέγεται *ξέμοιασμα*.

α') Παραδείγματα ξεπεσμοῦ γιά ξέμοιασμα: *ἀτόφυο* ἀντίς *ἀφτόφυο* (αὐτοφυές), *ἀδιαφόρετος* ἀντὶς *ἀδιαφόρεφτος*, (διαφορέβω), *ξυπάζω* ἀντίς *ξυσπάζω* (ἐκσυσπάζω), *σμυναριά* ἀντίς *σμυρναριά* (σμῦρνα), (πρβλ. ἀρχ. βάτραχος ἀντίς βάρτραχος), *μαργατάρι* ἀντίς *μαργαρτάρι* (μαργαρ(ι)τάρι) (πρβλ. ἀρχ. δρύφακτον ἀντίς δρύφρακτον), βλ. καὶ § λζ'.

ΣΗΜ. α' Παραδείγματα τέτοιου ξεπεσμοῦ γιά ξέμοιασμα εἶναι καί τά ἰδιωματικά **ὁ πατέρα μας** ἀντίς **-ρας μας** κτλ. **δό μας** ἀντίς **δός μας**· πού ἀπ' ἀφτό εἶπαν ὕστερα καί **ὁ πατέρα μου**, **δό μου**.

ΣΗΜ. β'. Ξεπεσμός γιά ξέμοιασμα γίνεται ἀκόμα καί στά φωνήεντα· βλ. 131.

β'.) Παραδείγματα συναλλαγῆς γιά ξέμοιασμα: *δίνω* ἀντὶς *δίδω* (πρβλ. ἀρχ. Πολυδεύκης, ἀντίς Πολυλεύκης) *διάργυρος* ἀντίς *(ὑ)δράργυρος)*, *ἀδράχτι* ἀντίς *ἀτράχτι*, *ζαρκάδι* ἀντίς *δαρκάδι* (δορκάς) κτλ.—Πρβλ, τ'ἀρχ. *κεχώνευκα* ἀντὶς *χεχώνευκα*, *πεφόνευκα* ἀντὶς *φεφόνευκα*, *τεθέαμαι* ἀντίς *θεθέαμαι* κτλ. Ἄλλα παραδείγματα τέτοιας συναλλαγῆς ἔχουμε τουταδά:

κβ'. Πῶς συναλλάζουνται τά ὑγρά σύφωνα

72. Τὰ ὑγρὰ *λ* καὶ *ρ* συναλλάζουνται στὴ γλῶσσα μας ἕνα μὲ τ' ἄλλο ἔτσι δά:

73. Ὅτα μιά λέξη ἔχει μέσα της δυό συλλαβές μέ *ρ*, τότες συχνά τό πρῶτο *ρ* γίνεται *λ*, γιά ξέμοιασμα λ. χ. *λυθρίνι* ἀντίς *ρυθρίνι* (ἐρυθρῖνος), *ἀλέτρι* ἀντίς *ἀρέτρι* (ἄροτρον), *μάλαθρο*

ἀντίς *μάραθρο*, *πλώρη* ἀντίς *πρῶρα*, *πελιστέρι* ἀντίς *περιστέρι* κτλ.

74. Καί πιό ἀριά ὅτα μιά λέξη ἔχει μέσα της δυό συλλαβές μέ *λ*, τότες τό δέφτερο *λ* γένεται *ρ* λ. χ. *κεφαλαργιά* ἀντίς *κεφαλαλγία*.

ΣΗΜ. Ἴσως κανάς λογιώτατος μᾶς τά πεῖ ἀφτά **χυδαϊσμούς**, τοῦ λέμε κ' ἐμεῖς, ἀφοῦ τέτοιους χυδαϊσμούς τούς κάμνανε κ' οἱ ἀρχαῖοι. τί φταῖμε μεῖς ποῦ κρατοῦμε τούς ἴδιους νόμους στή γλῶσσα μας : Παραβλ. **ἀργαλέος** ἀντίς **ἀλγαλέος**, **Ἀλίαρτος** ἀντὶς **Ἀρίαρτος**, **ναύκληρος** ἀντίς **ναύκραρος** (ναῦν κραίνω).

κγ΄. Πῶς συναλλάζουνται τ' ἀκρογλωσσικά

75. Τ' ἀκρογλωσσικά *λ* τὸ ὑγρό καί *ν* τό μυτόφωνο συναλλάζουνται ἔτσι δά ἕνα μέ τ' ἄλλο :

76. Ὅτα μιά λέξη ξὸν ἀπ' τὸ *ν* ἔχει μέσα της κι ἄλλο μυτόφωνο, τότες τό *ν* συχνά γίνεται *λ*, γιά ξέμοιασμα, λ. χ. *μηλίγγι* ἀντίς *μηνίγγι*,(μῆνιγξ), *πλεμόνι* ἀντίς *πνεμόνι* (πνεύμων) —πρβλ. καὶ τ' ἀρχαῖο ἰωνικό πλεύμων. — Κι ὅταν ἔχει πάλε δυό *ν* τὸ πρῶτο γίνεται *λ*, λ.χ. *καλαναργῶ* (κανοναργῶ).

77. Καί πιό ἀριά, ὅτα μιά λέξη ἔχει μέσα της δυό κατταποδιαστές συλλαβές μέ *λ* τό πρῶτο *λ* γίνεται *ν*· λ. χ. *Μπανουκλί* ἀντίς *Μπαλουκλί*. Ἢ δυό κατταποδιαστές μέ *ρ*, τὸ πρῶτο *ρ* γίνεται *ν*· λ. χ. *πανεθύρι* ἀντίς *παραθύρι*.

κδ΄. Πῶς συναλλάζουνται τ' ἄλλα σύφωνα

78. Ξέμοιασμα γίνεται ἀκόμα, ὄχι μόνο στά ἴδια σύφωνα (62), μά καί στά ἰδιοπρόφερτα (41), καί στά ὁμοιοπρόφετα (42), καί στά ὁμόηχα (40), καί τέλος στά ὁμόφωνα (39).

79. Ὅτα δυό ἰδιοπρόφερτα σύφωνα τύχουνε σέ δυό συλλαβές μέ τή σειρά, τότες μερικές φορές τό ἄηχο ἀπ' ἀφτά συναλλάζεται μ' ἕνα ἄλλο ἄηχο ἑτεροπρόφερτο· λ. χ. *γλείφω* ἀντίς *γλείχω*, *γλιφός* ἀντίς *γλι(γ)χός* (τό *χ* γίνεται *φ*, γιά νά ξεμοιαστεῖ ἀπ' τό ἰδιοπρόφερτό του *γ*), *ἀθίβολος* ἀντίς *ἀ(μ)φίβολος* (τό *φ* γίνεται *θ*, γιά νά ξεμοιαστεῖ ἀπ' τό ἰδιοπρόφερτό του *β*).

80. Ὅτα δυό ἀντίστοιχα ὁμοιοπρόφερτα σύφωνα τύχουνε σέ δυό συλλαβές μέ τή σειρά, τότες μερικές φορές τό πνοϊκό (38

α΄.) ἀπ' ἀφτά, συναλλάζεται μ' ἕνα ἄλλο πνοϊκό διαφοροπρόφερτο· λ. χ. *γούπα* ἀντίς *βούπα*, *γλέπω* ἀντίς *βλέπω* (τό *β* γίνεται *γ*, γιά νά ξεμοιαστεῖ ἀπ' τό ὁμοιοπρόφερτό του *π*).—*βογγίζω* ἀντίς *γογγύζω* (τό *γ* γίνεται *β*, γιά νά ξεμοιαστεῖ ἀπ' τό ὁμοιοπρόφερτό του g).

81. Ὅτα δυό ὁμόηχα πνοϊκά τύχουνε σέ δυό συλλαβές μέ τή σειρά, τότες μερικές φορές τό πρωτυτερνό συναλλάζεται μέ τό ἑτερόηχο ἰδιοπρόφερτό του· λ. χ. *ζοχός* ἀντίς *σο(γ)χός*, *ζαφείρι* ἀντίς *σα(π)φείρι*, *δειάφι* ἀντίς *θειάφι* (ἐδῶ τά ἄηχα *σ*, *θ*, γίνανε ἠχερά *ζ*, *δ*, γιά νά ξεμοιαστοῦν ἀπ' τά ἄηχα *χ*, *φ*)·—*παιχνίδι* ἀντίς *παιγνίδι* (ἐδῶ τό ἠχερό *γ* ἔγινε ἄηχο *χ*, γιά νά ξεμοιοστεῖ ἀπ' τό ἠχερό *δ*).

82. Ἀκόμα καί δυό ὁμόφωνα τέλος, σάν τύχουνε σέ δυό συλλαβές στή σειρά, ἀπό καμιά φορά τό ἄηχο ἀπ' αὐτά συναλλάζεται μέ τό ἑτερόφωνο ὁμοιοπρόφερτό του ἄηχο· λ. χ. *κόρδα* ἀντίς *χόρδα*, *ρεπάνι* ἀντίς *ρεφάνι* (τά ἡμίφωνα *χ*, *φ*, ἔγιναν ἄφωνα *κ*, *π*, γιά νά ξεμοιαστοῦν ἀπ' τά ἡμίφωνα *δ*, *ρ*)· — *σφορτύλι* ἀντί *σποτύλι*, *σφουγγάρι* ἀντί *σπογγάρι* (τό ἄφωνο *π* ἔγινε ἡμίφωνο *φ*, γιά νά ξεμοιαστεῖ ἀπ' τά ἄφωνα d, g) πρβλ. ἀρχ. *θριξ* ἀντίς *τριξ* ρίζα *τριχ*, *ἔχω* (μέ ψιλή) ἀντίς *ἕχω* (μέ δασεῖα) ρίζα *σεχ*.

ΣΗΜ. Τό **θλίβουμαι** γίνεται **χλίβουμαι** (κι ἀλλοῦ **φλίβουμαι**) γιά νά ξεμοιαστεῖ τό **θ** ἀπ' τό **λ**, πού ναι καί τά δυό ἀκρογλωσσικά.

κε΄ Παράμοιασμα (ἀρχ. ἀφομοίωσις)

83. Ἐνάντια στό ξέμοιασμα (βλ. 71—72) ἔχουμε τό *παράμοιασμα*.

84. Ὅτα σέ δυό συλλαβές στή σειρά τύχουνε δύο συγγενικά σύφωνα, γίνεται πολλές φορές τό ἕνα ἴδιο μέ τ' ἄλλο· αφτό λέγεται *παράμοιασμα*· λ. χ. *χοχλίδι* ἀντίς *κοχλίδι*, *γκάγκραινα* ἀντίς *γάγκραινα* κτλ.

85. Ὅτα σέ δυό συλλαβές στή σειρά τύχουνε δυό σύφωνα, ἕνα ἄφωνο κ' ἕνα ἡμίφωνο, ἄλλοτες τό ἄφωνο γίνεται ἡμίφωνο ὁμοιοπρόφερτο· λ. χ. *θρέφω* ἀντίς *τρέφω*, *γουβιός* ἀντίς *κουβιός*, κι ἄλ-

λοτες τό ἡμίφωνο γένεται ἄφωνο· λ. χ. *ὀρτύκι* ἀντίς *ὀρτύγι*, *πορτοκάλι* ἀντίς *πορτογάλι*.

86. Ὅτα σέ δύο συλλαβές στή σειρά τύχουνε ἕνα μυτόφωνο κ' ἕνα πνοϊκό, πότε πότε γίνεται καὶ τὸ μυτόφωνον πνοϊκό ὁμοιοπρόφερτο· λ.χ. *βυζάνω* ἀντίς *μυζάω*, *λεβίθα* ἀντίς *ἐλμί(ν)-θα*, *χηβάδα* ἀντίς *χημάδα* (τό μυτόφωνο *μ* ἔγινε πνοϊκό *β* γιά νά παραμοιαστεῖ μέ τά πνοϊκά *ζ θ δ*).

87. Σέ μερικές λέξες γίνεται μαζί καί παράμοιασμα καί ξέμοιασμα.

— Στό *χουλιάρι* (*κοχλιάρι(ον)*) ἀλλάζει πρῶτα τό *κ* σέ *χ* καί γίνεται *χουχλιάρι* (παράμοιασμα)· κατόπι ξεπέφτει τό *χ* τῆς δέφτερης συλλαβῆς (ξέμοιασμα, 71 α') καί μένει *χουλιάρι*.

— Στό *κάβουρας*=*πάγουρας* ἀλλάζει πρῶτα τό *π* σέ *κ* καί γίνεται *κάγουρας* (παράμοιασμα), κατόπι ἀλλάζει τό *γ* σέ *β* (ξέμοιασμα 71) καί γίνεται *κάβουρας*.

ΣΗΜ. Παράμοιασμα γίνεται καί στά φωνήεντα (βλ. § λα').

κστ'. Ματατόπισμα (ἀρχ. μετάθεσις)

88. Πολλές φορές γιά τήν ἐφκολία στήν προφορά τά σύφωνα μιανῆς συλλαβῆς (καί πιό ἀριά καί δυό συλλαβῶν κατά σειρά) ἀλλάζουν τόπο, κι ἀφτό λέγεται *ματατόπισμα*. λ. χ. *ζγουράφος* =*ζουγράφος*, *στρέγω*=*στέργω*, *πιρλάντι*=*πριλάντι*, *σκρόπιος* =*σκόρπιος*, *ἀδρεφός*=*ἀδερφός*, *σκλιβώνω*=*στιλβώνω*, *ἀρμέγω* (*ἀλμέγω* βλ. 120)=*ἀμέλγω*, *τράφος*=*τάφρος*, *τραβῶ*=*ταυρῶ*, —Πρβλ. τ' ἀρχαῖα *δόρπον* (*δρέπω*), *κερκίς* (*κρέκω*), *χολή* (*χλόη*), *βέβληκα* (*βαλκ.*) *ἔστρωται* (*στορ*) *βιβρώσκω* (*βορ*) κτλ.

ΣΗΜ. Τό ματατόπισμα γένεται τό πλιώτερο στά ὑγρά λ ἤ ρ.

κζ'. Τόνος

89. Σέ κάθε λέξη, μιά συλλαβή τήν προφέρνουμε δυνατώτερ' ἀπ' τίς ἄλλες· ἀφτό λέγεται *τόνος*.

90. Τή συλλαβή πού τονίζεται, στή γλώσσα μας τή σημαδέβουμε μέ ξεχωριστό σημάδι, πού κι ἀφτό λέγεται *τόνος*. Ὁ τόνος μπαίνει πάνου στό φωνήεντο, κι ἄμα εἶναι δίψηφο, πάνου στό δέφτερο ψηφί του· γιατί ἄμα μπεῖ πά' στό πρῶτο, τότες εἶναι δίφτογγος λ. χ. *ρόιδι*, *νέι* κτλ.

91. Τό σημάδεμα τῆς κάθε συλλαβῆς μέ τόν τόνο της λέγεται *τονισμός*.

92. Τόνους στή σημερνή μας γλώσσα γιά τήν ὥρα ἔχουμε δυό· τήν *ὀξεῖα* (´) καί τήν *περισπωμένη* (῀), πού μᾶς ἔμειναν ἀπ' τήν ἀρχαία γλώσσα.

ΣΗΜ. Μεγάλο κέρδος πρέπει νά τό θωροῦμε, πού μέ τή συνήθεια καταφέραμε νά ξεφορτωθοῦμε τή **βαρεῖα.** Καλό θά 'ναι νά βαλθοῦμε ὅλοι μας νά ξεχάνουμε καί τήν περισπωμένη ἀπ' τή ρωμαίικη γλώσσα, γιατί μόνο σκοτούρα καί τίποτ' ἄλλο δέ μᾶς δίνει, οὔτε φελάει πολύ καί γιά τήν ἱστορική ὀρθογραφία, ἀφοῦ καθαφτό ἀρχαῖα δέν εἶναι τά σημάδια τῶν τόνωνε, μόνε τά 'φτειασαν οἱ 'Αλεξαντρινοί γραμματικοί, γιά νά κρατήσουν τάχα τήν ἀρχαία προφορά. Μά ἡ ἀρχαία προφορά δέν κρατήθηκε· ἔμειναν ὡστόσο τά σημάδια ἀφτά, γιά νά βασανίζουν τά μικρά μας στά σκολειά, κ' ἐμᾶς τούς μεγάλους ὄχι λιγώτερο. Μιά ὀξεῖα μᾶς εἶναι ἀρκετή γιά τονισμοῦ σημάδι, γιατί ὁ τόνος στή νεολληνική δέν ἔχει τήν ἴδια ἐνέργεια, πού 'χε στήν ἀρχαία. Σήμερα, καθώς εἴπαμε, προφέρνουμε λίγο δυνατώτερα ἀπ' τίς ἄλλες συλλαβές τῆς λέξης ἐκείνην, πὄχει ἀπάνου της ἕναν ἀπ' τούς τόνους. χωρίς καθόλου, μά καθόλου, νά ξεχωρίζει, ποιά ἔχει περισπωμένη καί ποιά ἔχει ὀξεῖα. Ἅμα λοιπό σηκώσουμε καί τήν περισωμένη, γλυτώνουμε κι ἀπ' τόν κόπο νά ξεχωρίζουμε τά φωνήεντα σέ **μακρόχρονα** καί **κοντόχρονα.**(*)

93. Ὁ τόνος (ὄχι τά σημάδια του) ἔχει πολύ δύναμη στή γλώσσα μας, γιατί μιά ἀλλαξοτονιά ἀλλάζει ὁλάκαιρη τή λέξη καί τό νόημα της· λ. χ. *κάνεις* καί *κανείς*, *ψάρι* καί *ψαρί*, *μήνας* καί *μηνᾶς* κ.τ.λ.

κη'. Τονισμός.

94. Καί στήν ἀρχαία καί στή σημερνή μας γλώσσα ὁ τόνος δέν ἀνεβαίνει παραπάνου ἀπ' τήν προπαραλήγουσα· λ. χ. *ἀγράμματος*, *κρατούσαμε*.

ΣΗΜ. Σέ μερικούς τόπους λέν ἰδιωματικά : ἔφαγαμε, ἔγραψετε κ.τ.λ. (ἀντίς τά κοινά φάγαμε, γράψατε κ.τ.λ.) κ' ἔτσι χάνουνε ν' ἀκούουνται δυό τόνοι στήν ἴδια λέξη : ἔφαγάμε, ἔγραψέτε.

95. Ἡ ρωμαίικη κράτησε τό πλιώτερο τόν τόνο ἀπάνου στή συλλαβή, πού βρίσκουνταν καί στήν ἀρχαία ἑλληνική· λ. χ. *διάβολος*, *τρέχω*, *ἔτρεξα*, *ἀγαπῶ*, *ἀγάπησα* κ.τ.λ.

(*) Ὅροι τοῦ κ. Βεργωτῆ.

96. Ἐπειδή σήμερα μακρόχρονα δέν ἔχουμε, μόνε προφέρνουμε ὅλα τά φωνήεντα κοντόχρονα, γιά δάφτο ἡ λήγουσα, ὅπως κι ἄ γράφεται, δέν τραβάει κοντά της τόν τόνο· λέμε λ. χ. ὁ *ἕτοιμος* γεν. τοῦ *ἕτοιμου* κατά τόν τονισμό τῆς ὀνομαστικῆς (*) κι ὄχι τοῦ *ἑτοίμου*, καί τό θηλ. ἡ *ἕτοιμη* κι ὄχι ἡ *ἑτοίμη* κ.τ.λ. γιατί μήτε τό *ου* μήτε τό *η* εἶναι σήμερα μακρόχρονα, πού νά 'χουνε λόγο νά τραβήξουνε τόν τόνο πρός τό μέρος τους.

ΣΗΜ. Ὁ λογιώτατος λοιπόν, πού προφέρνει ἑτοίμου, ἑτοίμη, χωρίς νά κάνει στήν προφορά μακρόχρονη τή λήγουσα, βαρβαρίζει κατά τήν ἀρχαία, πού ὅταν ἡ λήγουσά της εἶναι κοντόχρονη δέν ξεκουνιέται ὁ τόνος τῆς προπαραλήγουσας, βαρβαρίζει καί κατά τή νέα, πού εἶπε **τοῦ ἕτοιμου, τοῦ ἄνοστου, ἡ ἕτοιμη, ἡ ἄνοστη** κτλ. σύφωνα μέ τόν αἰώνιο κανόνα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

97. Στ' ἀρσενικά οὐσιαστικά τῆς δέφτερης κλίσης, στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί πληθυντικοῦ, καταπόνεσε ἡ συνήθεια ν' ἀκούεται ὁ τόνος στή συλλαβή, πού βρισκούντανε στήν ἀρχαία γλῶσσα· κι ἀνάλογα μέ τόν τόνο ἀφτόν τῆς γενικῆς ἔγινε κι ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ· λ. χ: *ὁ διάβολος*, γεν. *τοῦ διαβόλου*, πληθ. ὀνομ. *οἱ διαβόλοι*, γεν. *τῶ διαβόλω(ε)—ὁ δάσκαλος, τοῦ δασκάλου, οἱ δασκάλοι, τῶ δασκάλω(ν)ε*· πρβλ. τ' ἀρχ. ὁ *χρσοῦς* κατά τή γεν. τοῦ *χρυσοῦ*, ἀντίς ὁ *χρύσους* ἀπ' τό *χρύσεος* κτλ.

98. Ἀκόμα ξετοπίζεται ὁ τόνος κι ἀπ' τίς ἀρχαῖες παραλήγουσες μέ φτόγγο *ι* ἤ *ε* καί κατεβαίνει στή λήγουσα ἅμα ἔρχεται κατόπι τους παχύ φωνήεντο *α*, *ο*, *ου*, κ' ἔτσι οἱ ἀρχαῖες δυό συλλαβές *ία*, *ίο*, *ίου* ἤ *έα*, *έο*, *έου* κάνουνε μιά καί μόνη συλλαβή ἀπό δίφτογγο *ιά*, *ιό*, *ιού*· λ. χ: *καρδία=καρδιά*, *γλυκεῖα=γλυκειά*, *σχολεῖον=σκολειό*, *παιδίου=παιδιοῦ*, *βορέας=βοριάς*, ***Κορωναῖος=Κορωνιός***, *νέου=νιοῦ* κτλ.

99. Ἔτσι λοιπό γιά τήν ὥρα πρέπει νά βάζουμε περισπωμένη σ' ἐκεῖνες τίς λέξες, πού τίς πήραμε γιά μιᾶς ἀπ' τήν ἀρ-

---

(*) Πρβλ. τ' ἀρχαῖα: **τοῦ εὔνου τῷ εὔνῳ** κατά τόν τονισμό τῆς ὀνομαστ. **ὁ εὔνους**, ἀντίς **τοῦ εὐνοῦ=εὐνόου, τῷ εὐνῷ=εὐνόῳ.**

χαία μέ περισπωμένη, καί τό μάτι μας συνήθισε ἔτσι νά τίς βλέπει. λ. χ: *ξενοδοχεῖο, μῆλο, κῦμα, ἀγαπῶ* κτλ.

100. Παντοῦ ἀλλοῦ, ὅπου λάχει, ὅσο κι ἄ μᾶς ἔρχεται νά βάλουμε περισπωμένη σέ φόρμες καινούργιες, μόνο καί μόνο γιά νά κρατήσουμε τήν παλιά συνήθεια, πρέπει νά ξέρουμε, πώς καθόλου σωστό δέν εἶναι νά θέλουμε νά ταιριάξουμε πεθαμένους κανόνες σέ ζωντανούς τύπους τῆς σημερνῆς μας γλώσσας. Δηλαδή πρέπει νά γράφουμε *κυρούλα* (μέ ὀξεῖα) κι ὄχι *κυροῦλα* (μέ περισπωμένη), *ψωμάς* κι ὄχι *ψωμᾶς*, *Κωστής* κι ὄχι *Κωστῆς*, *παππούς* κι ὄχι *παπποῦς*, *ἀλεπού* κι ὄχι *ἀλεποῦ*, *ποτήρι* κι ὄχι *ποτῆρι*, *κλώσα* κι ὄχι *κλῶσα*, *ξαθομαλούσα* κι ὄχι *ξαθομαλοῦσα*, *ψείρα* κι ὄχι *ψεῖρα* κτλ.

101. Ἀκόμα κατά τό σύστημα τῆς ἐξίσωσης (βλ. 168), πού 'ναι καί πολύ ἀρχαῖο (πρβλ. ἀρχ. αἰτ. *τήν ἠχώ* κατά τόν τονισμό τῆς ὀνομαστικῆς *ἡ ἠχώ*, ἀντίς *τήν ἠχῶ* = ἠχόα κτλ.), πρέπει νά βάζουμε ὀξεῖα καί στά: *γλώσσα, μούσα, πείνα* κτλ. κατά τά *κλώσα, ξαθομαλούσα, ψείρα* κτλ., ἀφοῦ σήμερα στή γενική δέν κάνουνε πλιά η τό α τους, πού νά 'χει καί λόγο ὁ παλιός ὁ κανόνας.

102. Τ' ἀδιόριστα ἐπιρρήματα *πού, πώς* ὀξεῖα πρέπει νά παίρνουνε, γιατί γίνουνται ἀπ' τ' ἀρχαῖα *ὅπου, ὅπως* (βλ. 128 Σημ.), καί καθόλου ἡ περισπωμένη δέν ἔχει τό λόγο της. Ἔτσι μέ τήν ὀξεῖα ξεχωρίζουνε κι ἀπ' τά ὅμοια τους τά ρωτηματικά *ποῦ; πῶς;* λ.χ: *ἀφτό πού θέλω — ποῦ θά πᾷς; — εἶπε πώς φέβγει — πῶς εἶναι;* κτλ.

103. Ἀκόμα ὀξεῖα πρέπει νά βάζουμε στά: *οἱ χρυσοί, τούς χρυσούς, ἡ χρυσή, τή χρυσή, τά χρυσά, οἱ ἁπλοί, τούς ἁπλούς, ἡ, τήν ἁπλή, τά ἁπλά* κτλ. δηλαδή σὲ ὅλα τ' ἀρχαῖα συνερεμένα δεφτερόκλιτα, γιατί σήμερα τά κλίνουμε κατά τ' ἀσυναίρετα. λέμε λ. χ. ὁ ἁπλός, τοῦ ἁπλοῦ κατά τό ὁ καλός, τοῦ καλοῦ καί πάει λέγοντας.

ΣΗΜ. Μ' ἀφτόνα τόν τρόπο λοιπόν, πού 'ναι καί λογικός κ' ἐπιστημονικός γλυτώνουμαι ἀπό ἕνα σωρό περιττές περισπωμένες.

104. Ἡ λέξη πὄχει ὀξεῖα στή λήγουσα λέγεται *ὀξύτονη*, στήν

παραλήγουσα *παροξύτονη* καί στήν προπαραλήγουσα *προπαροξύτονη*.—Ἡ λέξη πὄχει περισπωμένη στή λήγουσα λέγεται *περισπάμενη* καί στήν παραλήγουσα *προπερισπάμενη*.

κθ΄. Ἄτονες λέξες (ἀρχ. προκλιτικά).

105. Εἶναι μερικές λεξοῦλες, πού προφέρνουνται μαζί μέ τίς κατοπινές τους λέξες ὁλωσδιόλου σά μιά λέξη. Ὡστόσο ἀφτές οἱ λεξοῦλες παίρνουνε τονικό σημάδι, μά χωρίς νά 'χει καί καμιά τονική ἐνέργεια πάνου τους· λ. χ: *μοῦ* γράφεις, *σοῦ* λέω, *σέ* θέλω, *τόν* ἔχω. *τόνε* βλέπω, *νά* ζήσεις, *θά* φύγω, *τό* παιδί, *τά* σκυλιά, *ἀπό* μένα, *σέ* σένα, *κατά* δῶ κτλ.

106. Μάλιστα οἱ ὀνομαστικές τοῦ ἄρθρου *ὁ*, *ἡ*, *οἱ*, μήτε σημάδι τονικό δέν παίρνουνε, καταπώς μᾶς ἔμειναν ἀπ' τήν ἀρχαία γλώσσα.

ΣΗΜ. Τὸ **ὥς** στή ρωμαίικη γλώσσα πρέπει νά τονίζεται, γιατ' εἶναι τὸ ἀρχαῖο χρονικό **ἕως** καὶ στὴν ὁμιλία μας μάλιστα τό τονίζουμε λ. χ. **ὥς ἐδῶ καί μή παρέκει.**

λ΄. Χασοτονιά (ἀρχ. ἔγκλισις τόνου).

107. Εἶναι μερικές λεξοῦλες πού στήν ὁμιλία προφέρνουνται ἀχώριστα μαζί μέ τίς πρωτυτερνές λέξες, τόσο πού χάνουν τό δικό τους τόν τόνο, χωρίς οὔτε τονικό σημάδι νά παίρνουν· οἱ λεξοῦλες ἀφτές λέγουνται *χασότονες*, κ' ἡ πρωτυτερνή τους λέξη λέγεται *τονοδιώχτρα*.

108. Χασότονες λέξες στή ρωμαίικη εἶναι τουτοιδά οἱ τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, *μου*, *με*, *μας*, *σου*, *σε*, *σας*, *τος*, *του*, *τη*, *της*, *τον(α)*, *την(α)*, *το*, *τους*, *τες*, *τα*.

ΣΗΜ. Ἀφτές οἱ λεξοῦλες παθαίνουν τή χασοτονιά, ὅταν εἶναι γενικές χτητικές λ. χ: παιδί **μου**, φίλος **του** κτλ. ἤ ἀντικείμενα στό ρῆμα λ. χ: πές **μας**, γράψ **'τους**, κτλ. (γράφω **δε** λέει **του** κτλ.)

109. Ὅταν ἡ λέξη, πού βρίσκεται πρίν ἀπό μιά χασότονη, (ἡ τονοδιώχτρα) ἔχει τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα, παίρνει κ' ἕνα δέφτερο τόνο στή λήγουσα λ. χ: *λογάριασέ με*, *τό χάρβουνό σας* κτλ.

ΣΗΜ. Οἱ ἀρχαῖοι ἔβαζαν ἕναν τέτοιον τόνο στή λήγουσα κι ὅταν ἀκόμα ἡ λέξη ἔπερνε στήν παραλήγουσα περισπωμένη λ. χ: **κῆπός μου**, γιατὶ

τότες τό μακρόχρονο τῆς παραλήγουσας προφερνούντανε σά δυό συλλαβές, δηλαδης ἀπάνου κάτου: **κέεπός μου**. Σήμερα πού τέτοιο πρᾶμα δέ γίνεται, εἶναι περιττό νά βάζουμε ἄλλον τόνο, ξόν ἀπ' τήν περισπωμένη τῆς **παραλήγουσας**· πρέπει δηλαδή νά γράφουμε **κῆπος μου, σῶμα σου** κτλ.

110. Ἀκόμα χάνουνε τόν τόνο τους καί δυό στή σειρά ἀπ' αφτές τίς λεξοῦλες λ. χ: πές *μου το*, δός *του τα* κτλ.—Μά ὅταν ἡ πρωτυτερνή, ἡ τονοδιώχτρα λέξη, τονίζεται στήν παραλήγουσα μόνο ἡ ὁλοστερνή λεξούλα χάνει τόν τόνο της. λ. χ: γράψε μού το, στεῖλε μάς *τονα* κτλ.—Ὅταν πάλε ἡ τονοδιώχτρα λέξη τονίζεται στήν προπαραλήγουσα, ἐπειδής παίρνει καί δέφτερον τόνο στή λήγουσα καθώς εἴπαμε (109) διώχνει τόν τόνο κι ἀπ' τίς δυό καταποδινές της λεξοῦλες. λ. χ: *ἄφησέ μας το* κτλ.

ΣΗΜ. Βλέπε καί 138.

λα΄. Φωνοσυρμή.

111. Ὁ γλωσσικός νόμος, πού μιά συλλαβή τῆς λέξης καλοκαθίζει τό φωνήεντό της σέ μιάν ἄλλη πλαϊνή της συλλαβή, πού ἀρχικά εἶχε διαφορετικό φωνήεντο, λέγεται *φωνοσυρμή* λ. χ: *ἀντάμα*=*ἐντάμα* κτλ.

112. Ἡ συλλαβή, πού νικάει τήν ἄλλη, εἶν' ἐκείνη πὄχει τό δυνατώτερο φωνήετο· (*) λ. χ. *ἄξαφνα*=*ἔξαφνα*, *ὄξω* = *ἔξω* κτλ.=Ὡστόσο τό τονισμένο *ου* νικάει τό ἄτονο *ο* τό ἀδυνατώτερό του, καί τό κάνει *ου* λ. χ. *τουλούπα* ἀντίς *τολούπα* (*τολύπη*) *κουλλούρα* ἀντίς *κολλούρα* (*κολλύρα*) κτλ.

113. Ἔτσι λοιπόν.

α΄.) Ἀπ' τό *ο*+*α* ἤ *α*+*ο* γίνεται *α*+*α* λ. χ. *ἀρμαθιά*—*ὀρμαθιά*, *ἀστρακιά*—*ὀστρακιά*, *ἀρφανός*—*ὀρφανός*, *ἀφαλός*—*ὀ(μ)φαλός*, *ἀλάκερος*—*ὀλάκερος*, κτλ. *Πάναρμο*—*Πάνορμος*, *καλαναρχῶ*—*κανοναρχῶ*· *πρβλ.* τ' ἀρχαῖα: *ἀστακός ὀστακός* (*ὀστοῦν*), *ἀσταφίς*—*ὀσταφίς*, *ἄναρ*—*ὄναρ*.

(*) Ὁ κ. Χατζηδάκης διδάσκει (Einleitung, σ. 332), πώς τονισμένο, φωνήεντο δὲν παθαίνει τή φωνοσυρμή. Ὡστόσο μέ σεβασμό τοῦ βεβαιώνω πώς στήν Πάναρμο τῆς Κύζικος λένε **φκόλιο** ἀντίς **φκέλιο**=εὐχέλαιον. Μά ἔχουμε καί τά κοινά **ὄξω** ἀντίς **ἔξω**, **ἄξαφνα** ἀντίς **ἔξαφνα**, πρβλ. τ' ἀρχ. **ὄρκος**=**ἔρκος**.

β΄) Ἀπ' τό *ο + ου* γίνεται *ου + ου*, λ. χ. *τουλούπα—τολούπα, κουλλούρα—κολλούρα.*

γ΄.) Ἀπ' τό *ε + α* γίνεται *α + α* λ. χ. *ἀντάμα — ἐντάμα, ἄξαφνα — ἔξαφνα, ἀρμάρι — ἑρμάρι.* πρβλ. τ' ἀρχαῖα, *Μαλαγκόμας — Μελαγκόμας, Ἀκάδημος — Ἐκάδημος.*

δ΄.) Ἀπ' τό *ε + ο* ἤ *ο + ε* γίνεται *ο + ο* λ.χ. *ὀχτρός — ἐχτρός, ὄξω — ἔξω,* κτλ. *ὄροξη — ὄρεξη.* κτλ. πρβλ. τ' ἀρχαῖα *Ἄπολλον — Ἄπελλον, Ὀφολωνίδης — Ὀφελωνίδης, Ἀλωποκοννήσιοι — Ἀλωπεκοννήσιοι, Πτολομαῖος — Πτολεμαῖος, Ὀρχομενός — Ἐρχομενός.*

ε΄.) Ἀπ' τό *ι + α* ἤ *α + ι* γίνεται *α + α* λ. χ. *Ἀρακλειά—Ἡρακλειά, παλαμύδα — πηλαμύς, ἀβγοτάραχο — ἀβγοτάριχο.*(*).

ΣΗΜ. Στά **ἀχνάρι (ἰχνάρι), ἀχταπόδι (ὀχταπόδι), ἀλάφι (ἐλάφι)**κτλ. τό **α** δέν εἶναι **φωνοσυρμή**, μόνε εἶναι **πρόβαλμα** (βλ. 150)· ξεπέσανε δηλ. πρῶτα τ' ἀρχικά **ι ε ο** κ' ἔτσι μείνανε οἱ τύποι **χνάρι, χταπόδι, λάφι** κτλ. (δηλ. ἀπ' τὸν πληθ. **τά χνάρια** κτλ. νομίσανε πώς λένε **τ' ἀχνάρια** κτλ. κ' ἔτσι εἴπανε καί στόν ἑνικό **τ(ό) ἀχνάρι** κτλ.

Πρβλ. **ἀγγόνι, ἄντερο, ἀργατικό,** (ὕστερα κι **ἀργάτης**) κτλ. ἀπό **τά 'γκόνια—τ' ἀγγόνια κτλ.** Ἀκόμα καὶ ἀπερνῶ, ἀρωτῶ κτλ. (Πῶς τά περνᾷς — τ' ἀπερνᾷς. Μήν τά ρωτᾷς — τ' ἀρωτᾷς, καί πάει λέγοντας).

λβ΄ Γειτονική συνεργειά

114. Μερικά σύφωνα βάζουνε τή συνεργειά τους στά γειτονικά τους ψηφιά κ' ἔτσι τ' ἀλλάζουνε.

115. Τό i γίνεται *ε* ὅταν ἔχει κατόπι του *ρ*, χωρίς παραστράτημα πάνου κάτου· λ.χ. *θεριό—θηριό, πλερώνω—πληρώνω, σκλερός — σκληρός, σίδερο — σίδηρο, μάγερας — μάγειρας, ξε-*

(*) Ὁ κ. Χατζηδάκης (Ἀθηνᾶς τομ. ΙΓ΄ σελ. 227—228) ἀρνιέται, πώς τό **ι** μπορεῖ νά πάθει τή φωνοσυρμή. Σά βγάλουμε τό **ἀβγοτάραχο,** πού βιασμένα μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ, πώς ἔγινε παρετυμολογία ἀπ' τό **ταραχή**, ἔχουμε ὅμως τό **Ἀρακλειά (Ἡράκλεια),** πού τό λένε σ' ὅλα τά κατάγιαλα τῆς Προποντίδας. καί τό **παλαμύδα (πηλαμύς)** πού 'ναι κοινότατο.

ρός — ξηρός, κερά — κυρά (στό ἀρσενικό του *κύρης*, ἐπειδής τό *υ* δέν εἶν' ἄτονο μένει ἀνάλλαγο) κτλ.

ΣΗΜ. Μερικά παραστρατήματα ἔχουμε σ' ἀφτόνα τόν κανόνα· λ. χ. **ὄνειρο, πειράζω, τυρί, νεροσυρμή** κτλ. μά ὁ λαός τά σιάζει κι ἀφτά σιγά σιγά, γιατί ἰδιωματικά λένε: **εἴνορο, πράζω, τερί** κτλ.

116. Τό *ο* γίνεται συχνά *ε* σά γειτονέβει μέ τό *ρ*,* ἤ μέ τό *λ*· λ. χ. *ἀλέτρι—ἄροτρον, κρεμμύδι—κρομμύδι κτλ.* πρβλ. τ' ἀρχ. *Ἐρέτρια-Ἀρότρια, Κρεμμυών-Κρομμυών.*

ΣΗΜ. Στήν Ἀρτάκη τῆς Κύζικος λέν: **ἄθρεπος, πέλεμος,** καί στό Μαρμαρά **ἄλεγο.**

117. Τό *α* πολλές φορές γίνεται *ε* σά γειτονέβει μέ τό *ρ* ἤ μέ τό *λ*· λ. χ. *κρεββάτι—κραββάτι, τέσσερα—τέσσαρα, φτερνίζουμαι — φταρνίζομαι, ρεπάνι — ραφάνι, βελανίδι*— βαλανίδι.* Πρβλ. τ' ἀρχαῖα: *βέρεθρον — βάραθρον, ἔρσην — ἄρσην, τέρεμνον—τέραμνον,* ἴσως καί τό *ἀττέλεβος — ἀττέλαβος.*

118. Τό *ο* γίνεται *ου*, σά γειτονέβει μ' ἕνα χειλικό *μπ, π, β, φ, μ.* λ.χ. *πουλῶ — πωλῶ, κλουβί — κλωβί, κουμπί — κομβί, ζουμί — ζωμί, σφουγγάρι — σφογγάρι, μουσκάρι — μοσχάρι, ἔρχουμαι — ἔρχομαι, γράφουμε — γράφομεν* κτλ. γιατί προφέρνοντας τό χειλικό κλειοῦμε τὰ χείλια μας, κ' ἔτσι ἐφκολώτερα προφέρνουμε μαζί του τό *ου*, πού 'ναι ἕνα κλειστό *ο*. — Καὶ σπανιώτερα γίνεται *ου* σὰ γειτονέβει μ' ἕνα λαρυγγικό· λ. χ. *χουλιάρι — χολιάρι, σκουριά — σκωριά.*

ΣΗΜ. Σέ πολλούς τόπους τό ἄτονο **ο** ἀδυνατίζει πάντα σέ **ου** λ. χ. **μπουρῶ νὰ φάου πουλί ψουμί.**

119. Τό *ε* γίνεται *ο* σάν ἔχει κατόπι του ἕνα χειλικό. λ. χ. *ὄμπιος — ἔμπιος, ὄμορφος — ἔμορφος, Ὀβριός — Ἑβριός, γιοφύρι — γεφύρι, ὀρμήνεια — ἑρμήνεια, γιομίζω — γεμίζω, γιόμα — γέμα* (γεῦμα) κτλ. πρβλ. καί τό κρητικό *ψόμα = ψέμα.*

ΣΗΜ. Στήν Πάναρμο τῆς Κύζικος λένε **γιόμα** ἀντίς **αἷμα** (ἀλλοῦ **γαῖμα**).

120. Τό *λ* γίνεται *ρ* σάν ἔχει κατόπι του ἕνα χειλικό *κόρφος — κόλπος, ἀδερφός — ἀδελφός, Ἀρβανίτης — Ἀλβανίτης, ἁρμυρός — ἁλμυρός, σκαρμός — σκαλμός* κτλ.

121. Τό *ι* γίνεται *ου* πολύ συχνά σά γειτονέβει μ' ἕνα σφυ-

ριστικό σ, ζ. λ. χ. *σουπιά* — *σηπιά*, *σουσάμι* — *σησάμι*, *κατσούφης* — *κατηφής*, *πλεξούδα* — *πλεξίδα*, *ζούλια* — *ζήλια*, *σουσουράδα* — *σεισουράδα*, *σούσσουμο* — *σύσσημον* καί σπανιώτερα, σά γειτονέβει μ' ένα λαρυγγικό ή μ' ένα χειλικό· λ. χ. *κουνῶ* — *κινῶ*, *κουρέβω* — *κειρ(έβ)ω*, *φουμιστός* — *φημιστός*.

122. Τὸ τ μαζί μέ τό *ι* κάποτες γίνεται *κι* σά γειτονέβει μ' ένα φ· λ.χ: *φκιάρι* — *φτυάρι* (πτυάριον), *φκειάνω* — *φτειάνω* (εὐθειάζω).

λγ΄. Ἀπομεινάρια ἀπ' τήν ἀρχαία προφορά.

123. Πολλές συλλαβές, πού γραφούντανε μέ *υ* στήν ἀρχαία Ἑλληνική, προφέρνουνται μέ *ου* στή ρωμαίικη (ἀρχ. προφ. *υ* = u) λ. χ. *μουστάκι*—*μυστάκι*, *ξουράφι*—*ξυράφι*, *φτερούγα*—*πτέρυγα*, *στουππί* — *στυππί*, *τουλούπα* — *τολύπη*, *κουλλός* — *κυλλός* κτλ.

ΣΗΜ. Πρβλ. καί τά ἰδιωματικά. **ἄχιουρα, δουρτάρι, τρούπα, παραθούρι, θουγατέρα, κιουρά, πίτουρα** κτλ.

124. Πολλές συλλαβές, πού γραφούντανε μέ *ω* στήν ἀρχαία Ἑλληνική, προφέρνουνται μέ *ου* στή ρωμαίικη (ἀρχ. προφ. *ω* = *οο*)· λ. χ: *κουνούπι* — *κωνώπι*, *ρουθούνι* — *ρωθώνι*, *ζȣνάρι* — *ζωνάρι*, *κουδούνι* — *κωδώνι*, *ἀπάνȣ* — *ἐπάνω*, *κάτȣ* — *κάτω* κτλ. (Βλέπε τή φυσιολογική ἐξήγηση. Χατζηδ. Γλωσ. μελετ. σελ. 561) πρβλ. καί τόν Ἀγγλικό δίφτογγο oo: Book, Liverpool κτλ.

λδ΄. Κολόβωμα (ἀρχ. συγκοπή).

125. Ἡ ἀκράτητη συνήθεια, πὄχουν οἱ λαοί νά προφέρνουν τίς λέξες τους μ' ὅσο μποροῦνε λιγώτερες συλλαβές, ὅσο προκόφτουν οἱ γλῶσσες, φέρνει στή μέση ἕνα δυνατό γλωσσικό νόμο, πού τόνε λέμε *κολόβωμα*.

126. Μέ τό κολόβωμα ξεπέφτουνε συλλαβές ἀλάκαιρες ἀπ' τίς λέξες, συλλαβές, πού οἱ λαοί χωρίς νά τό θέλουνε, χωρίς κάνε νά τό προσέχουνε, τίς ἀφίνουνε νά χάνουνται ἀπ' τίς λέξες, κ' οἱ αἰτίες εἶναι φωνολογικές, φυσιολογικές, ψυχολογικές· δηλαδής αἰτίες ἐσωτερικές, πού μᾶς καλοκάθουνται ἀπό λόγου τους.

ΣΗΜ. Οἱ λέξες, πού κολοβώνουνται μ' ἀφτόν τόν τρόπο, μπροβάλλουνε πιό ζωντανές καί πιό ἐφχολοχίνητες μέ τήν καινούργια τους ὄψη. Οἱ κολοβωμένες λέξες δὲ βγαίνουνε βέβαια ἀπ' τούς γραμματισμένους, μόνε βγαίνουνε μέσ' ἀπ' τήν καρδιά τοῦ λαοῦ· εἶναι δηλαδή στήν ἀρχή ἰδιωματικές, μά ὁ λαός μέ τόν καιρό μᾶς τίς φορτώνει, καί στά ὕστερνά τίς παραδέχουνται κ' οἱ 'Ακαδημίες. Ἔτσι λοιπόν τό κολόβωμα δέν εἶναι καταστροφή τῆς γλώσσας, ὅπως λέν οἱ λογιώτατοι, μόνε εἶν' ἕνα τυχερό ξετύλιγμα, παναπεῖ προκοπή τῆς γλώσσας.(*)

127. Σύφωνα λοιπό μέ τό νόμο ἀφτόν τοῦ κολοβωμάτου, ὅπως ἀπ' τ' ἀρχαῖα λατινικά· λ. χ. videre, soliculum κτλ., βγῆκαν τά γαλλικά voir, soleil κτλ., ἔτσι κι ἀπ' τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά *ἐπαίρω*, *ἐπιτραχήλιον* κτλ., ἔγιναν τά νεολληνικά *παίρνω* *πετραχήλι* κτλ. Πρβλ. καί τ' ἀρχαῖα *ἔρι* = *ἔριον*, *ἄλφι* = *ἄλφιτον*, *φῖτυ* = *φίτυμα*, *ἄττα* = *ἄτινα* κτλ.

λε΄. 'Απορρίξιμο (ἀρχ. ἀποβολή).

128. *'Απορρίξιμο* λέγεται ἡ συχνή συνήθεια πὄχουμε, ν'ἀπορρίχνουμε ἀπ' τίς ἀρχαῖες λέξες τ' ἀρχικό φωνήεντο, ἅμα εἶν' ἄτονο· λ. χ:

α — πεθαίνω = ἀποθνήσκω, Θανάσης = 'Αθανάσης, σπαράγγι = ἀσπάραγος, σφαλνῶ = ἀσφαλίζω, στακός = ἀστακός.

ο — μοιάζω = ὁμοιάζω, δόντι = ὀδόντιον, νύχι = ὀνύχιον, πωρικό = ὀπωρικόν, ρίγανι = ὀρίγανος, φείδι = ὀφίδιον, σπίτι = hospitium, μιλῶ = ὁμιλῶ, πίσω = ὀπίσω, σά(ν) = ὡσάν, μάτι = ὀμμάτι(ον), λίγο = ὀλίγον, πού = ὅπου, πώς = ὅπως.

ȣ — δὲν = οὐδέν.

ε — μπαίνω = ἐμβαίνω, μπήγω = ἐμπήγω, ντρέπουμαι = ἐντρέπομαι, ρέβγουμαι = ἐρεύγομαι, βρίσκω = εὑρίσκω, γίδα = αἰγίδα.

ι — δυόσμος — ἡδύοσμος, λιάζω = ἡλιάζω, μέρα = ἡμέρα, βρίζω = ὑβρίζω, γερός = ὑγιηρός, πάγω = ὑπάγω, περήφανος = ὑπερήφανος, σέ = εἰς ἑ, νά = ἵνα.

(*) 'Αφτό ὅλος ὁ κόσμος τό 'νοιωσε καί τό παράνοιωσε, κ' εἶναι σήμερα ξεθυμασμένη περιττολογιά, καί μόνο οἱ Ρωμιοί γραμματισμένοι δέ θέλουνε νά τό καταλάβουνε.

ΣΗΜ. Τό **ο** καί τό **ι**, πού ἀπορρίχνουνται στά: πού = ὅπου, πως = ὅπως, να = ἵνα, ὅσο κι ἄν ἔχουν ἀπάνου τους, τό τονικό σημάδι, στήν προφορά ὅμως εἶν' ἄτονα (βλ. 105.)

λϛ', Ξεπεσμὸς (ἀρχ. ἔκπτωσις).

129. Ὅτα μέσ' ἀπό μιά λέξη ξεπέφτει κανέν' ἄτονο φωνήεντο, πού βρίσκετ' ἀνάμεσα σέ δυό σύφωνα, λέμε πώς γίνεται *ξεπεσμός*.

130. Τό *ε*, ἅμα κατόπι του ἔρχεται *τ*, ξεπέφτει τίς πλιώτερες φορές, εἴτε στή μέση βρίσκεται εἴτε στό τέλος τῆς λέξης· λ. χ. *παίξτε* = *παίξετε*, *γράψτε* = *γράψετε*, *κόψ'το* = *κόψετο* *πάρ'τα* = *πάρε τα*, *τ' εἶν' τοῦτο* = *τ' εἶναι τοῦτο*, *ποῦν'τος* = *ποῦναι τος*, *στό* = *σέ τό*· (πρβλ. τ' ἀρχ. ἐπτόμην — ἐπετόμην).

ΣΗΜ. Ἄλλο παράδειγμα ξεπεσμοῦ τοῦ **ε** ἔχουμε τό ἰδιωματικό ἀρβῶνα = ἀρρεβῶνα (ἀπ' τό ἀρραβῶνα βλ. 117).

— Τά ἴδια ξεπέφτει τό τελικό *ου* α'.) τῆς ἀντωνυμίας *σοῦ* (ἄτονο βλ. 105) μπρός ἀπ' τό *τ*· λ.χ. *σ'τό λέγω* = *σοῦ τό λέγω*, *σ'τά παίρνω* = *σοῦ τά παίρνω*. β'.) τοῦ ἐπιρρημάτου *πάνου* μπρός ἀπ' τό σ' λ.χ. *πά'στο* = *πάνου στό* (ξεπέφτει καί τό ν μπρός ἀπό *σ* βλ. 57).

ΣΗΜ. Γιά τόν ξεπεσμό τοῦ **ε** ἔχουμε πολλά ἰδιωματικά παραδείγματα. λ.χ. πλί = πουλί, κλίκι = κουλίκι, ζμί = ζουμί, κλεφτόπλο = κλεφτόπουλο κτλ.

131. Καί τό *ο* ξεπέφτει ἀπό καμιά φορά γιά ξέμοιασμα· λ. χ. *ἀκλουθῶ* = *ἀκολουθῶ*, *μωρλογᾷς* = *μωρολογᾷς*· ἐπειδή τυχαίνουνε πολλά *ο (ου)* στή σειρά.

— Ἀκόμα ξέπεσε τό *ο* σ' ὅλες τίς ἀρχαῖες κατάληξες *ιος*, *ιον*. λ. χ. Σταυράκι(ο)ς, Σπαθάρι(ο)ς, παιδί(ο)ν, ψωμί(ο)ν (βλ. 172). — Πρβλ. τ' ἀρχαῖκ. Δήμητρις = Δημήτριος, Βάσιλις = Βασίλειος.

132. Ὁ ἄτονος φτόγγος *ι* ξεπέφτει πολύ συχνά στή ρωμαίικη γλώσσα, σά γειτονέβει μ' ἕνα *ρ* ἤ μ' ἕνα *σ*· λ.χ. *καλοκαιρνός* = *καλοκαιρινός*, *σημερνός* = *σημερινός* κι' ὅλα τά —*ρινός*, *περπατῶ* = *περιπατῶ*, *κορφή* = *κορυφή*, *περβόλι* = *περιβόλι*, *καρδάρα* = *καρυδάρα*, *περγιάλι* = *περιγιάλι*, *στάρι* = *σιτάρι*,

σχωρῶ = *συχωρνῶ*, *σχαίρουμαι* = *συχαίρουμαι*, *κάτσε* = *κάθισε*, *ἅ(φ)σε* = *ἄφισε* κτλ.

ΣΗΜ. α'. Στά: **δάσκαλος** = **διδάσκαλος**, **σαμόλαδο** = (**ση—**) ἤ **σουσαμόλαδο**, **σουράδα**=(**σει-**) ἤ **σουσουράδα**, ἔγινε ξεπεσμός τοῦ ι ἤ τοῦ δ ἀπ' τὴν πρώτη συλλαβή, ἔτσι δά: δ'δάσκαλος, σ'σαμόλαδο, σ'σουράδα. (*)

ΣΗΜ. β'. Ἀκόμα ἰδιωματικά ξεπέφτουν τά τελικά ι καί δ· λ. χ. ψάρ(ι) ἀλάτ(ι), γράφ(ει), τ' ἀθρώπ(ου), κοιμήσ(ου) κτλ. μά τό ι, σάν εἶναι τό σύφωνο πὄχει κοντά του ἕν' ἀπ' τ' ἀκρογλωσσικά **λ** ἤ **ν**, δέν ξεπέφτει, μόνε χρησιμέβει γιά ν' ἀλλάζει ἀφτά τά σύφωνα σέ μεσογλωσσικά **λ̥**, **ν̥**, λ. χ. **βαρέλ̥** κι ὄχι **βαρέλ**, **πιάνε̥** κι ὄχι **πιάν**. Τά ἴδια καί τά **κ**, **γ**, **χ** λαρυγγικά, τά κάνει **κ̥**, j, **χ̥** οὐρανικά· λ. χ. **παιδάκ̥** κι ὄχι **παιδάκ**, **πλάι̥** κι ὄχι **πλάγ**, **τρέχε̥** κι ὄχι **τρέχ**.

λζ'. Ἀποκοπή.

133 Τό ν' ἀποκόβεται μιά συλλαβή ὁλάκαιρη μέσ' ἀπό μιά λέξη λέγεται *ἀποκοπή*. Ἀποκοπή παθαίνει μιά συλλαβή τό πλιώτερο, ὅταν ἀρχίζει κ' ἡ κατοπινή της συλλαβή ἀπ' τό ἴδιο σύφωνο· λ. χ. *ἀστροπελέκι* = *ἀστραποπελέκι*, *συναμεταξύ μας* = *συναναμεταξύ μας*, *συβάζω* = *συμβιβάζω*, *(ἀ)ροδάφνη* = *ροδοδάφνη*, *ἀλισφακιά* = *ἐλελισφακέα*, *Βραχώρι* = *Βραχοχώρι*, *διαβάζω* = *διαβιβάβω*, *Παπαρασκέβας* = *Παπαπαρασκεβάς*, *κανάς* = *κάνενας* κτλ. Ἀκόμα καί σέ δύο λέξες στή σειρά· λ. χ. *μέσ' τό* = = *μέσα στό*, *σ' πίτι* = *στό σπίτι* (σ' ἀφτά γράφουμε τό *σ* γιά νά μή χάσουν οἱ λέξες τή μορφή τους). Ὁ γλωσσικός νόμος, πού δουλέβει σέ δάφτα, εἶναι τό ξέμοιασμα (βλ. 62).

ΣΗΜ. Ὅποιος τά θωρεῖ ἀφτά φθορά τῆς γλώσσας, θά μολογήσει, πιστέβουμε, πώς γελιέται, σάν τοῦ φέρουμε μερικά ἴδια κι ἀπαράλλαχτα παραδείγματα ἀπ' τήν ἀρχαία, πού τή θωρεῖ ἴσως **ἄφθαρτη** : ἀμφορεύς

(*). Ὁ Ψυχάρης (Etudes de philol. Byzant. et néo-grecques σελ. CXVI.) εἶναι μ' ἀφτή τή γνώμη καί φέρνει γιά ὅμοιο παράδειγμα τό κ'κί=κουκκί πού προφέρνεται q'κί, δηλαδή πού ξεχωρίζει ἡ προφορά τῶ δυῶνε **κ**, γιατί τό ἕνα εἶναι λαρυγγικό καί τ' ἄλλο οὐρανικό. Ὁ Χατζηδάκης πάλε (Περιοδ. Kuhn Τομ. ΛΒ'. σελ. 118 καί πέρα) λέει, πώς ἔγινε ἀποκοπή. (Βλ. 133) τῆς πρώτης συλλαβῆς, γιά ξέμοιασμα (βλ. 62). Ἐγώ εἶμαι μέ τήν πρώτη γνωμη, γιατί ἄκουσα μέ τ' ἀφτιά μου στούς Ἐπιβάτες τῆς Θράκης νά προφέρνουνε **σ'σουράδα** μέ διπλό **σ**.

=ἀμφιφορεύς, ἀρνακίς=ἀρνονακίς, ἡμέδιμνον=ἡμιμέδιμνον, μῶνυξ=μωνόνυξ, ὀπισθέναρ = ὀπισθοθέναρ, πυγμάχος = πυγμομάχος, σκίμπους = σκιμπόπους, τραγῳδιδάσκαλος=τραγῳδοδιδάσκαλος κτλ. (βλ. καί Kühner-Blass 'Ελλην. Γραμματική Α'. σ. 285, καί G. Meyer 'Ελλ. Γραμματική σ. 391 καί πέρα).

λη'. Κατάπιομα.

134. Ότα μέσα σέ μιά λέξη τύχουνε κοντά κοντά δυό ἄτριφτοι φτόγγοι (φωνήεντα), ὁ δυνατώτερος καταπίνει τόν ἀδυνατώτερο· ἀφτό τό λέμε *κατάπιομα*· λ. χ. *παράμορφος* = *παραόμορφος*, *παράνομα* = *παραόνομα*, *νεολληνική* = *νεοελληνική*, *ἀπάρθενη* = *ἀειπάρθενη*, *θωρῶ* = *θεωρῶ*, *χρωστῶ* = *χρεωστῶ*, *νωπός* = *νεωπός*, *ἀντάμα* = *ἐν τῷ ἅμα*, = *ψάρι* = *ψοάρι(ον)*, *ψάθα* = *ψιάθα*, *σάλιο* = *σιάλιο*, *σαγόνι* = *σιαγόνι*, *σώπα* = *σιώπα* κτλ. Πρβλ. τ' ἀρχ. *ἆθλον* = *ἄεθλον*, *ἀργός* = *ἀεργός*, *πρών* = *πρηών*, *νοσσιά* = *νεοσσιά*, *ἐρινός* = *ἐρινεός* κτλ.

135. Κι' όταν εἶναι δυό ἴδιοι φτόγγοι στή σειρά ὁ τονισμένος καταπίνει τόν ἄτονο· λ. χ. *δήγημα* = *διήγημα*, *ζό* — *ζῷο*, *πρόδεψα* = *προώδεψα* (καί κατόπι καί *προδεβῶ* = *προοδεύω*), *ἀκοῦμε* = *ἀκούουμε*, *λέτε* = *λέ(γ)ετε*. — Πρβλ. τ' ἀρχαῖα *μέλε* = *μέλεε*, *ἠλέ* = *ἠλεέ*, *Δίφιλος* = *Διίφιλος*.

λθ'. Καταπόνεμα (ἀρχ. ἔκθλειψις καὶ ἀφαίρεσις).

136. Όταν τύχουνε δύο ἄτριφτοι φτόγγοι (φωνήεντα) καταποδιαστοί, ὁ ένας τελικός σέ μιά λέξη κι' ὁ ἄλλος ἀρχικός στήν καταποδινή της, καταπονάει ὁ δυνατώτερος τόν ἀδυνατώτερο, κ' έτσι ὁ ἀδυνατώτερος χάνεται, εἴτε πρῶτος ἔρχεται εἴτε ύστερνός, ἀφτό τό λέμε *καταπόνεμα*. λ. χ. *τ' ἄλλο* = *τὸ ἄλλο*, *τ' ὀρφανοῦ* = *τοῦ ὀρφανοῦ*, *μ' ὅλα* = *μέ ὅλα*, *γιατ' ἔχεις* = *γιατί ἔχεις*. — *θά 'χω* = *θά ἔχω*, *νά 'ναι* = *νά εἶναι*, *μοῦ 'πε* = *μοῦ εἶπε* κτλ.

137. Κι όταν εἶναι δυό ἴδιοι φτόγγοι στή σειρά, ὁ ἀρχικός τῆς δέφτερης λέξης καταπονάει τόν τελικό τῆς πρώτης λ. χ: *τ' ἄλλα* = *τά ἄλλα*, *τ' ὄμορφο* = *τό ὄμορφο*, *τ' οὐρανοῦ* = *τοῦ οὐρανοῦ*, *κ' ἐγώ* = *καί ἐγώ*, *τ' εἶναι* = *τί εἶναι* κτλ.

138. Ὅταν καταπονιέται τό τονισμένο ἀρχικό τῆς καταποδινῆς λέξης, χάνεται μαζί κι ὁ τόνος του, κ' ἔτσι μένει ἡ λέξη αφτή ἄτονη· παθαίνει δηλαδή τή λεγάμενη χασοτονιά (βλ. § λ'.) λ. χ: *ἐγώ 'λεγα = ἐγώ ἔλεγα, τό 'πε = τό εἶπε* κτλ.

139. Στόν τόπο τοῦ φωνήεντου, πού χάνεται, βάζουμε ἀπό παλιά συνήθεια τήν *ἀπόστροφο* (').

140. Τό καταπόνεμα γίνεται πάντα α'.) στ' ἄρθρα, β') στίς προθέσες *ἀπό, σέ,* γ') στούς συδέσμους *θά, νά, καί.*

141. Ὁ σύδεσμος *καί* παραστρατάει ἀπ' ἀφτόνα τόν κανόνα, γιατί ὁ ψιλός του φτόγγος *ε (αι)* μόνο μπρός ἀπ' τούς ψιλούς φτόγγους *ε* καὶ *ι* χάνεται. λ. χ: *κ' ἔχω κ' εἶπα* (ἂν κ' εἶναι δυνατώτερος ἀπ' τό *ι*)· μά μπρός ἀπ' τούς παχειούς *α, ο, ου* γίνεται *ι* (βλ. 28) καί κάνει δίφτογγο μαζί μέ τόν ἀκόλουθο φτόγγο· λ. χ. *κι ἄλλος = καί ἄλλος, κι ὅλο = καί ὅλο, κι οὔτε = καί οὔτε.*

ΣΗΜ. Πολύ παράλογη συνήθεια εἶναι νὰ βάζουν ἀπόστροφο πά 'στό **κι** (γράφοντας **κι'**) γιατί δέν ἔχει κανά λόγο, ἀφοῦ τίποτες ἀπ' ἀφτοῦ δέ χάνεται.

μ'. Συχώνεμα (ἀρχ. κρᾶσις).

142. Σέ μερικούς τόπους τό τελικό *ου* τῆς πρωτυτερνῆς λέξης καί τό ἀρχικό *ε* τῆς καταποδινῆς συχωνέβουνται, κ' ἔτσι βγαίνει στή μέση ἕνας ἄλλος φτόγγος *ο*· ἀφτό λέγεται *συχώνεμα*· λ. χ. *σὄλεγα*=σοῦ ἔλεγα, =*τὄδωκα*=τοῦ ἔδωκα, *μὄστειλε*=μοῦ ἔστειλε κτλ.

143. Ἡ κοινή γλῶσσα ἀφτοῦ τοῦ εἴδους τό συχώνεμα τό κάνει μόνο ἐκεῖ. πού τυχαίνει τό ἀδιόριστο *πού* μπρός ἀπὸ *ε*· λ.χ. *πὄπρεπε*=πού ἔπρεπε, *πὄχει*=πού ἔχει κτλ.

μα'. Φωνοχωρισιά (ἀρχ. χασμῳδία).

144. Ὅταν τύχουνε δυό φωνήεντα στή σειρά καί προφερθοῦνε ξεχωριστά, πράγεται ἡ λεγάμενη *φωνοχωρισιά*· λ. χ. *νέος, καλά εἶναι.*

145. Ἡ ρωμαίικη γλῶσσα ἀποφέβγει, ὅσο μπορεῖ, τή φωνοχωρισιά, γιά τοῦτο, ἤ ἀπορρίχνει τ' ἀδυνατώτερο φωνήεντο (βλ.

§ λθ΄.)· λ. χ. *καλά 'ναι*, ή προφέρνει τά δυό μαζί *μονοσυλλαβίς* (δίφτογγος)· λ. χ. *καλά ειναι*, *γιός* κτλ., ή τέλος βάζει ανάμεσα στά δυό φωνήεντα ένα συδετικό σύφωνο· λ. χ. *αγέρας*.

ΣΗΜ. Στή στιχουργία, γιά ν' αποφύγουμε ολωσδιόλου τή φωνοχωρισιά, κρατούμε πολλές φορές τ' αρχαΐο ακρολεχτικό **ν**· λ. χ. Πουλάκιν εκελάιδησεν απάνου στ' Άγιον Όρος.

μβ΄. Μάκρεμα (αρχ. παράτασις).

146. Άλλος γλωσσικός νόμος, πόρχεται σάν αντιστήκωμα στό κολόβωμα είναι τό *μάκρεμα*· δηλαδής ή συνήθεια πόχουν οί λαοί νά πανωβάζουνε συλλαβές σέ αρχαιότερες λέξες, κ' έτσι νά τίς μακραίνουνε· λ. χ. *αφτόνα*=*αυτόν*, *άλλωνῶνε*=*άλλων*, *τρώγανε*=*τρώγαν*, *αχηβάδα*=*χηβάδα*, *ζουζούφι*=*ζούφι* (ζώφιον), *εσένα*=*σέ*, *γραφούμαστενε*=*γραφούμαστε*.

μγ΄. Ξαναδίπλωμα (αρχ. αναδιπλασιασμός).

147. Όντας παίρνουμε δυό φορές τήν πρώτη συλλαβή μιᾶς λέξης, λέμε πώς κάνουμε *ξαναδίπλωμα*· λ. χ. *τάρταρο*, *μάρμαρο*.

148. Όσο αρχαιότερη είναι μιά γλώσσα, τόσο πλιώτερο συνηθίζει τό ξαναδίπλωμα. Πρβλ. τ' αρχαῖα ελληνικά: βόρβορος, πέρπερος, ολολώς, λελειμμένος κτλ., κτλ.

149. Ή ρωμαίικη γλώσσα μεταχειρίζεται τό ξαναδίπλωμα τό πιό πολύ στίς ηχόφτειαστες λέξες.—*Ηχόφτειαστη* λέξη λέγετ' εκείνη, πού μέ τήν προφορά της παραστήνει τόν ήχο τοῦ πραμάτου, πού σημαίνει· λ. χ. *μουρμούρα*, *τουρτούρα*, *γαργάρα*, *γουργούρισμα* κτλ.

μδ΄. Πρόβαλμα (αρχ. πρόθεμα).

150. Μερικές λέξες, π' αρχίζουν από σύφωνο, παίρνουνε στήν αρχή τους ένα ψηφί κι αφτό λέγεται *πρόβαλμα*· λ. χ. *αβδέλλα* =*βδέλλα*, *αμασχάλη*, *απήγανος*, *αχηβάδα*, *αροδάφνη*, *αχείλι*, *αστήθι*, *αλησμονῶ*. *απερνῶ*. (Πρβλ. τ' αρχαῖα *ασπαίρω*, *άσταχυς*, *αστερόπη*, *αβληχρός* κτλ.)

ΣΗΜ. Σέ μερικά απ' αφτά τό **α** έμεινε απ' τό πληνθυτικό **τα** (ουδέτερο άρθρο ή προσωπική αντωνυμία). Είπανε δηλαδή, τά χείλια,

τά στήθια, καί νομίζοντας πώς εἶναι: τ' ἀχείλια, τ' ἀστήθια, μέ τόν καιρό εἴπανε καί στόν ἑνικό τ' ἀχείλι, τ' ἀστήθι· ἔτσι καί τά λησμονῶ=τ' ἀλησμονῶ, τά περνῶ=τ' ἀπερνῶ. κατόπι ἀφτό τό **α** πέρασε καὶ στ' ἄλλα σάν πρόβαλμα.

151. Εἶναι καί μερικά, πού ἀγκαλά κι ἀρχίζουν ἀπό φωνήεντο, παίρνουνε στήν ἀρχή πρόβαλμα *α* μ' ἕνα *ν* γιά συδετικό σύφωνο λ. χ. *ἀναιώνιος=αἰώνιος*, *ἀνάρια=ἀριά*, *ἀνάγνωτος=ἄγνωστος* (=χωρίς γνώση, ἀνόητος), *ἀνάμυαλος=ἄμυλος*, *ἀνάμελος=ἀμελής*. Σ' ἀφτά τό πρόβαλμα ἀφτό εἶναι κατά παρετυμολογία (§ να'.) ἀπ' τήν πρόθεση *ἀνά* (πρβλ. τ' ἀρχ. ἀνάεδνος, ἀνάελπτος).—Στό *ἀϊταίρι* πάλε (ἀπ' τόν πληθυντικό *τά ἑταίρια*) τό πρόβαλμα *α* κάνει δίφτογγο μέ τό ἀρχκό *ε*. *αε=αϊ* (G. Meyer. Zur ngr. Grammatik σελ. 19).

ΣΗΜ. Γιὰ τὸ προβαλμα ε βλέπε . . .

52. Σύφωνα προβάλματα ἔχουμε τὸ *γ* καὶ τὸ *σ* λ.χ. *γλάρος*, *γλείφω*, *γνέθω*, *γνωπός*, *γνέβω*, *γνέφαλο*, *γνεφός* (=*νήφων*)—*σγουβιός σμύρτα*, *σβόλος*, *σβοῦρος*, *σκόνη*, *σκορδιαλός*.

ΣΗΜ. Τὸ **σκύφτω** γίνεται ἀπ' τὸ **εἰσκύπτω.**

153. Μερικὲς λέξεις ἔχουνε γιὰ πρόβαλμα *ν* λ.χ. *Νιό*, *Ναῖρο*, *Νίμπρο*, *νῶμος*, *νοικοκύρης*, *Νικαριά* κ.τ.λ. Ἀφτὸ τὸ *ν* ἔμεινε ἀπ' τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου *τό-ν*, *τή-ν*· εἴπανε δηλαδή, *τόν ὦμο*, *τὴν Ἴμπρο*, καί νομίζοντας πώς εἶναι *τό νῶμο*, *τή Νίμπρο*, εἴπανε καὶ στὴν ὀνομαστική *ὁ νῶμος*, *ἡ Νίμπρο*.

154. Πολλές λέξες π' ἀρχίζουνε ἀπ' τούς ψιλούς φτόγγους *ε* καί *ι* σέ μερικούς τόπους συνηθίζουνε νά τίς προφέρνουνε βάζοντας στὴν ἀρχή ἕνα *γι* = j. *λ.χ*: *γήλιος γήσκιος*, *γαῖμα*, *γύπνος* κ.τ.λ.

ΣΗΜ. Μερικοὶ παλιότεροι θέλανε νά ποῦνε, πώς ἀφτό εἶναι τό ἀρχαῖο δίγαμα· μά ἀφτά εἶναι παραμύθια· ἡ σημερνή γλῶσσα ἔγινε ἀπ' τή λεγάμενη **Κοινή,** πού μέσα της δίγαμα ξεδίγαμα δέ διαλαλοῦσε. Κι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος λένε καί **Γέβα=Εὔα, γῆρθε=ἦρθε,** πού δίγαμα βέβαια δέν εἴχανε ποτέ τους. Τό σωστό εἶναι, πώς ἀφτό τό **γι** εἶναι συδετικό σύφωνο, πού γεννιέται, ὄντας προφέρνουμε τή λέξη ἀφτή, π' ἀρχίζει ἀπό φωνήεντο, μαζί μέ μιά πρωτυτερνή της, πού τελειώνει μέ φωνήεντο, γιά ν' ἀποφύγουμε τή φωνοχωρισιά· λ. χ. **ογήλιος, τογαῖμα** κτλ.

με΄ Μεσόβαλμα (ἀρχ. ἐπένθεσις).

155. Τό νά βάζουμε ἕνα ψηφί στή μέση μιᾶς λέξης λέγεται *μεσόβαλμα*· λ. χ. *γ(ου)δί*, *ψαλ(ι)τήρι*, *καπ(ι)νός*, *φέρ(ν)ω*, *κόβ(γ)ω*, κτλ. πρβλ. καί τό Ἑφτανησιώτικο *πουλιό*=*πλιό*.

156. Πολλές φορές, ὅταν ξεπέφτει κανά γράμμα ἀπό μιά λέξη, γι' ἀντισήκωμα μπαίνει ἕνα *ι* σέ μιάν ἄλλη συλλαβή ἀφτηνῆς τῆς λέξης· λ. χ. *σκορδιαλός*=*κορυδαλός*, *θά διῶ*=*θά ἰδῶ*, καί τό Ἠπειρώτικο *θιαμάζω*=*θαυμάζω* πρβλ. τ' ἀρχ. *φαίνω*=*φανjω*, *μέλαινα*=*μέλανjα*, *μάχαιρα*=*μάχαρjα* κτλ.)

157. Εἶναι καμπόσα ρήματα μέ ἀρχαῖο χαραχτῆρα ὑγρό (*λ*, *ρ*), ποῦ παίρνουνε γιά μεσόβαλμα *ν* ἀνάμεσα χαραχτήρα καί κατάληξη· λ. χ. *στέλνω*, *φέρνω*, *παίρνω*, *γδέρνω*, *σέρνω* κτλ.

158. Τό *ν* = *γ̃* μπαίνει σέ δάφτα γιά μεσόβαλμα: *ἀγκίδα* = *ἀκίδα*, *ἀγκινάρα* = (*κινάρα*) *μερμήγκι* = *μυρμήκι*, *σπαράγγι* = *σπαράγι* κτλ. δηλαδή μπρός ἀπ' τά λαρυγγικά *κ* καί *γ*.

159. Γιά μεσόβαλμα βάζουμε καί τό *γ*.

α΄.) Ὕστερ' ἀπ' τό *σ* σέ μερικές λέξες λ. χ. *ἀβγό*, *κόβγω*, *κρύβγω*, *σκάβγω*, *ἀνάβγω*, *νίβγω*.

β΄.) Μπροστά ἀπ' τό *ν* σέ μερικές λέξες λ. χ.· *ἀγνάντια*, *ἔγνοια*, *σύγνεφο*, *τυραγνῶ*.

μϛ΄ Συθετικό σύφωνο.

160. Σάν τύχει ἀπό ξεπεσμό φωνήεντου, ἤ ἀπό ἄλλο λόγο καί βρεθοῦν κοντά κοντά δυό σύφωνα, πού δέν κάνουνε μαζί χωριό στή ρωμαίικη, τότες ἀνάμεσά τους γεννιέται ἕν' ἄλλο σύφωνο (όμοιοπρόφερτο μέ τό πρῶτο ἀπ' τά δυό), πού νά μπορεῖ νά σταθεῖ καί μέ τὰ δυό μαζί· ἀφτό τό λέμε *συδετικό σύφωνο*.

Παραδείγματα α΄.) ἀπ' τό *χαμηλός*, ξεπέφτοντας τό *η* απομένει *χαμλός*, μά προφέρνεται *χαμπλός*, γιατί *μλ* (μυτόφωνο μπρός ἀπό ἡμίφωνο) δέ στέκει στή ρωμαίικη (πρβλ. *μεσημβρία* = *μεσημ(ε)ριά*, *γαμβρός*, = *γαμ(ε)ρός*, *ἀμβλύς* = *ἀμ(α)λός*, *ἀνδρός* = *ἀνέρος*). β΄.) Στό ξενικό Ἰσραηλίτης, ἐπειδής ζευγάρωμα *σρ* στή ρωμαίικη δέ στέκει, γεννιέται ἀνάμεσα *σ* καί *ρ* ἕνα

συδετικό *δ* κ' έτσι άγκαλά καί τό γράφουμε *'Ισραηλίτης* τό προφέρνουμε *'Ισδραηλίτης*.—γ'.) Στά *μιά, όμοιος, τιμιοῦμαι* κτλ. έπειδής τό *ι*, κάμνοντας δίφτογγο μαζί μέ τό κατοπινό του φωνήεντο, δέν είναι πλιά καθαφτό φωνήεντο, μόνε γίνεται ήμίφωνο *į*, καί (καθώς είπαμε) μυτόφωνο μπρός άπό ήμίφωνο δέν μπορεῖ νά σταθεῖ, γιά τοῦτο φυτρώνει ἀνάμεσα *μ* καί *į* ένα συδετικό *ν*, πού δέν τό γράφουμε μά τό προφέρνουμε· λέμε δηλαδή *μνιά, όμνοιος, τιμνιοῦμαι* κτλ.

ΣΗΜ. Εἶναι βέβαια καί τό **ν** μυτόφωνο, μά κατόπι άπ' τό **ν** τό **ι** τοῦ διφτόγγου δέν είναι ήμίφωνο **į** όπως είναι κατόπι άπ' τό **μ**, μόνε χρησιμέβει γιά νά κάμνει τό **ν** = **νį** (βλ. 30)· δηλαδή δέ λένε **μν - ja** μόνε λένε **μνįά.**

δ'.) Στό *ξομπλοιάζω* = *(έ)ξομοιάζω* γεννήθηκε άνάμεσα *μ* καί *į* τό ζεβγάρωμα *πλ* έτσι δα: 'Αφοῦ δηλ. πρῶτα άνάμεσα *μ* καί *į* γεννήθηκε τό *ν* κανονικά κατά τό γ'. παράδειγμα δηλ. *ξομνοιάζω* = *ξομνοιάζω* κατόπι τό *ν* άφτό έγινε *λ* δηλ. *ξομλοιάζω* κατά τά *μηλίγγι πλεμόνι*. (βλ. 67) κ' έτσι, άμα βγῆκε στή μέση τό ζεβγάρωμα *μλ*, γεννήθηκε άνάμεσά τους κ' ένα *π* κατά τό α' παράδειγμα. δηλ. *ξομπλοιάζω*.

ΣΗΜ. Συδετικό σύφωνο γεννιέται άκόμα κι άνάμεσα σέ δυό φωνήεντα βλέπε 145 καί 151 καί 153 σημ.

μζ'. Προσκόλλημα (*)
(άρχ. προσχηματισμός ή έπίθημα)

161. Πολλές φορές τυχαίνει κατόπι άπό άκρολεχτικό *ν* (μυτόφωνο) νά 'ρχεται λέξη π' άρχίζει άπό ήμίφωνο (βλ.57) τότε άνάμεσα στίς δυό λέξες άπλοχωράει ένα φωνήεντο *ε* τό πλιώτερο καί σπανιώτερα *α*, κι άφτό τό λέμε *προσκόλλημα*, γιατί τό προσκολλοῦμε κοντά στό άκρολεχτικό *ν* κ' έτσι μένει ύστερα γιά τελικό φωνήεντο τῆς λέξης. λ. χ: *τόνε λένε, άφτόνα θέλουνε.*

ΣΗΜ. α'. Σέ μερικούς τόπους ίδιωματικά βάζουν τό προσκόλλημα **ε** καί κατόπι άπό άκρολεχτικό **ς**, σάν άκλουθάει ήχερό σύφωνο, γιά νά μήν προφέρνεται τό **ς** σά **ζ** λ. χ. **μᾶςε λέ-ει, σᾶςε ράφτω** κτλ. ή σάν άκλουθάει λέξη π' άρχίζει άπό δυό σύφωνα, γιά νά μήν έρχουνται τρία σύφωνα στή σειρά (βλ. 60) λ. χ. **σᾶςε φτάνω** κτλ.

(*) Όρος τοῦ Ψυχάρη.

ΣΗΜ. β'. Τά ἱστορικά ἀφτῶν τῶν προσκολλημάτων **ε** ἤ **α** εἶναι δύσκολα νά ξεδιαλυθοῦνε. Γιά τό **ε**, ἴσως εἶναι ἀπ' τόν παρατατικό ἤ ἀόριστο ἤ **ἄξηση**. Εἴπανε δηλ. **τόν ἔγραφα** εἶπαν κατόπι καί **τόνε γράφω**· ὕστερα ἀπ' τήν ἀντωνυμία πέρασε τό **ε** εἰς στό τέλος τοῦ ρημάτου: **τόνε λένε** κτλ. Τό **α** πάλε ἴσως ἀπό τά ρήματα π'ἀρχίζουνε μέ **α** λ. χ. **ἀφτόν ἀγαπῶ** καί κατόπι μόνε: **ἀφτόνα, ἐσέν ἀκούω** καί κατόπι μόνε: **ἐσένα**. — Κάποιος εἶπε, πώς ἀφτά τά προσκολλήματα στή γλώσσα μας εἶναι ἀπό ξενική συνεργειά. Πολύ μπόσικη ἰδέα.

μη'. Τελικά σύφωνα

162. Σύφωνα τελικά, πού μποροῦνε δηλαδή νά σταθοῦνε στό τέλος τῆς λέξης ἡ ἀρχαία ἑλληνική ἔχει μόνο τρία *ν, ρ, ς, (ξ, ψ)*.

ΣΗΜ. Γιά τοῦτο ἄλλα ἀπ' τά τελικά σύφωνα, πού βρίσκουνται στούς τύπους τῶν ἄλλω γλωσσῶν τῆς Ἰαπετικῆς ὁμογλωσσιᾶς, τ' ἀλλάζει κατά τό δικό της δρόμο, κι ἄλλα πάλε τ' ἀπορρίχνει ὁλωσδιόλου, δηλαδής τό **μ** τοῦ α'. προσώπου στούς ἱστορικούς χρόνους τῶ ρημάτων τό κάνει **ν** λ. χ: **ἔφην** (inquam, λατιν.), **ἔθην** (adham, σασκριτ.), **ἔδων** (adam, σασκρ.) καὶ τό **τ** τοῦ γ'. προσώπου καί τῶν ὀνομάτων τ' ἀπορρίχνει λ. χ: **ἔφη** (inquit, λατ.) **ἔστη** (asthat. ἰντικό), **ἄλλο** (aliud. λατ.) **μέλι** (μελιτ) **γάλα** (γάλακτ).

163. Ἡ ρωμαίικη γλώσσα ἀπ' τά σύφωνα μονάχα τό *ς* ἔχει καθαφτό τελικό.

164. Τό ἀκρολεχτικό *ν*, πού ὡς τά σήμερα τό φυλάξανε μερικιές λέξες, δέν εἶναι καθαφτό τελικό στή ρωμαίικη καί μποροῦμε νά τό ποῦμε *συδετικό*, γιατί ὅσες λέξες τελειώνουνε μέ *ν* στή ρωμαίικη, μόνο ὅταν ἀρχίζει ἡ κατοπινή λέξη ἀπό φωνήεντο ἤ ἀπό ἄφωνο κρατοῦνε τό *ν* γιά ἀκρολεχτικό, μά σάν ἀρχίζει ἀπό κάθε λογιῶ ἡμίφωνο, ἤ ἀπορρίχνουν τό *ν*, ἤ παίρνουν κοντά του ἕνα προσκόλλημα *ε* ἤ *α*. Τό ἴδιο κι ὅταν ἔρχουνται στό τέλος τοῦ λόγου.

165. Κρατοῦνε πάντα τ' ἀκρολεχτικό *ν*, σάν ἀκλουθᾷ φωνήεντο ἤ ἄφωνο, καί τ' ἀπορρίχνουνε, σάν ἀκλουθάει ἡμίφωνο, τοῦτες δά οἱ λέξες:

α') Οἱ ἑνικές αἰτιατικές τοῦ ἀρσενικοῦ καί θηλυκοῦ ἄρθρου *τον, την* λ. χ: *τόν ἄθρωπο, τήν ἀγελάδα, τόν κόσμο, τήν πόλη, τήν τιμή. — Τό Βασίλη, τό Χρῖστο, τή δούλα, τή μύτη.* Κ' ἡ γενική πληθυντική *τῶν* λ. χ. *τῶν παιδιῶνε. — τῶ σαλῶνε.*

β') Τό ἀρνητικό ἐπίρρημα *δέν* καί τό μποδιστικό ἐπίρρημα *μήν* λ. χ. *δέν ἔχεις, μήν τρῷς.* — *δέ θέλεις, μή ράφτεις.*

γ') Οἱ ὑποθετικοί συδέσμοι *ἄν* καί *σάν* λ.χ: *ἄν πᾷς κι ἄ δέν πᾷς.*—*σάν ἔρθεις καί σά δέν ἔρθεις.*

δ') Τά ἐπιρρήματα *λοιπόν, τελοσπάντων* λ. χ: *λοιπόν ἔλα, τελοσπάντων κάτσε.* — *λοιπό φύγε, τελοσπάντω σήκω.*

ε') Ἡ καταχρηστική πρόθεση *πρίν* λ.χ: *πρίν ἔρθεις.*- *πρί φύγεις.*

ς') Ὁ χρονικός σύδεσμος *ὅταν* λ. χ: *ὅταν πέφτουνε, ὅταν ἔρχουνται.* — *ὅτα θέλεις, ὅτα ράφτεις.*

ζ') Τό ἀριθμητικό *ἑκατόν* λ. χ: *ἑκατόν εἴσοσι, ἑκατόν τριάντα.*—*ἑκατό δέκα, ἑκατό σαράντα.*

η') Οἱ ἑνικές αἰτιατικές τῶν ἀντωνυμιῶνε λ. χ: *πόσον καιρό, τόσην ὁρμή.* — *πόσο φωτισμό, τόση χαρά.*

166. Ἐτοῦτες πάλε οἱ λέξες, σάν ἀκλουθάει ἡμίφωνο, παίρνουν κοντά στό ἀκρολεχτικό *ν* ἕνα *ε* ἤ ἕνα *α* γιά προσκόλλημα (161) κ' ἔτσι γίνεται τελικό ἀφτό τό φωνέεντο.

α') Οἱ αἰτιατικές τῶν ἀριθμητικῶν *ἕναν(ε), μίαν(α)* λ. χ: *ἕναν καιρό, μιάν ὀκά*· — *ἕνανε θέλω, μιάνα ζητῶ.*

β') Οἱ ἑνικές αἰτιατικές τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶνε λ. χ: *ἀφτόνα ρίξε, τήνε λέω, ἐκείνονα θέλω*· — *ἀφτόν ἀγαπῶ* κτλ.

ΣΗΜ. Οἱ συγκομένες προσωπικές ἀντωνυμίες **τον, την,** ὄντας εἶναι μπρός ἀπ' τὸ ρῆμα θέλουν τὸ προσκόλλημα **ε**, κι ὄντας εἶναι κατόπι του, θέλουνε τὸ **α** λ.χ. **τόνε γράφω, ἄσ' τονα, τήνε θέλω, πάρ' τηνα.** Ἀφτό γίνεται πάντα στ' ἀρσενικά, γιά νά ξεχωρίζουν ἀπ' τὰ οὐδέτερα· τά θηλυκά στέκουν καί χωρίς τό προσκόλλημα· λ.χ. **τή θέλω, πάρ' τη.** Στήν ποίηση πάλε βάζοντας τ' ἀρσενικό δίχως προσκόλλημα γράφουμε τὸ **ν** γιά νά ξεχωρίζει ἀπ' τό οὐδέτερο, μά τό προφέρνουμε σάν τ' ἀκόλουθο ἡμίφωνο. λ. χ. **τόν στέλνω = τόσ στέλνω, τόν βρέχω=τόβ βρέχω, τόν ρωτῶ = τόρ ρωτῶ** κτλ.

γ') Τά τρίτα πληθυντικά πρόσωπα τῶ ρημάτωνε. λ.χ: *γράψαν ἀφτοί, θά γράψουν καλά· γράφουνε σωστά, γράφανε γρήγορα* κτλ.

ΣΗΜ. Ἀπ' ἀφτά στή στιχουργιά μποροῦμε γιά χάρη τοῦ μέτρου καί ν' ἀπορρίχτουμε τὸ **ν** ἀντίς νά βάζουμε τὸ προσκόλλημα **ε** λ. χ:

Τί νά 'χου γύρω τά βουνά καί στέκου βουρκωμένα.

δ') Οἱ γενικές πληθυντικές τῶν ὀνομάτωνε, λ. χ: *τῶν ἀθρώπων εἶναι, τῶν παιδιῶν τους.* — *τῶ γυναικῶνε σας.*

ΣΗΜ. Τή γεν. πληθ. μπορούμε νά τή μεταχειριστούμε καί μέ τόν άλλον τύπο, δηλ. χωρίς τό προσκόλλημα ε απορρίχνοντας τό ν λ. χ: **τῶ γυναικῶ ραψίματα καί τῶν παιδιῶ γραψίματα.**

ε') Ἡ πρόθεση *ξόν(ε)* λ. χ: *ξόν ἀπό τοῦτο. — ξόνε σά δέ θέλει.*

ϛ') Τό ἐπίρρημα *κάν(ε)* λ. χ: *κάν ἄφησέ μου μιά, — ἐννιά κάνε δέκα.*

ΣΗΜ. Όσα παίρνουν τὸ προσκόλλημα μπρός ἀπό ἡμίφωνο, μποροῦν ἀκόμα νὰ τὸ πάρουν καί μπρός ἀπ' τ' ἄφωνα λ. χ: **τόν κράζω** καί **τόνε κράζω, ἔχουν τίποτα** καί **ἔχουνε τίποτα.** κτλ.

167. Ἀφτός ὁ γλωσσικός νόμος, πού δέν μπορεῖ δηλαδή νά σταθῇ *ν* μπρός ἀπό ἡμίφωνο, εἶναι πού ἔκαμε νά ξεπέσει τό τελικό *ν* ἀπ' ὅλα τά οὐσιαστικά κι ἀπ' τά ἐπίθετα κι ἀπ' τά α' πληθυντικά πρόσωπα τῶ ρημάτωνε· ξέπεσε δηλαδή πρῶτα μπρός ἀπ' ἀκόλουθο ἡμίφωνο ἀρχικό τῆς καταποδινῆς λέξης, λ. χ: *καλό φίλο βρήκαμε σήμερα.* Κ' ὕστερ' ἀφτοί οἱ τύποι μέ ξεπεσμένο τό *ν* μείνανε γιά κύριοι τύποι τόσο, πού σήμερα τούς λέμε χωρίς *ν* καί μπρός ἀπ' τ' ἄφωνα κι ἀπ' τά φωνήεντα· λ. χ: *μ' ἄσπρο πρόσωπο τόν ἔβγαλε ὁ γιός του.*

ΣΗΜ Ἀκόμα καί τό ς ὁ λαός προσπαθάει νά μήν τ' ἀφίσει τελικό. Ξόν πού βάζει κατόπι ἀπ' τό ς τό προσκόλλημα ε (βλ. 161.Σημ.α') στήν ἀντωνυμία τοῦ γ'. πληθυντικοῦ προσώπου καί στό ἀρσενικό καί θυλικό ἄρθρο **τους, τίς** ὁ λαός, πού ἔχει φυσικό χάρισμα ὅλη τή μαστοριά γιά νά φτειάνει κανονικά τή γλώσσα του, κάνει κατιτίς ἄλλο: Ἀλλάζει τόν τόπο τοῦ τελικοῦ ς καί τό βάζει πρίν ἀπ' τό δ καί ι, κ' ἔτσι φτειάνοντας τίς συλλαβές **τσού, τσί** φέρνει μιάν ὀμορφιά φωνήεντο μπρός ἀπ' τ'ἀκόλουθο σύφωνο λ.χ: **τσού γράφω, τσί βράζω, τσού δασκάλους, τσί μαϊμοῦδες.**

μθ'. Ἐξίσωση

168. Πολλές φορές, μέ σκοπό νά παραμοιάσουμε τήν γραφή μιανῆς λέξης μέ τή γραφή ἀλλωνῶνε, πού ἡ λέξη ἀφτή ἀκλουθάει τήν κλίση τους, γράφουμε τήν κατάληξή της μέ ἄλλα φωνήεντα ὁμόηχα, παρά μ' ἐκεῖνα πὄπρεπε νά τή γράψουμε, σά θέλαμε να φυλάξουμε τήν ἱστορική ὀρθογραφία· ἀφτό τό λέμε *ἐξίσωση.* — Ἐδῶ βάζουμε στή σειρά κάμποσα τέτοια παραδείγματα μέ τό λόγο τους.

169 Τ' *ἀρχαῖα τριτόκλιτα*, πού τελειώνανε μέ *ις*, ἀφοῦ στή ρωμαΐικη γίνουνται πρωτόκλιτα χωρίς τό ς (ἀπ' τήν αἰτία πού θά ποῦμε στό κεφάλαιο τῆς ἀναλογίας 184) πρέπει νά γράφουνται μέ *η*· δηλαδή *πόλη*, *φύση* σάν τά *σκόλη*, *ζήση* κτλ., γιά νά ἐξισωθεῖ κ' ἡ γραφή τους, μιά κ' ἐξισώθηκε ἡ κλίση τους. Ἔτσι καί τό ἡ *πήχη* κι ὄχι ἡ *πῆχυ* (πῆχυς).

170. Τά *βαθύς*, *παχύς*, *βαρύς*, *τραχύς* καί τό *πολύς*, ἀφοῦ κλίνουνται στήν α' κλίση : *ὁ βαρής*, *τοῦ βαρῆ*, κτλ. σάν τά *ὁ ψαρής*, *τοῦ ψαρῆ* κλπ. πρέπει νά γράφουνται μέ *η* κι ὄχι μέ *υ*. Ἔτσι καί τά νεολληνικά *ἀδρής*, *ἀρής*, *ἀψής*, *δεξής λαφρής*, *μακρής*, *φαρδής*. Μά στό συγκριτικό βαθμό, γιά νά φυλαχτεῖ ἡ ἱστορική ὀρθογραφία μποροῦμε νά γράφουμε *βαρύτερος*, *παχύτερος*, *φαρδύτερος* κτλ. μέ *υ*, γιατί ἐδῶ τό *υ* δέν εἶναι καταληχτικό.

171. Ἀφτά ἐπειδής ἔχουνε θηλυκό, πού τελειώνει μέ *ειά*, λ.χ: *βαρειά*, *φαρδειά* κτλ., κάνουνε κι ἄλλον τύπο τοῦ ἀρσενικοῦ δεφτερόκλιτο, λ.χ: *βαρειός*, *φαρδειός* καί κατά φυσικό λόγο πρέπει νά γράφεται τό *ειός* μέ *ει*. Τό οὐδέτερό τους πάλε *τό βαρί τοῦ βαριοῦ*, *τό φαρδί*, *τοῦ φαρδιοῦ* πρέπει νά γράφεται μέ *ι*, σάν *τό ψαρί*, *τοῦ ψαριοῦ*, *τό λαρδί*, *τοῦ λαρδιοῦ* κτλ.

172. Ἀπ' τή βυζαντινή κατάληξη *άκιος* μέ τόν ξεπεσμό τοῦ *ο* (βλ. 131) γίνουνται ὀνόματα μέ *άκις*. Ἀφτά ἐπειδής κλίνουνται στήν πρώτη κλίση, πρέπει νά γράφουνται μέ *η*, δηλαδή *Σταβράκης*, *πατεράκης*· τό ἴδιο καὶ τά θηλυκά *ἡ Μαριγάκη*, *ἡ Κατιγκάκη* κτλ. καί μόνο τά οὐδέτερα μέ *ι* (δεφτερόκλιτα) *τό παιδάκι*, *τό σκυλάκι* κτλ.

173. Μερικά ἀρχαῖα ἀπαρέφατα *φαγεῖν*, *φιλεῖν* κτλ. μείνανε στή ρωμαίικη γλῶσσα, μά μέ νόημα οὐσιαστικοῦ, (τέτοιο δηλαδή πού 'χανε στήν ἀρχή ἀρχή τ' ἀπαρέφατα). Ἀπορρίχνοντας λοιπόν τό τελικό τους ν *φαγεῖ*, *φιλεῖ*, χτυπήσανε στ' ἀφτί ὁλότελα σάν τά οὐδέτερα ὀνόματα, ἀκουστήκανε, νά ποῦμε, σάν *τά τραγί μαλλί*, γιά τοῦτο ἀκλουθήσανε καί τήν κλίση τους· πρέπει λοιπό γι' ἀφτό νά ἐξισωθοῦνε μέ τά οὐδέτερα ὀνόματα καί νά γράφουνται μέ *ι φαγί*, *φιλί* κτλ.

174. Συνηθίζουνε νά γράφουν ἡ *Κρουσταλλιώ*, ἡ *Μαριγώ* μέ

ω (*τάχα σάν τ' ἀρχαῖα ἡ ἠχώ, ἡ λεχώ!*) Εἶναι λάθος μεγάλο· ἀφοῦ κλίνουμε ἡ *Κρουσταλιό* τῆς *Κρουσταλιός* κτλ. σάν τό ἡ *Χίο* τῆς *Χίος* κτλ. πρέπει νά τά γράφουμε μέ *ο*. Τά ἴδια καί ἡ *Μόρφο* τῆς *Μόρφος*, ἡ *Χάιδο*, τῆς *Χάιδος*, ἀφοῦ τά κλίνουμε σάν τά ἡ *Σάμο*, τῆς *Σάμος* κτλ.

175. Τό *εἶναι*, γ' ἐνικό πρόσωπο τοῦ βοηθητικοῦ ρημάτου *εἶμαι*, ἔγινε ἀπ' τό ἀρχαῖο *ἔνι* ἔτσι δά:

α'. τύπος:	*εἶμαι,*	*εἶσαι,*	*ἔνι*
β'. τύπος:	*εἶμαι,*	*εἶσαι,*	*ἔναι*
γ'. τύπος:	*εἶμαι,*	*εἶσαι,*	*εἶναι*

Πρέπει λοιπό νά γράφεται μέ *αι* ἀνάλογα μέ τό πρῶτο καί δέφτερο πρόσωπο.

176. Τά *ἔχω-εις-ει λύσει, ἀγαπήσει* κτλ. πρέπει νά γράφουνται μέ *ει* καί τά παθητικά *ἔχω-εις-ει λυθῆ, ἀγαπηθῆ* κτλ. μέ *η*, γιατί καί τά δυό εἶν' ἀπομεινάρια ἀπ' τό ἀρχαῖο ἀπαρέφατο *ἔχω λύσει(ν), ἔχω λυθῆ(ναι)* κτλ.

177. Τά ρήματα π' ἀρχίζουνε μέ *ο*, δηλ. *ὁρκίζω, ὁρμῶ* κτλ. στούς ἱστορικούς χρόνους πρέπει νά γράφουνται πάλε μέ *ο*, δηλ. *ὅρκιζα, ὁρμοῦσα*, γιατί τή λεγάμενη *χρονική ἄξηση* ἡ ρωμαίικη δέν τήν ἔχει, ἀφοῦ μηδέ *χρόνο* ξεχωρίζει πιά στά φωνήεντα, γιά τοῦτο λέμε καί: *ἄκουα* κτλ. Ἔτσι καί τά *εἴμουνα εἴσουνα, εἴτανε* κτλ. πρέπει νά γράφουνται μέ *ει*· ἀφοῦ δηλ. ἄξηση δέν ὑπάρχει σέ μᾶς, τό ἐξισώνουμε μέ τόν ἐνεστό.

178. Ἡ ἀρχαία ὑποταχτική δέν ἔμεινε στή σημερνή μας γλῶσσα. Ὁ λόγος δηλαδή πού οἱ ἀρχαῖοι ἁπλά λέγανε *γράφετε* καί μαζί μέ τίς λεξοῦλες *ἐάν, ἵνα, ὅταν* κτλ. λέγανε *γράφητε* (η=ê) κατά τή φωνητική ἀναλογία, πού 'χανε τότες τά φωνήεντα *ε* καί *η* συναμεταξύ τους, σήμερα γιά μᾶς (πού τό *η* εἶναι ἁπλό *ι* καί τίποτις παραπάνου) δέν ἔχει καμιά δύναμη καί δέν τόνε νοιώθουμε. Καί θά 'ναι βέβαια γελοῖο νά λέμε ἁπλά *γράφετε* καί μαζί μέ τό *ἄν, ὅταν, νά, θά, ἀφοῦ* κτλ. νά λέμε *γράφητε*.

179. Ἄλλη ἀπόδειξη, πώς δέν αἰστανούμαστε σήμερα τήν ὑποταχτική στή γλῶσσα μας εἶναι, πού ἀφτές τίς λεξοῦλες τίς συντάζουμε καί μέ ἱστορικούς χρόνους· λέμε λ. χ: *ἄν εἶχα, ὅταν*

ἔλεγα, νά 'γραφα, θά 'κουσες, κτλ. πού καμιά συγγένεια βέβαια μέ τήν ὑποταχτική δέν ἔχουνε.

180. Ἔτσι λοιπό μερικά ἀπομεινάρια ἀπό κατάληξες παλιᾶς ὑποταχτικῆς, πού μᾶς μείνανε στή γραφή ἀπό ἀρχαϊκή συνήθεια, πρέπει νά τά ἐξισώσουμε μέ τίς ἀνάλογες κατάληξες τῆς ὁριστικῆς· νά γράφουμε δηλαδή *θά πέφτεις, νά πέφτει* κτλ. κι ὄχι *θά πέφτῃς, νά πέφτῃ* κτλ. *ὅταν ἀκούσεις, ἄν ἀκούσει* κτλ. κι ὄχι *ὅταν ἀκούσῃς, ἄν ἀκούσῃ* κτλ. *ἀφοῦ λυθεῖ, σάν ἀκουστεῖ,* κτλ. κι ὄχι *ἀφοῦ λυθῇ, σάν ἀκουστῇ* κτλ. ἀφοῦ διαφορά προφορᾶς δέν ὑπάρχει ἀνάμεσα *η* καὶ *ει.*

ν΄. Ἀναλογία

181. Πολύ συχνά ἡ κλίση μιᾶς λέξης ξεφέβγοντας ἀπ' τόν κανονικό τύπο, πὄπρεπε ν' ἀκλουθήσει, μορφώνεται ἀνάλογα μέ τόν τύπο μιᾶς ἄλλης λέξης. Ἀφτός ὁ γλωσσικός νόμος λέγεται *ἀναλογία.* Κ' εἶναι γνωστό ἀπ' τή γλωσσολογία, τί μεγάλη συνεργειά δίνει ἡ ἀναλογία γιά νά μορφωθοῦν οἱ γλῶσσες.

182. Τρεῖς εἶναι οἱ κυριώτερες αἰτίες, πού κάνουνε νά συνεργῇ ἡ ἀναλογία.

α΄. Σάν τύχει νά συφωνάει ἡ κλίση μιᾶς λέξης σέ κάποια μεριά μέ τήν κλίση μιᾶς ἄλλης λέξης κ' ἔτσι ἀνταμωθοῦνε ἀφτοῦ οἱ δύο κλίσες, τότες ἡ μιά ἀπ' τίς δυό λέξες ξεφέβγει ἀπ' τήν κανονική της κλίση κι ἀκλουθάει τήν κλίση τῆς ἄλλης. Ἀφτή λέγεται *ἀναλογία ἀπ' ἀντάμωμα.*

β΄.) Σάν τύχει νά 'ναι ἕνας τύπος πιό καταπονιάρης ἀπ' ἕναν ἄλλονα συγγενικό του, τόν ξεκάνει ὁλωσδιόλου καί ξαπλώνετ' ὁ ἴδιος σ' ἐκεινοῦ τή θέση. Ἀφτή λέγεται *ἀναλογία ἀπό ξάπλωμα.*

γ΄.) Πολλές φορές σέ δυό λέξες μέ ἐνάντιο νόημα καί μέ διαφορετικούς τύπους, καταπονάει ἡ μιά τήν ἄλληνα καί τή φέρνει στό δικό της τόν τύπο. Ἀφτή λέγεται *ἀναλογία ἀπό ἐνάντιωμα.*

α΄) Ἀναλογία ἀπ' ἀντάμωμα.

183. Τά ρήματα τῆς ἀρχαίας τρίτης συζυγίας τῶν περισπωμένων, πού τελειώνανε μέ *όω — ῶ,* στή ρωμαίικη γίνουνται μέ

ώνω, κατά τά ρωμαίικα *στρώνω*, *ζώνω* (Ἀρχ. *στρώννυμι*=*στρωννύω*, *ζώννυμι*=*ζωννύω)*, γιατί ἀνταμωθήκανε μ' ἀφτά πρῶτα πρῶτα στόν ἀόριστο. Εἴπανε δηλαδή, *ἅπλωσα*, *χρύσωσα*, σάν τά *ἔστρωσα*, *ἔζωσα*, κ' ὕστερα τά πήγανε μαζί καί στόν ἐνεστό κ' εἶπαν *ἁπλώνω*, *χρυσώνω*, ἀνάλογα μέ τά *ζώνω*, *στρώνω*. Τό ἴδιο καί στούς ἄλλους χρόνους· γιά τοῦτο ἡ παραλήγουσά τους πρέπει νά γράφεται μέ **ω**, δλδ. *ωνω*.

ΣΗΜ. Μάλιστα τό πιό σωστό θά 'τανε νά γράφουνται καί μέ δύο **ν** **(ώννω)**, μά δέν τό συνηθίσαμε ἀφτό, γιατί ὁ Κοραής ζώντας σ' ἐποχή, πού ἡ γλωσσολογία δέν εἶταν ἀκόμα καθόλου προδεμένη, νόμισε πώς ἡ κατάληξη **ωνω**, εἶταν ἡ ἀρχαία ἀσυναίρετη κατάληξη **όω** μ' ἕνα **ν** γιά μεσόβαλμα, γι' ἀφτό καί τήν παραλήγουσα τήν ἔγραφε μέ **ο**· κι ἄλλοι πάλε τή γράψανε μέ **ω**, τάχα γιατί πῆρε κοντά της τό σύφωνο **ν**, χωρίς νά καλοσυλλογιστοῦνε, πώς τόν καιρό π' ἀρχίνησε νά μορφώνεται ἡ καινούργια μας γλώσσα καί πολύ μπροστύτερα ἀκόμα, οἱ ἀσυναίρετοι τύποι εἶχαν καταντήσει ἄχρηστοι· ὡστόσο ἡ γραφή μ' ἕνα **ν** ἁπλοχώρησε κ' ἔμεινε.

184. Ὅταν τό *η* πῆρε τήν προφορά τοῦ *ι* (κοντόχρονο ĭ), τότες ἡ αἰτιατική *πόλιν* κτλ. τῶν τριτοκλίτων *πόλις* κτλ. χτυποῦσε στ' ἀφτί ἀπαράλλαχτα σάν τήν αἰτιατική *σκόλην* κτλ. τῶν πρωτοκλίτωνε *σκόλη* κτλ. κ' ἔτσι μέ ἀναλογία εἴπανε *ἡ πόλη*, *τῆς πόλης*, *ὅπως ἡ σκόλη*, *τῆς σκόλης* κτλ.

185. Ὅταν τό μακρόχρονο ᾱ τῆς πρώτης κλίσης ἔγινε ᾰ κοντόχρονο, ἡ αἰτιατική τῶν πρωτοκλίτων *ἡμέραν*, *ταμίαν* κτλ. πολύ λίγη διαφορά εἶχε ἀπ' τήν αἰτιατική τῶν τριτοκλίτωνε *μητέρα*, *φορέα* κτλ. γιά νά ἐξισώσουνε λοιπόν ἀφτά μέ τά πρῶτα τά βάλανε κι ἀπ' ἕνα *ν* στό τέλος· εἴπανε δηλαδή *μητέραν*, *φορέαν*. κ' ὕστερα ἀνάλογα μέ τά πρωτόκλιτα εἴπανε καί *ἡ μητέρα*, *τῆς μητέρας*, *ὁ φορέας*, *τοῦ φορέα*, (*ὁ φοριάς*, *τοῦ φοριά)*.

186. Καί τ' ἀνάποδα ἡ πληθυντική κατάληξη *ες* ἁπλή καί *αδες* (*ι*)*δες*. μακρεμένη τῆς ἀρχαίας τρίτης κλίσης καταπόνεσε καί στόν πληθυντικό τῶν πρωτοκλίτων τῆς ρωμαίικης γλώσσας· δηλαδής ἀπ' τά *πατέρες*, *νύκτες* ἔγιναν (*ἡ*)*μέρες*, *πνίχτες* κτλ. ἀπ' τά *λαμπάδες*, *φυγάδες* ἔγιναν *ραφτάδες*, *φαγάδες*, κι ἀπ' τά *ἐλπίδες ἔριδες*, ἔγιναν *Νικολῆδες*, *μονοχέρηδες* κατόπι καί ***παπποῦδες Σίρμοδες καφέδες*** κτλ.

187. Ἐπειδής ἡ γενική πληθ. πολλῶν ἀρχαίων τριτοκλίτωνε (σημερινῶν πρωτοκλίτωνε) εἶναι ὅμοια μέ τή γενική πληθ. πολλῶ δεφτεροκλίτωνε, δηλαδή ἐπειδής ἀνταμώνουνται οἱ δύο γενικές, γιά τοῦτο κι ὅλος ὁ πληθυντικός ἀφτῶν τῶν τριτοκλίτωνε μορφώθηκε σύφωνα μέ τῶ δεφτεροκλίτων τόν πληθυντικό. Πά νά πεῖ, ἀφοῦ τά *ἀρχόντων*, *κοράκων*, *δαιμόνων*, *γερόντων* μοιάζουνε μέ τά *ἀνθρώπων* κτλ. εἶπαν ὕστερα καί, *οἱ ἀρχόντοι*, *τούς ἀρχόντους*, *οἱ κοράκοι τούς κοράκους* κτλ. κατά τά *οἱ ἀθρῶποι τούς ἀθρώπους*, κ' ἔτσι τά τέτοια εἶναι σήμερα στόν πληθυντικό διπλόκλιτα, κλίνουνται δηλαδή καί κανονικά, *οἱ ἄρχοντες*, *τῶν ἀρχόντων*, *οἱ δαίμονες τῶ δαιμόνων*, κι ἀνώμαλα, *οἱ ἀρχόντοι*, *τῶν ἀρχόντων*, *οἱ δαιμόνοι*, *τῶν δαιμόνων*. κτλ.

188. Ἔτσι καί πολλά ἀρχαῖα δεφτερόκλιτα ἐπειδής ἀνταμωθήκανε στόν πληθυντικό μ' ἀφτά τά σημερνά πρωτόκλιτα, γίνανε στόν ἑνικό ὁλωσδιόλου πρωτόκλιτα· εἴπανε δηλαδή, *οἱ ἀρχόντοι* κατά τά *οἱ μαγέροι*, *οἱ καπῆλοι*, ὕστερα εἶπαν καί *ὁ μάγερας*, *ὁ κάπηλας* κατά τά *ὁ ἄρχοντας* κτλ.

189. Ἐπειδής τά θηλυκά ἐπίθετα *ἡ δεξιά ἡ ἀριά* φωνητικά ἀνταμώνουνται στήν κατάληξη μέ τά *ἡ βαθειά*, *ἡ βαρειά* κτλ. κάμανε καί τ' ἀρσενικά τους *ὁ δεξής ὁ ἀρής* (δεξιός ἀρχιός) σάν τά: *ὁ βαθής*, *ὁ βαρής* κτλ.

β') Ἀναλογία ἀπό ξάπλωμα.

190. Τό θηλυκό ἄρθρο στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ πρέπει νά γράφεται *οἱ*, γιατί εἶναι τό ἴδιο ἀρσενικό ἄρθρο τοῦ πληθυντικου, πού κατατόνεσε καί τό θηλυκό· δηλαδής εἴπανε στήν ἀρχή *οἱ ἄνδρες* κατόπι εἶπαν ἀπ' ἀναλογία κ' *οἱ γυναῖκες* (ἀντίς *αἱ γυναῖκες*). Καί γιά νά βεβαιωθοῦμε ἄς παραβάλουμε :

α') Τά ἄρθρα τοῦ δυϊκοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, πού ἀνάλογα μέ τ' ἀρσενικά ἔγιναν καί τά θηλυκά: *τώ*, *τοῖν* (ἀντίς *τά*, *ταῖν*.

β') Τό πληθυντικό ἄρθρο τῆς γαλλικῆς les καί γιά τ' ἀρσενικά καί γιά τά θηλυκά· ἐνῷ στόν ἑνικό κάνει le γιά τ' ἀρσενικά καί la γιά τά θηλυκά.

ΣΗΜ. Συνηθίζουν καί γράφουν τό πληθυντικό ἄρθρο τοῦ θηλυκοῦ ἔτσι

δά **ῃ**, μά τέτοια γραφή κανένα λόγο δέν ἔχει. Φαίνεται πώς τό 'γραψαν ἔτσι, γιατί τό πήρανε λάθος βλέποντας τή χρονική ἄξηση τῶ ρημάτων π' ἀρχίζουν ἀπό **αι** (δηλ. αἰσθάνομαι, ᾐσθανόμην κτλ.) μά σέ δάφτα, καθώς ξέρουμε, δέ γίνεται τίποτις ἄλλο παρά συχωνέβεται τό **ε** τῆς συλλαβικῆς ἄξησης μέ τόν άρχικό δίφτογγο τῶ ρημάτωνε, δλδ. τό **εα** γίνεται **η** καί τό **ι** ὑπογράφεται· μά στό θηλ. ἄρθρο τέτοια πράματα βέβαια δέ γίνουνται.

— 'Ακόμα μήτε μπορούμε νά παραδεχτοῦμε, πώς τό **α** γίνεται **η** 'Ιωνικά, γιατί, καθώς ξέρουμε, τό 'Ιωνικό ἰδίωμα εἶχε χαθεῖ πολύ πρίν ἀρχίσει νά μορφώνεται ἡ σημερνή μας γλῶσσα. Καί δέ μᾶς ἀφίνει ἡ ὀρθή ἐπιστήμη νά παραδεχτοῦμε, πώς βαστοῦν ἀκόμα σήμερα ἐκεῖνοι οἱ φωνολογικοί νόμοι, πού δικιολογοῦσαν τότε στούς προγόνους μας τό συνήθειο ν' ἀλλάζουν τό **α** σέ **η**. (Κατά τή φτογγική ἀναλογία πού 'χανε τότες ἕνα μέ τ' ἄλλο ἀφτά τά γράμματα). Οἱ νόμοι ἀφτοί δέν ἔχουνε λόγο σήμερα γιά μᾶς, ποῦ τό **η** τό 'χουμε σκέτο φτόγγο **ι**. Πρῶτος ὁ Simon Portius στό ιζ' αἰῶνα τὸ 'γραψε ἔτσι μέ **ῃ** κι ἀπό τότες ἀπόμεινε συνήθεια ἔτσι νά γράφεται, καθώς καί σ' ἄλλες λέξες, πού τό **αι** = **ε** γίνεται **ι** τό γράφουνε τά ἴδια κατά λάθος μέ **ῃ** λ. χ: **ἐλῃά, παλῃός, γρῃά, ρωμῃός,** ἀντίς **ἐλιά, παλιός, γριά, ρωμιός,** γιατί καθώς εἴπαμε ὁ φτόγγος **ε** κάμνει μέ τό κατοπινό φωνήεντο δίφτογγο **ια, ιο** κτλ.

191. 'Από πολύ ἀρχαία ἐποχή ἄρχισε νά καταπονάει στήν αἰτιατική ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς πρβλ. τ' ἀρχ. ἑλληνικά οἱ *πλείους*, τούς *πλείους*, οἱ *βασιλεῖς*, τούς *βασιλεῖς*, αἱ *πόλεις*, τάς *πόλεις*, οἱ *πελέκεις*, τούς *πελέκεις* κτλ. ἔτσι κι ἀργότερα εἴπανε οἱ *πατέρες*, τούς *πατέρες*, *οἱ (αἱ) λαμπάδες*, *τίς (τάς) λαμπάδες*· κι ἀνάλογα μέ τοῦτα *οἱ (ἡ)μέρες*, *τίς (ἥ)μέρες*, *οἱ ραφτάδες, τούς ραφτάδες* κτλ.

ΣΗΜ. 'Ακόμα ἰδιωματικά καταπόνεσε καί στά δεφτερόκλιτα λ. χ: **οἱ λόγοι,** αἰτ. **τσί λογοι, οἱ καλοί,** αἰτ. **τσί καλοί** κτλ. 'Αφτό τό τσί (τις) εἶναι τὸ θυλικό ἄρθρο πού ξαπλώθηκε καί στ' ἀρσενικά, δηλ. εἶπαν τσί καλές, ὕστερα εἶπαν καὶ τσί καλοὶ κτλ.

192. 'Απ' τ' ὄνομα ἡ κατάληξη ες τῆς αἰτιατικῆς πέρασε καί στό ἄρθρο, ἀντίς δηλαδή *τάς* εἴπανε *τές μητέρες*. Κατόπι ἰδιωματικά τό *τές* (ἄτονο ε—ι) ἔγινε *τίς* (*) καί τέλος γενικέφτηκε ἀφτός ὁ τύπος *τίς*, ὄχι μόνο στό ἄρθρο μά καί στήν ἀντωνυμία, ὅταν μπαίνει μπροστά ἀπ' τό ρῆμα· λ. χ: *τίς λέγω*

(*) Αλλο ὅμοιο παράδειγμα: τίποτες — τίποτις.

μά δέν τίς γράφω.—Μά ὅταν μπαίνει κατόπι ἀπ' τό ρῆμα, μνήσκει *τές* λ. χ: *πές τες, γράψ' τες, (λέγω τες, γράφω τες).*

193. Ὅταν τὸ μακρόχρονο ω πῆρε τήν προφορά τοῦ κοντόχρονου ο, κάμποσα ἀρχαῖα τριτόκλιτα ὀνόματα, πού τελειώνανε μέ *ων: γέρων, δράκων, χάρων, παθών·* (ἐπειδή, καθώς εἴπαμε *ν* τελικό στή ρωμαίικη δέν μπορεῖ νά σταθεῖ), ἀπορρίχνοντας τό *ν* ἐξισωθήκανε μέ τά δεφτερόκλιτα, πού τελειώνουνε μέ *ος*, γιατί πολύ λίγο παραλλάζανε ἀπό δάφτα· εἴπανε δηλαδή *γέρος, δράκος, χάρος, παθός* ἀνάλογα μέ τά *βέρος, λάκκος, γλάρος, ξαθός.*

ΣΗΜ. Ὡστόσο ἀφτὰ ἔχουν καί τούς πρωτόκλιτους τύπους, **γέροντας, χάροντας, δράκοντας.**

194. Τά ἀρχαῖα ἀφερημένα *νεότης ἀνθρωπότης* κτλ. ἐπειδής ὀνόματα θηλυκοῦ γένους μέ ς στό τέλος ἡ ρωμαίικη δέν τά νοιώθει, ἀπόρριξε ὁ λαός τό ς τους κ' ἔτσι τά 'κανε φυσικά πρωτόκλιτα καί τά 'κλινε: *ἡ νιότη, τῆς νιότης, ἡ ἀθρωπότη, τῆς ἀθρωπότης* κτλ. ἀνάλογα μέ τά *ἡ πρώτη, τῆς πρώτης* κτλ.

195. Ἐπειδής τό ἐπίρρημα *κάλλιο*=κάλλιον ἔχει τόν ἴδιον τύπο μέ τό οὐδέτερο ἐπίθετό του, ὁ λαός ἀνάλογα μέ δάφτο μόρφωσε καί τό ἐπίθετο *καλλίων* κατά τούτονα τόν τύπο: *κάλλιος, κάλλια, κάλλιο.*

195. Τά συγκριτικά τοῦ *μεγάλος* καί *καλός* ἀντίς νά κάνουνε *μεγαλότερος* καί *καλότερος* κάνουνε *μεγαλύτερος* καί *καλύτερος* ἀνάλογα μέ τά *παχύτερος, βαρύτερος* κτλ. συγκριτικά τοῦ *παχής, βαρής* κτλ. γιατί ἀλάκερο ἀφτωνῶν τό προσκόλλημα *ύτερος* κολλάει κοντά στά θέματα *μεγαλ* καί *καλ.*—Τό ἴδιο καί τά ἐπιρρήματα *πρωτύτερα* (πρῶτα) καί *μπροστύτερα* (μπροστά).

ΣΗΜ. α'. Γιά τή γραφή τους βλέπε. 170.

ΣΗΜ. β'. Ἀπαράλλαχτα ἔχουμε τ' ἀρχαῖα ἐτοῦτα. α'.) **ἀσμενέστερος·** σ' ἀφτό ἡ συγκριτική κατάληξη τῶ θεμάτων, πού τελειώνουνε μέ **εσ** (σαφέστερος) δηλαδής τό προσκόλλημα **εστερος** χολνιέται ἀνώμαλα καί στά θέματα, πού τελειώνουνε μέ **ο (ἀσμενό)**, κι ἀπορρίχνοντας τό χαραχτήρα **ο** κάνει **ἀσμενέστερος,** πού κανονικά ἔπρεπε νά κάνει **ἀσμενώτερος.** β'.) **λαλίστερος·** σ' ἀφτό ἡ συγκριτική κατάληξη τῶ θεμάτων πού τελειώνουνε μέ **ισ** (ἀχαρίστερος) δηλαδή τὸ προσκόλλημα **ίστε-**

ρος κολνιέται ἀνώμαλα καί στά θέματα, πού τελειώνουνε μέ **ο (λαλο)**, κι ἀπορρίχνοντας τό χαραχτῆρα **ο** κάνει **λαλίστερος**, πού κανονικά ἔπρεπε νά κάνει **λαλώτερος**.

197. Εἶναι γνωστό, πώς τά ρωμαίικα περισπάμενα ρήματα: *ἀγαπῶ*, *χτυπῶ*, *ρουφῶ*, *ψοφῶ* κλτ. ἔχουν κι ἄλλους τύπους παροξύτονους λ. χ: *ἀγαπάω*, *χτυπάω*, *ρουφάω*, *ψοφάω* κτλ. — Ἀφτοί οἱ τύποι καθόλου δέν πρέπει ν' ἀνακατωθοῦνε μέ τούς ἀρχαίους ἀσυναίρετους *ἀγαπάω*, *ροφάω* κτλ. γιατί τούς ἀσυναίρετους τύπους δέν τούς εἶχε πλιά μήτε ἡ ἀρχαία κοινή, πού ἀπ' ἀφτήνα γεννήθηκε ἡ ρωμαίικη. — Τό *ἀγαπάω* ἔγινε ἀνάλογα μέ τό *πάω* καί τό *ρουφάω* ἔγινε ἀνάλογα μέ τό *θά φάω* (ἐπειδής συφωνάει τό β' πρόσωπο *ἀγαπᾷς* — *πᾷς* κτλ.) κ' ἔτσι πάει λέγοντας.

198. Ἡ γενική πληθυντική τῶν ἀρχαίων τριτοκλίτωνε (σήμερα πρωτοκλίτωνε), πού τονίζεται στήν παραλήγουσα, συνέργησε καί στοῦ ἑνικοῦ τή γενική καί τήν ἔκανε κατά τά δεφτερόκλιτα· εἴπανε δηλαδή, *τῶν ἀρχόντων*, *τῶν κοράκων*, *τῶν μαρτύρων* κτλ. ὕστερα εἶπαν κατά τοῦτα καί *τοῦ ἀρχόντου*, *τοῦ κοράκου*, *τοῦ μαρτύρου* κτλ. Καί λοιπόν ἔχουμε κοντά στήν κανονική γενική, *τοῦ ἄρχοντα*, *τοῦ μάρτυρα*, κτλ. κι ἄλλην ἀνώμαλη γενική, *τοῦ ἀρχόντου*, *τοῦ μαρτύρου* κτλ.

199. Ἔτσι κ' οἱ γενικές, *τοῦ χρωμάτου*, *τοῦ πραμάτου*, *τοῦ μαλαμάτου*, *τοῦ κυμάτου* κτλ. γίνανε κατά τή γεν. πληθ. *τῶ χρωμάτων*, *τῶν πραμάτων* κτλ.

200. Οἱ ἄλλοι τύποι πάλε ἀφτωνῶνε: *τοῦ κυματιοῦ*, *τῶν κυματιῶν*, *τοῦ πραματιοῦ*, *τῶν πραματιῶν*, εἶναι φτειασμένοι ἀνάλογα μέ τίς γενικές, *τοῦ σπιτιοῦ*, *τῶ σπιτιῶν*, *τοῦ κρεββατιοῦ* *τῶν κρεββατιῶνε* κτλ. (*)

201. Ἐπειδής πολλά ἐθνικά ὀνόματα: *Ἀθηναῖος*, *Θηβαῖος*, *Ραγουζαῖος*, *Νυδραῖος*, παίρνουνται καί γιά οἰκογενειακά ὀνόματα, ἀφτά δώσαν τόν πληθυντικό τους καί σ' ἄλλα οἰκογενειακά, πού καθόλου δέ συγγενέβουνε μέ τά ἐθνικά· δηλ. κατά τά

(*) Ἰδιωματικά λέν ἀκόμα κατά τοῦτα καί **ὁ ἄθρωπος τοῦ ἀθρωπιοῦ** κτλ.

'Αθηναῖοι, Ραγουζαῖοι κτλ. εἶπαν καί *Κολοκοτρωναῖοι, Μαβρομιχαλαῖοι, Γιανναραῖοι* κτλ. κατόπι ἀπ' ἀφτά πέρασε ἡ κατάληξη ἀφτή καί σέ μερικά *κοινά* (προσηγορικά) λ. χ: *βαρκαραῖοι, καρβουναραῖοι, περβολαραῖοι* κτλ. ὅλ' ἀφτά ὅμως ἔχουν καί τίς κανονικές κατάληξεν, *Κολοκοτρώνηδες, Μαβρομιχάληδες* κτλ. *βαρκάρηδες, καρβουνάρηδες* κτλ.

202. Τά μέν ος οὐσιαστικά οὐδέτερα, τριτόκλιτα τῆς ἀρχαίας βρίσκουνται τώρα πά' στό μεταπλασμό τους· γιά τοῦτο ἄλλα γίνανε ὁλωσδιόλου σάν τά δεφτερόκλιτα· λ.χ. τό *πέλα(γ)ο, τοῦ πελάου*, πληθ. *τά πέλα(γ)α* κτλ. ἄλλα ἔχουν κι ἀφτούς τούς τύπους καί τούς ἀρχαίους· λ. χ. *τό βάθο, τοῦ βάθου*, πληθ. *τά βάθια· τό δάσο, τοῦ δάσου*, πληθ. *τά δάσια* κτλ. καί τό *βάθος, - ους*, πληθ. *τά βάθη*, τό *δάσος, - ους*, πληθ. *τά δάση* κτλ. κι ἄλλα πάλε ἔχουνε μόνε τούς ἀρχαίους τύπους· λ. χ. *τό μέρος (- ους) (τά μέρη), τό ἔθνος (- ους) (τά ἔθνη)* κτλ.

203. 'Ανάλογα μέ τά τροπικά ἐπιρρήματα, πού γίνουνται ἀπ' τήν πληθ. ὀνομ. τοῦ ἐπιθέτου, *καλά ἄσκημα* κτλ. ἔγιναν κι ἄλλα ἐπιρρήματα μέ α· λ. χ. *ὑστέρα = ὕστερον, σήμερα = σήμερον, τίποτα = τίποτε, ἀκόμα = ἀκόμη*.

ΣΗΜ. Οἱ ἄλλοι τύποι μέ **ις** ἔγιναν κατά τό **τίποτες — τίποτις·** ἔτσι καί **ὕστερις, σήμερις** κτλ.

γ'.) 'Αναλογία ἀπό ἐνάντιωμα

204. 'Ανάλογα μέ τό *πικρός* τό *γλυκύς* ἔγινε *γλυκός*· κι ἀνάλογα μέ τό *βαρής* τό *ἐλαφρός* ἔγινε *λαφρής*.

ΣΗΜ. Ἴδια κι ἀπαράλλαχτα καί στήν ἀρχαία ἑλληνική τό **ἀμβλός** (ἀμαλός) ἔγινε **ἀμβλύς** ἀνάλογα μέ τό **ὀξύς**.

205. Μά τό θηλυκό τοῦ *γλυκός* ἔμεινε *γλυκειά*, κ' ὕστερα ξαπλώθηκε ἡ κατάληξη *ειά* σ' ὅλα τά θηλυκά ἐπίθετα, πού τελειώνανε μέ *κή, χή*· εἴπανε δηλαδή *γλυκός, γλυκειά*, ὕστερα εἴπανε μέ τὴν ἴδια ἀναλογία *δικός, δικειά, μαλακός, μαλακειά, φτωχός, φτωχειά, ριχός, ριχειά* κτλ.

ΣΗΜ. 'Αφτά, μή ξέροντας ποῦθε γενήκανε, τά γράψανε μέ **ιά (δικιά, φτωχιά)** κ' ἔτσι ἀπλοχώρησε ἡ γραφή **ι** ἀντίς **ει**· καί τί πειράζει ;

206. Ἀνάλογα μέ τό *ἥλιος* ἔγινε καί τό *σκιά*, *ἥσκιος* (καί πρέπει νά γράφεται μέ *ἥ*). Ἀλλιῶς κανονικά ἔπρεπε νά λέμε *σκιά* (σκι-ά). Πρβλ. καί τό παράγωγο ρῆμα *σκιάζουμαι*.

ΣΗΜ. Ἄλλο ἀπαράλλαχτο μέ τοῦτο ἔχουμε τό ἰδιωματικό **ἀχαμπλός** ἀνάλογα μέ τό **ἀψηλός**.

207. Ἡ προσωπική ἀντωνυμία τοῦ δέφτερου προσώπου *σύ*, *σένα*, *σεῖς*, *σᾶς* γίνεται καί *ἐσύ*, *ἐσένα*, *ἐσεῖς*, *ἐσᾶς* ἀνάλογα μέ τό *ἐγώ*, *ἐμένα*, *ἐμεῖς*, *ἐμᾶς*. — Καί τ' ἀνάποδα πάλε: ἡ ἀντωνυμία τοῦ α΄ προσώπου γίνεται καί *γώ*, *μένα*, *μεῖς*, *μᾶς* ἀνάλογα μέ τό *σύ*, *σένα*, *σεῖς*, *σᾶς*.

208. Ἡ δειχτική ἀντωνυμία *τοῦτος*, -*η*, -*ο*, γίνεται καί *ἐτοῦτος*, *ἐτούτη*, *ἐτοῦτο* ἀνάλογα μέ τό *ἐκεῖνος*, -*η*, -*ο*. — Καί τ' ἀνάποδα πάλε ἡ ἀντωνυμία *ἐκεῖνος*, -*η*, -*ο*, γίνεται *κεῖνος*, *κείνη*, *κεῖνο* ἀνάλογα μέ τό *τοῦτος*, -*η*, -*ο*.

ΣΗΜ. Ἀπ' ἀφτό φῶς φανερά. βλέπουμε πώς ὁ τύπος **κεῖνος, -η, -ο** κατά τύχη συφώνησε μέ τόν ὅμοιο του τόν πανάρχαιο τύπο **κεῖνος, κείνη, κεῖνο**.

να΄. Παρετυμολογία ἀπό συνεγδρομή.

209. Πολλές φορές μιά λέξη στή ρωμαίικη παίρνει τύπο ἀκανόνιστο, γιατί ὁ λαός τήν μπερδέβει μέ μίαν ἄλλη ὁμοιόηχη λέξη, πού καμιά συγγένεια μέ δάφτη δέν ἔχει· ἀφτό λέγεται *παρετυμολογία*, ἀπό *συνεγδρομή*· λ. χ: *χυνόπωρο*, ἀντίς *φτινόπωρο* ἀπό συνεγδρομή τοῦ *χύνω*, *ὑποσκέβουμαι* ἀντί *ὑπόσχουμαι* ἀπό συνεγδρομή τοῦ *σκέβουμαι* (σκέπτομαι), *σφαντάζω*, ἀντί *φαντάζω*, ἀπό συνεγδρομή τοῦ *σφαδάζω*, *σφυρί* ἀντί *συρί* ἀπό συνεγδρομή τοῦ *σφυρί*=*σφύρα*, δοξάρι ἀντίς *τοξάρι* ἀπό συνεγδρομή τοῦ *δόξα* (πρβλ. καί δόξα=ἴρις). *Γεννάρης* (Ἰανουάριος) ἀπό συνεγδρομή τοῦ *γέννα*, ἐπειδής τότε γεννοῦν τά πρόβατα, *Φλεβάρης* (Φεβρουάριος) ἀπό συνεγδρομή τοῦ *φλέβα*, ἐπειδής τότες ἀνοίγουν οἱ φλέβες τῆς γῆς. (*)

(*) Τόσο ποιητικά καί γλυκόφωνα εἶν' ἀφτά τά **Γεννάρης, Φλεβάρης**, ὥστε μέ κάνουνε νά δώσω δίκιο στό σοφό μου φίλο, τόν κ. Ζάμπα, πού ἀφτή τήν παρετυμολογία τή λέει ἐκεῖνος **μουσική ἐτυμολογία**.

200. Τό *μεθάβριο* ύποθέτω νά έγινε έτσιδα : λέγαν οί λόγιοι *τὴν μεθεπομένην*· άλλοι, πού δέν τό νοιώθανε πλιά καθαρά άφτό, είπαν ανάλογα μέ τοῦτο *τὴν μεθαύριον* κ' έτσι έμεινε ύστερα καί επίρρημα *μεθάβριο* σάν τό *άβριο*.

νβ'. Άλλα ορθογραφικά σημάδια.

α'.) Πνέματα

211. Άπ' τήν αρχαία ελληνική μάς έμειναν γιά γραφικά σημάδια καί τά δυό πνέματα ή ψιλή (') καί ή δασεία (ʽ), πού σήμερα άλλο λόγο δέν έχουνε νά στέκουνται, παρά μόνο γιά νά φυλαχτεῖ ή ιστορική ορθογραφία.

212. Τά πνέματα μπαίνουνε στήν αρχή κάθε λέξης, π' αρχίζει από απλό φωνήεντο, ή απάνου στό δέφτερο ψηφί τοῦ δίψηφου φωνήεντου.

213. Παίρνουνε δασεία στή ρωμαίικη γλώσσα οί ακόλουθες λέξες :

Ἅγιος, ἁγνός, Ἅδης, αἷμα ἁλάκερος, ἁλάτι, ἁλυσίδα, ἁλώνι, ἅμα, ἁμάδα, ἁμάξι, ἁμαρτία, ἁπαλός, ἁπλή (ναφτικός ὅρος), ἁπλός, ἁπλώνω, ἁρμαθιά, ἁρμάρι, ἁρμυρός, ἁρπάζω, ἁρπεδόνι, ἅφτρα, ἁψηλός, ἁψής.

Ἑαφτός, ἑβδομάδα, ἑκατό, Ἑλένη Ἕλληνας, ἕνας, ἑνώνω ἕντεκα, ἕξη, ἕτοιμος, ἕβρεμα ἑφτά.

Ἡγούμενος, ἡλικία, ἥλιος, ἡμέρα, ἥμερος, ἥπατα, ἥρωας. ἥσκιος.

Ἵδρος καὶ ἵδρωτας, ἱερό (ἐκκλ.), ἱστορία.

Ὁβριός, ὁγρός, ὁδηγός, ὁλάκερος, ὅλος, ὁμιλία, ὅμοιος, ὅπλο, ὅποιος, ὅπου, ὅπως ὁρίζω, ὅρκος, ὅρμος, ὁρμίδι, ὅσος, ὅταν καί ὅντας, οὕγαινα.

Ὥρα, ὡραῖος καί ὡριός, ὥριμος, ὥς.

214. Ἀκόμα παίρνουνε δασεία κι ὅσες λέξες παράγουνται ἀπ' ἀφτές, κι ὅσες λέξες ἀρχίζουνε ἀπό *υ*, καί τ' ἄρθρα π' ἀρχίζουν ἀπό φωνήεντο : *ὁ*, *ἡ*, *οἱ*.

β′.) Γαφικά στίματα

215. Γράφοντας βάζουμε άπ' ανάμεσα καί κάτι σημαδάκια, πού χρειάζουνται γιά νά δείξουν, ποῦ καί πῶς χωρίζεται ὁ λόγος, καί ποῦ καί πόσο πρέπει νά σταθοῦμε διαβάζοντας· τά σημαδάκια άφτά λέγουνται: *γραφικά στίματα.*

216. Τέτοια σημάδια στή ρωμαίικη εἶναι: ή τελεία (.), ή άνωτελεία (·), τό κόμμα (,), τό ρωτηματικό (;), τό ξεφωνητικό ή θαμαστικό (!), τ' άποκλειστικά (« »), (*) τά ξεχωριστικά ( ) ή [ ], τά σωπαστικά (. . . .), τό ένωτικό (-), τό διαλογικό (—), τό ξηγηματικό (:), κι ὁ παράγραφος (§).

(*) Ὅρος τοῦ Ψυχάρη.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

κατεβατό	4	άράδα	5	άντίς	Ἰδέαν	γράψε	Ἰδέα
»	5	»	14	»	άλήθεια	»	Ἀλήθεια
»	6	»	4καί 5	»	»	»	»
»	11	»	6	»	greque	»	grecque
»	23	»	17	»	Καταραζῆς	»	Καταρτζής
»	31	»	20	»	φλολωμένους	»	φλομωμένους
»	32	»	26	»	γίνατε	»	γίνανε
»	33	»	14	»	εἶνε	»	εἶναι
»	45 κατόπι άπ' τήν πρώτη σειρά γράψε : ΜΕΡΟΣ Α′. ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ						
κατεβατό	46	άράδα	20	άντίς	ξεδιαλεμένες	γράψε	ξεδιαλεμένους
»	57	»	35	»	πνοικό	»	πνοϊκό
»	59	»	5	»	γράφοντες	»	γράφοντας
»	66	»	21	»	*χρσοῦς*	»	*χρυσοῦς*
»	77	»	23	»	=*τὄδωκα*	»	*τὄδωκα*
»	78	»	16	»	*τάρταρο*	»	*τάρταρα*
»	79	»	14	»	βλέπε	»	βλέπε 207-8
»	79	»	19	»	λέξεις	»	λέξες
»	80	»	16	»	τό *σ*	»	τό *β*

Καί τίποτες ἄλλο τελεῖες, κόμματα, βαρεῖες κτλ. σά μᾶς ξεφύγανε, ἄς εἶναι συμπαθισμένα.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

«Ἀπό τούς θρύλους τῶν αἰώνων».—Ἀθήνα 1901.

Ἕτοιμο γιά τύπωμα

Τό Β′. καί Γ′. μέρος τῆς Γραμματικῆς.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 29 05 03 007 4